

Η εποχή μας είναι, για να χρησιμοποιήσουμε την έκφραση του Hegel σε σχέση με τη ρωμαϊκή ιστορία, "το πένθος της ιστορίας της ανθρωπότητας".

Μέσα σ' αυτήν την κοινωνική έρημο των νοημάτων, των μη νοημάτων, σε μια εποχή όπου το Κτήνος (συγχωρέστε το λεκτικό δάνειο από τη θρησκεία...) φαίνεται να κυριαρχεί παντού, απαιτώντας να κινητοποιήσει μονοδιάστατα το σύνολο των συναισθηματικών, πολιτικών, κοινωνικών εκφάνσεων του *είναι* προς το συμφέρον του, πήραμε την απόφαση για την αντίθετη διαδρομή. Να νοηματοδοτήσουμε πολυδιάστατα την ύπαρξη μας, χωρίς να βουτήξουμε στον υπόγειο κόσμο των ιδιωτικών λύσεων- ψευδαισθήσεων. Το *είναι* περνάει μέσα από την αντίσταση και από την συλλογικοποίηση αυτής. Γιατί οι μορφές του *είναι* αντιστοιχούν σε μορφές κίνησης. Μόνο έτσι αποτελούν το πέρασμα απ' τη δυνατότητα στην πραγματικότητα, στην πραγματοποίηση. Η συνειδητοποίηση αυτή είχε ως επόμενο βήμα το ζήτημα του τρόπου οργάνωσης. Εμείς επιλέξαμε (τελεσίδικα) την οριζόντια οργάνωση του αγώνα μας. Αργά ή γρήγορα συνειδητοποιήσαμε ότι αυτό δεν είναι αρκετό. Ότι κάτι περισσεύει. Αυτό το "κάτι" εμπεριέχει δυο αγκάθια:

Από τη μια η απίστευτη ιστορική ικανότητα του Κτήνους να αλλάζει, να προσαρμόζεται, να αντεπιτίθεται, να αφομοιώνει, να ελέγχει. Είναι γεγονός ότι από τότε που εμφανίστηκαν η καπιταλιστική σχέση και το κράτος συνέχεια βρίσκονται στις παραπάνω διαδικασίες. Εάν όμως παλιότερα αυτό γινόταν διακριτά πάνω στο κοινωνικό πεδίο του ταξικού πολέμου, εάν μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες συγκρούονταν διακριτά συμφέροντα τάξεων, σήμερα ο πόλεμος διεξάγεται παντού και με τη μεγάλη διαφορά ότι δε γίνεται αντιληπτός από τους υπηκόους του δυτικού κόσμου. Το Κτήνος βρίσκεται παντού και έτσι δε χρειάζεται να φανερώνεται. Είναι όπως η ζέστη του Ιούλη. Κολλάει πάνω σου, το αναπνέεις, το αισθάνεσαι, πάλλεται μπροστά σου. Δε φανερώνεται όμως και έτσι αφαιρεί στόχους και πεδία σύγκρουσης. Αν και ζούμε σ' έναν γενικευμένο πόλεμο, στη λεγόμενη δύση η σύγκρουση φαίνεται "λίγη". Για να επιτευχθεί αυτό εφαρμόζονται οι χίλιες δυο ορατές και αόρατες τεχνικές εκ μέρους του μηχανισμού.

Μόνο κάποιες στιγμές η κυριαρχία παλινδρομεί και φανερώνεται ως τέτοια- σκέτη, αδίστακτη, δεσποτική και δολοφονική. Όταν π.χ., για λειτουργικούς και συμβολικούς λόγους η διάχυτη δομική βία συμπυκνώνεται με τη μορφή του πολέμου. Είναι γεγονός ότι τότε εμφανίζονται έντονα αντιπολεμικά αντανakλαστικά εκ μέρους μεγάλων κομματιών της δυτικής κοινωνίας. Όταν αναδύονται στόχοι, τα "παλιά" και γνώριμα αντανakλαστικά λειτουργούν. Επειδή όμως εστιάζουν σε μια στιγμή μόνο της κυριαρχίας, και όχι σε μια ολική αντίληψη, δείτε πως εξαφανίζονται αυτά τα κινήματα όταν οι εικόνες του πολέμου δεν προβάλλονται στις ειδήσεις... Ο στόχος πλέον μοιάζει να μην υπάρχει. Παρόλα αυτά, η αλήθεια είναι ότι είμαστε ανυπόμονοι στην ανάδυση αυτών των στιγμών για να τις επικοινωνήσουμε με μια ολική άποψη.

Από την άλλη μοιάζει να λείπει το όραμα μιας άλλης κοινωνικής θέσμησης, μια θετική ουτοπία που θα γοητεύσει τα μυαλά των ανθρώπων. Λείπει το να μπορούμε να φανταστούμε το "εξωτερικό" προς αυτό το σύστημα. Η σταλινική γραφειοκρατία και οι άξιοι απόγονοι της μετέτρεψαν την έννοια του κομμουνισμού και της επανάστασης σε εφιάλτη του παρελθόντος. Ενώ οι ανατρεπτικές δυνάμεις σήμερα μοιάζουν πολλές φορές να μην έχουν τίποτε άλλο να προτείνουν πέρα από τη καταστροφή του υπάρχοντος. Όσο δε θα' μαστε σε θέση να οραματιστούμε τον εξωτερικό-στο-"τέλος-της-ιστορίας" κόσμο, το Κτήνος θα συνεχίζει αποθρασυμένο...

Εύκολα συμπεραίνει κανείς και τις δυο παραμέτρους του αγώνα ενάντια στην κυριαρχία.

Αρνητικά: να αναλύει, να κατανοεί κανείς τις δομές του μηχανισμού, όπως αυτός απλώνεται σ' όλο το σώμα του πλανήτη και έτσι επιταχύνει τη βία, την αδικία, την εκμετάλλευση και την εξαθλίωση (σωματική και ηθική). Είναι ο αγώνας μας να κατανοήσουμε από που ματώνει αυτός ο κόσμος, να διαυγάσουμε το γενικό σκοτάδι. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να επιτεθούμε (συμβολικά προς το παρόν...) στους ευαίσθητους κόμβους της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας και να αρθρώσουμε έναν αντίλογο "εξωτερικό" στην προπαγάνδα του Κτήνους. Γνωρίζοντας μόνο θα δυναμώσουμε τη μεγάλη

Εισαγωγή

αμφιβολία που υπάρχει στο κατεστημένο θεσμικό πλαίσιο. Ταυτόχρονα η κριτική μας θα πρέπει να είναι ιστορική δηλ. να υπολογίζει τις συγκεκριμένες δυνατότητες της δοσμένης σημερινής κατάστασης και η ανάλυση μας αρνητική, να μην οδηγεί δηλαδή σε κατάφαση με το κυρίαρχο.

Θετικά: σίγουρα δύσκολα αλλά ανυπόμονα θα πρέπει να αποπειραθούμε να χτίσουμε τις δικές μας θετικές ουτοπίες- πρώτα στα μυαλά και μετά με τα χέρια. Όχι ως οάσεις, αλλά ως πειράματα ψηλάφησης του περιγράμματος μιας άλλης κοινωνίας που θα θέλαμε να αντικαταστήσει την παρούσα. Όχι ως υποσχέσεις ευτυχίας και ομογενοποιητικής αρμονίας, αλλά μέγιστης δυνατής δικαιοσύνης, ισότητας και απομυθοποιημένης θέσμισης.

Ανυπόμονοι να παράγουμε το δικό μας απελευθερωτικό λόγο, τη δικιά μας ουτοπία. Προσπάθειες που μπορούν να στηριχθούν μόνο στη σύνθεση των διδαγμάτων, των συμφωνιών και των διαφωνιών που άφησαν πίσω οι δυο θύελλες που τον περασμένο αιώνα αναστάτωσαν την ιστορία, υποσχόμενες την απελευθέρωση της κοινωνίας: ο κοινωνικός αναρχισμός και ο μαρξισμός- κομμουνισμός.

Όσοι αντιμάχονται το Κτήνος γνωρίζουν ότι είναι παραγωγοί πραγματικότητας, συνθέτες του ανέφικτου, ο καθένας ξεχωριστά αλλά κυρίως μαζί. Δεν υπάρχουν σήμερα, δε χρειαζόμαστε χαρισματικούς ηγέτες, πεφωτισμένους αναλυτές. Ας ριχτούμε λοιπόν στα πιο βαθιά νερά του κοινωνικού αρχιπελάγους! Ας δημιουργήσουμε νέους τόπους ελευθερίας, μη προσβάσιμους στο Κτήνος. Όχι απλά νησίδες εναλλακτισμού ή διαφορετικότητας. Πιο πέρα!

Δεν είμαστε αισιόδοξοι, δεν είμαστε απαισιόδοξοι. Είμαστε ανυπόμονοι, γιατί μας θλίβει η απουσία ενός ανατρεπτικού κινήματος και το πλαίσιο ενός απελευθερωτικού οράματος. Καρτερικά ανυπόμονοι για μια καινούργια μεγάλη αφήγηση. Πρώην "προβοκάτορες του ήσυχου ύπνου", πρώην "διαρρήκτες του κοινωνικού ιστού" - τώρα συλλογικότητα TRiSTERO.

Γενάρης 2004.

Υ.Γ. την ονομασία τη δανειστήκαμε από το βιβλίο του Thomas Pynchon "Η συλλογή των 49 στο σφυρί". Από τα προλεγόμενα της ελληνικής μετάφρασης: *"Το Τρίστερο είναι, κατά κύριο λόγο, ένα παράνομο δίκτυο ταχυδρομικής επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι κάθε είδους απόκληροι αυτής της κοινωνίας αρνούμενοι να δεχθούν το επίσημο σύστημα. Το Τρίστερο έχει τη δική του γλώσσα, τη δική του συμβολική γραφή, τη δική του πραγματικότητα που είναι αόρατες μέσα στην κούφια καθημερινότητα του κυρίαρχου ψεύδους."*

Οι υποσημειώσεις που εμφανίζονται στο κείμενο με την ένδειξη "π" βρίσκονται σε ειδικό παράρτημα στο τέλος της μπροσούρας.

Βρισκόμασταν με τον τρίτο χάρτη της "Νέας Τοπολογίας" ήδη σε μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού, πρώτα απ' όλα στα μυαλά μας, διαφόρων κομβικών εννοιών της πολιτικο-κοινωνικής μας σκέψης και δράσης. Για το τί σημαίνει τελικά κοινωνία και κοινωνική απεύθυνση σήμερα. Για την κοινωνική σύνθεση στην διεθνοποιούμενη κυριαρχία (περί τάξεων κλπ.). Για το τί σημαίνει κράτος- έθνος σήμερα. Αυτή η κουβέντα έχει ξεκινήσει εδώ και έναν χρόνο με εντατικούς ρυθμούς ανάγνωσης βιβλιογραφίας και πολύωρων συνελεύσεων και επιταχύνονταν μετά την αποφυλάκιση των 7 του Ιούνη. Η εκτέλεση όμως του Μαραγκάκη, τον Δεκέμβρη του 2003, μας έκανε να αισθανθούμε πιο κρύα την ανάσα του δολοφονικού "αστυνομικού κράτους" στο σβέρκο όλης της κοινωνίας. Έτσι αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με αυτό που τελικά ονομάσαμε "κράτος ασφάλειας" (αντί για "αστυνομικό"), βλέποντας τις εκφράσεις και εκφάνσεις του σ' όλο το φάσμα της κοινωνικής πραγματικότητας (από την αρχιτεκτονική και την εύκολη σκανδάλη μέχρι την εσωτερική του δόγμα της ασφάλειας από το υποκείμενο). Προϊόν των συζητήσεων μας και αφορμή για κοινωνική παρέμβαση αποτελεί ο χάρτης που κρατάτε στα χέρια σας. Εκδίδεται τώρα λόγω και της χρονικής συγκυρίας- δηλ. λίγο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004. Που σημαίνει ότι έχει μια σημαντική έλλειψη: προηγείται των αναλύσεων μας περί κοινωνίας- τάξεων και περί κράτους, ενώ θα έπρεπε να έπεται. Έτσι όμως είναι το κοινωνικό γίγνεσθαι, προηγείται των αναλύσεων, δε σε αφήνει σε ησυχία, δεν περιμένει. Απλά εδώ τονίζουμε αυτή την έλλειψη που υποσχόμαστε να καλύψουμε με τους αμέσως επόμενους χάρτες της ΝΕΑΣ ΤΟΠΟΛΟΓΙΑΣ.

Η δομή και τα περιεχόμενα αυτού του χάρτη έχουν ως εξής:

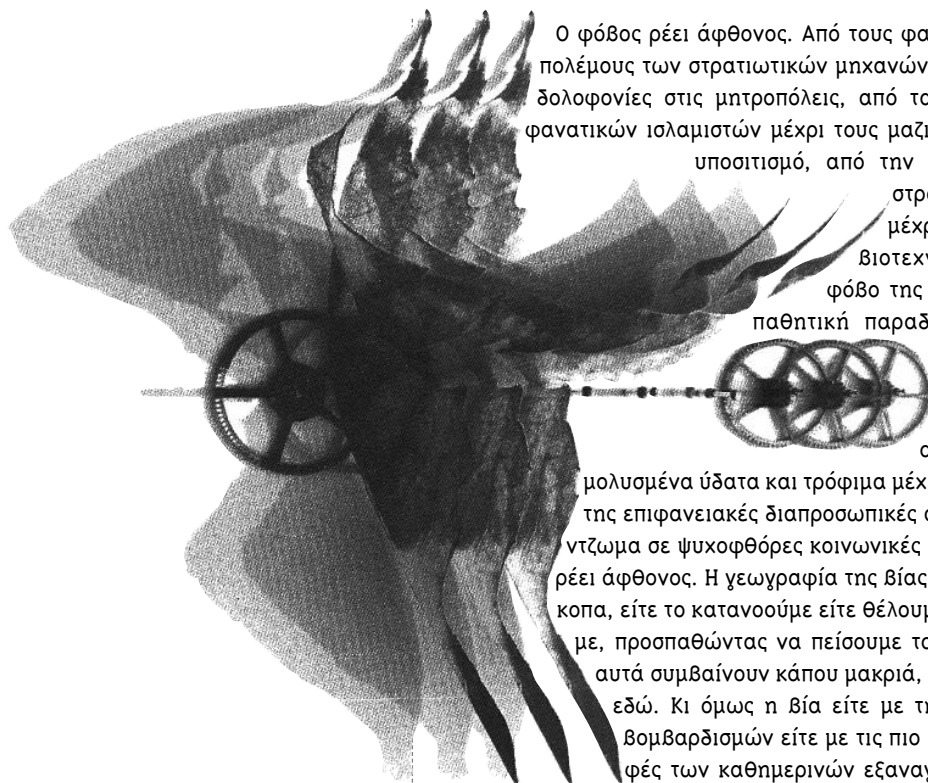
Το πέρασμα από το κράτος πρόνοιας σ' αυτό που ονομάζουμε κράτος ασφάλειας
 Για τη νομική αναδιάρθρωση του κράτος μέσα από αυτό το πέρασμα
 Ο φόβος, η ασφάλεια και το υποκείμενο στους καιρούς της διεθνοποίησης της
 ασημαντότητας
 Για την αναγκαιότητα του περάσματος στο κράτος ασφάλειας στη διεθνοποιούμενη
 κυριαρχία
 Ολοκληρωτισμός, κράτος ασφάλειας και αριστερά

έξοδος

Ιούνης 2004.

Ένας κόσμος φόβου...

Ο φόβος ρέει άφθονος. Από τους φανερούς και αφανείς πολέμους των στρατιωτικών μηχανών μέχρι τις εν ψυχρώ δολοφονίες στις μητροπόλεις, από τα τυφλά χτυπήματα φανατικών ισλαμιστών μέχρι τους μαζικούς θανάτους από υποσιτισμό, από την συστηματική κατα-

στροφή της βιόσφαιρας μέχρι τους επιπτώσεις της βιοτεχνολογίας, από τον φόβο της ανεργίας μέχρι την παθητική παραδοχή της μισθωτής εργασίας, των ελαστικών ωραρίων και τα εργατικών ατυχημάτων, από τα

μολυσμένα ύδατα και τρόφιμα μέχρι τις επιδημίες, από της επιφανειακές διαπροσωπικές σχέσεις μέχρι το γάγγρωμα σε ψυχοφθόρες κοινωνικές συμβάσεις. Ο φόβος ρέει άφθονος. Η γεωγραφία της βίας ξεδιπλώνεται αδιάκοπα, είτε το κατανοούμε είτε θέλουμε να το απωθήσουμε, προσπαθώντας να πείσουμε τους εαυτούς μας ότι αυτά συμβαίνουν κάπου μακριά, κάπου που δεν είναι εδώ. Κι όμως η βία είτε με την ωμή μορφή των βομβαρδισμών είτε με τις πιο εκλεπτυσμένες μορφές των καθημερινών εξαναγκασμών, είναι εδώ

και δεν πρόκειται για την εξέλιξη μιας τραγωδίας. Αλλά για την εξέλιξη της καπιταλιστικής σχέσης που επιταχυνόμενα καταστρέφει και αφομοιώνει, διαλύει και επανασυνθέτει, μυστικοποιεί και θεαματοποιεί, ανθρώπους και πράγματα, σχέσεις και αξίες, περιβάλλοντα και θεσμούς...

...και ένας κόσμος ασφάλειας

I. Αρκεί να κοιτάξουμε τις προεκλογικές για τις ευρωεκλογές αφίσες του πασοκ που γράφουν: Θέλουμε ΕΙΡΗΝΗ Κ ΑΣΦΑΛΕΙΑ σε ολόκληρη την ευρώπη. Πάντως η έννοια της ασφάλειας ως κοινωνικού αιτήματος είναι διττή. Ένας εργάτης μπορεί να αισθάνεται ασφαλής απέναντι στην επιθετικότητα του αφεντικού του λόγω της ισχυρής συλλογικότητας που ανήκει ή να αισθάνεται ασφαλής απέναντι στο φάσμα της πείνας αν έχει διασφαλίσει το προς το ζην.

Με ιδιαίτερη επιμονή τα τελευταία χρόνια, πλασάρεται ως αντίδοτο το "δόγμα της ασφάλειας". Αντίδοτο στη συνεχή παραγωγή φόβου και ανασφάλειας που το ίδιο το υπάρχον γεννά. Αύξηση του αριθμού των σωμάτων ασφαλείας και αύξηση της ιδιωτικής αστυνομίας. Αντικλεπτικά συστήματα. Κάμερες παρακολούθησης. Περιφραγμένοι χώροι και κλούβες. Μπλόκα και φυλάκια. Προβολείς φωτισμού και αποστειρωμένες ζώνες κατανάλωσης. Περιπολίες ένστολων. Ασκήσεις για χημικό-βιολογικό πόλεμο. Αναδιάρθρωση του οικονομικού συστήματος. Ανέγερση φυλακών. Μηδενική ανοχή και θεωρίες για την γονιδιακή προέλευση της παραβατικότητας. Αστυνομικά δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών. Κλειδαριές και ηλεκτροφόρα σύρματα. Στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών και αιχμαλώτων πολέμου. Βιομετρικές τεχνικές αναγνώρισης και γενετικοί έλεγχοι. Ηλεκτρονικό φακέλωμα και ψηφιακές παρακολουθήσεις. Εναέρια επιτήρηση και κρυφά ηλεκτρονικά μάτια. Θωρακισμένες πόρτες και αμπαρωμένοι ψυχιμοί. Καχυ-

ποψία και καφιεδισμός.

Όλα αυτά μαζί συνθέτουν το σκηνικό της ασφάλειας. Μόνο που η ασφάλεια είναι κάτι παραπάνω από την καταγραφή μερικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται για να μας "προστατεύσουν" από τους υπαρκτούς ή επικείμενους κινδύνους, που παράγουν φόβο. Είναι πρώτα και κύρια ένα ιδεολόγημα της κυριαρχίας για να τσιμεντάρει τις ρωγμές που η συνεχής κοινωνική-πολιτική-οικονομική απορρύθμιση δημιουργεί. Είναι από την άλλη -και αυτό είναι χειρότερο- ένα κοινωνικό αίτημα¹ που σκιαγραφείται από τις εξάρσεις του τύπου "...μα που είναι η αστυνομία;" και "...δεν υπάρχει κράτος" έως τις ρουφιανιές και τις αυτοδικίες. Είναι ένα ακόμη μέσο για να αποτρέψει το φάντασμα της συλλογικής αυτόνομης αντικυριαρχικής δράσης να σαρκωθεί.

Επιλέγουμε να ασχοληθούμε με την "ασφάλεια" που πάει πακέτο με την δίδυμη αδερφή της, την "τρομοκρατία" γιατί μας αφορά, τόσο, στο επίπεδο της καθημερινής μας ζωής, όσο και ως πτυχή μιας θεώρησης του υπάρχοντος που ονομάζουμε διεθνοποίηση της κυριαρχίας, που σε αδρές γραμμές σημαίνει το επιταχυνόμενο άπλωμα της καπιταλιστικής σχέσης σε όλο το σώμα του πλανήτη, με την μορφή ενός οικονομικού-στρατιωτικού-πολιτικού πλέγματος και την ταυτόχρονη προσπάθεια μεθοδικού ακρωτηριασμού του κοινωνικού υποκειμένου, ως υποκειμένου που συλλογικοποιείται, σκέφτεται, πράττει και αποφασίζει για την ίδια του την ζωή.

Παρόλο που θεωρούμε πως κάθε κοινωνικός σχηματισμός, εμφανίζει ιδιαιτερότητες και χρήζει κάθε φορά μιας επιμέρους προσέγγισης, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως ο καπιταλισμός ως κοινωνική σχέση, εισβάλλει παντού σήμερα, και επιβάλλει ομοιότητες που διατρέχουν το σύνολο των κοινωνιών του πλανήτη. Έτσι, ενώ δεν υπάρχει για μας κάποιο σκοτεινό διευθυντήριο όπου οι καπιταλιστές σχεδιάζουν το μέλλον, υπάρχουν δυνάμεις "από τα πάνω" που συνθέτουν μια συνισταμένη πορεία του συστήματος της κυριαρχίας. Το μοντέλο, για παράδειγμα της φορντικής αλυσίδας παραγωγής εφαρμόστηκε (και ακόμη εφαρμόζεται) ακόμα και σε περιοχές του πλανήτη που δήλωναν πως έχουν "σοσιαλισμό". Το οικονομικό κίνητρο ως διάσταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, το χάραγμα συνόρων και η δημιουργία των εθνοκρατικών σχηματισμών, είναι επίσης κάποια παραδείγματα που μπορούμε να αντλήσουμε από την ιστορία. Με λίγα λόγια πιστεύουμε πως οι τοπικές ιδιαιτερότητες δεν μπορούν παρά να υπάρχουν εγγεγραμμένες στο πλαίσιο της κυρίαρχης πλανητικής θέσμησης.

Η "ασφάλεια" είναι μια καθολική ιδεολογία και πρακτική που προωθείται από το σύστημα. Σίγουρα δεν είναι κάτι το εντελώς καινούριο αλλά είναι η πρώτη φορά που αποκτά μια εξέχουσα θέση στο οπλοστάσιο των αφεντικών.

Η ασφάλεια όπως την εννοούμε εδώ έχει να κάνει με την κυριαρχία. Πρόκειται για την εξασφάλιση της κοινωνικής νωθρότητας και της νεκρικής σιωπής των δρόμων. Πρόκειται για την διασφάλιση του καπιταλισμού από τους κινδύνους και τις περιπέτειες που θα του δημιουργούσε ένα ισχυρό κοινωνικό ανταγωνιστικό κίνημα. Για την εξασφάλιση της ηρεμίας απέναντι στον κοινωνικό πόλεμο, στις μάχες οποιασδήποτε μορφής για την ανατροπή της καπιταλιστικής σχέσης.

Κάθε άλλου είδους πόλεμο, όπως δείχνει και η πολύ πρόσφατη ιστορία, η κυριαρχία τον καίρει και τον αποζητά. Με χαρά θυσιάζει τους μισθοφόρους προλεταρίουστας στα πεδία των μαχών αλλά και τους executives με χαρά τους στέλνει να ρισκάρουν τη ζωή τους για να αναπτυχθούν υποδομές στις ισοπεδωμένες περιοχές. Λίγοι νεκροί περισσότεροι ή λιγότεροι δε χαλάνε τα deals. Όλα αυτά είναι "ασφαλή". Το μόνο που βγαίνει από το παιχνίδι είναι το κοινωνικό ζήτημα. Η κοινωνία πρέπει να διασφαλιστεί από τη δυνατότητα της να θεσμιστεί αυτόνομα.

Αναγνωρίζουμε επίσης πως κάποια κράτη αποτελούν "υποδείγματα" εφαρμογής των πολιτικών και των αναδιαρθρώσεων του καπιταλισμού, όπως είναι οι ηπα, η μεγάλη βρετανία, η γαλλία και η γερμανία. Βλέποντας το γενικότερο τρόπο εξέλιξης σε κάποια από αυτά τα κράτη μπορούμε σε ένα βαθμό να "προβλέψουμε" αυτό που θα συμβεί εδώ. Αν και νομίζουμε, πως το πέρασμα σε ένα "κράτος ασφάλειας", σε πιο ολοκληρωτικές μορφές αστυνόμευσης και ελέγχου, βρίσκεται ήδη σε λειτουργία και στο ελληνικό κράτος.

Από το Κράτος Πρόνοιας στο Κράτος Ασφάλειας

I.

2. Στην Ελλάδα αυτό συντελέστηκε τη δεκαετία του ογδόντα με το σοσιαλδημοκρατικό πασοκ.

3. Για μια εκτενή μελέτη του ζητήματος του κράτους πρόνοιας ή κοινωνικού κράτους: σκοτώνουν άλογα -στη δουλειά κι- όταν γεράσουν -τα θάβουν ίδιοι εξόδοι, ομάδα ενάντια στον εκβιασμό της μισθωτής εργασίας, Ιούλιος, 2002. Επίσης Karl Polanyi: "Ο μεγάλος μετασχηματισμός", εκδ. νησίδες

4. J.K. Galbraith: Το νέο Βιομηχανικό κράτος, Αθήνα 1969.

7. Με αυτό δεν εννοούμε ότι παύουν πλέον να υπάρχουν προστατευτικοί θεσμοί, ή έλλειψη κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Μόνο που αυτοί οι θεσμοί και αυτές οι λειτουργίες, συρρικνώνονται και ότι απομένει εγγράφεται σε ένα κεντρικό σχεδιασμό που δεν είναι πλέον σχεδιασμός με προσανατολισμό την κοινωνική πρόνοια. Άλλωστε η εξαθλίωση οφείλει να διατηρείται σε κάποια ανεκτά όρια. Αυτό βέβαια ισχύει περισσότερο για τις ευρωπαϊκές χώρες. Στις ηπια τα πράγματα είναι πιο άγρια.

Η τριανταετία 1940-1970, υπήρξε -για το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης και για τις ηπια²- το πεδίο ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας αν και κάλλιστα θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε ψήγματα προστατευτικών θεσμών σε πρώιμες φάσεις του καπιταλισμού.³ Ήδη η πολιτική του New Deal στην Αμερική αποτελεί ένα πρότυπο κοινωνικής πολιτικής όπου το κεφάλαιο προσπαθεί να συμμαζέψει τα κομμάτια του από την κρίση της δεκαετίας του τριάντα. Αυτή η κρίση βρίσκει το φάρμακό της μέσα στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όπου επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση των μέχρι τότε αρνήσεων της εργατικής τάξης, ενσωμάτωση με τον χειρότερο τρόπο μιας και οι προλετάριοι επανδρώνουν στην συντριπτική τους πλειοψηφία τις πολεμικές μηχανές των αστικών κρατών.

Το κράτος πρόνοιας ή κοινωνικό κράτος αποτελούσε μια σύμβαση. Από τη μια το κεφάλαιο που αναγνώριζε την αδυναμία του να λειτουργεί βάσει μιας αυτορρυθμιζόμενης αγοράς και της αδυναμίας πλήρους ενσωμάτωσης των πληθυσμών στη μηχανή παραγωγής υπεραξίας. Ο φόβος των κοινωνικών αναταραχών μετά το τέλος του πολέμου ήταν όμως το μεγαλύτερο κίνητρο για να συναφθεί αυτή η σύμβαση από τη μεριά του κεφαλαίου αλλά και των σοσιαλδημοκρατών. Από την άλλη μεριά πλήθος από κοινωνικές διεκδικήσεις συναντήθηκαν με τις προτάσεις των καπιταλιστικών μεταρρυθμίσεων και νομιμοποιήθηκαν.

Το κράτος έγινε λοιπόν -ως δήθεν ουδέτερο- ένας διαιτητής και ταυτόχρονα επικυρωτής των αντιμαχόμενων συμφερόντων. Ένα πλήθος θεσμών που στο παρελθόν δημιουργήθηκαν από τους ίδιους του προλετάριους, θεσμοί αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης, ενάντια στην ωμή εκμετάλλευση του κεφαλαίου, παγιώνονται τώρα μέσα στη δραστηριότητα αυτού που θα ονομαστεί κράτος πρόνοιας. Πρόκειται για το δημόσιο σύστημα υγείας, για την παροχή κοινωνικής ασφάλισης, για τα οικογενειακά επιδόματα, για τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας, επιδόματα ανεργίας κτλ. Ταυτόχρονα ο μισθός (που σε αυτή τη φάση έχει ανοδική πορεία) γίνεται ένα βασικό όπλο εναντίον των ίδιων των εργαζομένων. Η ιεράρχηση και διαίρεση των εκμεταλλευόμενων μέσω του μισθού οδηγεί αναπόφευκτα στην εξατομίκευση των υποκειμένων με αποτέλεσμα την ενσωμάτωση τους στην ιδεολογία του κεφαλαίου. Το κράτος καθιερώνεται ως αποδεκτός ρυθμιστής των κοινωνικών συγκρούσεων και θεσμίζεται ως η διαχωρισμένη έκφραση της πολιτικής.

Στην περίοδο αυτή, παραγωγή και κατανάλωση γίνονται αλληλοσυμπληρούμενα μέρη μιας συνολικής διαδικασίας. Και μάλιστα αυτοί που πριν εμφανίζονταν αποκλεισμένοι από τη σφαίρα της κατανάλωσης, με την αύξηση του άμεσου και έμμεσου μισθού, εισχωρούν σε αυτήν τη δραστηριότητα. " *Κανείς δεν μπορεί να πείσει ένα πεινασμένο άτομο που είναι νηφάλιο, να χρησιμοποιήσει το τελευταίο του δολάριο σε οτιδήποτε άλλο εκτός απ' το να αγοράσει κάτι για να κορέσει την πείνα του. Αλλά ένα άτομο που έχει καλή στέγασση και τροφή, που εί-*

να καλά ντυμένο και που κατά τα άλλα είναι καλών προθέσεων, μπορεί να πεισθεί να επιλέξει μεταξύ μιας ηλεκτρικής ξυριστικής μηχανής και μιας ηλεκτρικής οδοντόβουρτσας. Όπως οι τιμές και το κόστος έτσι η καταναλωτική ζήτηση γίνονται αντικείμενο *management*.⁴ Το κράτος πρόνοιας έρχεται να ρυθμίσει τις ανεξέλεγκτες τάσεις του καπιταλιστικού ανταγωνισμού και της ταξικής πάλης που οξύνεται εις βάρος της κερδοφορίας. Το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομία με καθοριστικό τρόπο. Κοινωνικοποιώντας όλο και μεγαλύτερα κομμάτια του πληθυσμού καταπολεμά την οικονομική κρίση, τώννει την ζήτηση, μειώνει την ανεργία, νομιμοποιεί τους φορείς αντιπροσώπευσης της εργατικής τάξης και ταυτόχρονα τους απονευρώνει, από ό,τι "επικίνδυνο" κυφορούν. Έτσι η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης παύει πλέον να είναι υπόθεση των ατομικών καπιταλιστών και περνά σε κρατική διαχείριση.

Αυτή η φάση του καπιταλισμού χαρακτηρίστηκε ως "η χρυσή εποχή" ή τα "χρυσά χρόνια", μιας και την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των πληθυσμών συνόδευσε η οικονομική ανάκαμψη, η τεχνολογική ανάπτυξη και η άμβλυση των κοινωνικών συγκρούσεων.

Συνοπτικά, το κοινωνικό κράτος ισορροπεί πάνω σε τρία στηρίγματα: τεύλορισμός στην παραγωγή, φορντισμός στον πολιτικό σχεδιασμό⁵ και κείνσιανισμός στον δημοσιονομικό-οικονομικό σχεδιασμό, διατηρώντας μια πολιτική και κοινωνική τάξη, εφόσον ένα μεγάλο μέρος των κοινωνικών διεκδικήσεων ικανοποιείται με εγγυητή το κράτος. Η τάξη μπορεί να βασιλεύει αλλά δεν κυβερνά...

Η "χρυσή εποχή" θα αρχίσει να χάνει την αίγλη της, μιας και τα αιτήματα της εργασίας, είτε πρόκειται για υψηλούς μισθούς, είτε για απειθαρχία στην παραγωγική διαδικασία, ή για άρνηση των μηχανισμών προσταγής, ωθούν σε έναν κύκλο αγώνων που είναι πλέον αδύνατο να μεσολαβηθούν ή να γίνουν διαχειρίσιμοι από το κοινωνικό κράτος και από τους παραδοσιακούς αντιπροσώπους των εργαζομένων. Παράλληλα αναδύονται καινούρια κινήματα που έχουν να κάνουν με "νέες" μορφές υποκειμενικότητας, όπως οι γυναίκες, οι μειονότητες, οι φοιτητές, που διεκδικούν κοινωνικές παροχές αλλά και θέτουν σε αμφισβήτηση γενικότερα τις θεσμισμένες αξίες του υπάρχοντος, πέραν του χώρου της εργασίας.

Μια σειρά μετασχηματισμών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, συνιστούν την απάντηση της κυριαρχίας στην κρίση που παράγουν οι κοινωνικοί αγώνες. Η "από τα πάνω" απαίτηση για όλο και λιγότερο κράτος, εννοώντας όλο και λιγότερες κοινωνικές παροχές, για όλο και λιγότερο κρατικό παρεμβατισμό στις σχέσεις κεφαλαίου-εργασίας, οδηγεί αναπόφευκτα σε κρίση το μοντέλο του κράτους πρόνοιας. Η περικοπή των δημόσιων δαπανών, η δραστική μείωση των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας, η αύξηση της ανεργίας (του εφεδρικού εργατικού στρατού),⁶ είναι μερικά από τα αποτελέσματα αυτού του αιτήματος της κυριαρχίας. Το κεφάλαιο "αποκεντρώνεται". Πολλές "προβληματικές" επιχειρήσεις, στην δύση, κλείνουν συνοδευόμενες από μαζικές απολύσεις. Το αποδεδειγμένο κεφάλαιο μεταφέρεται και επενδύεται σε περιοχές του πλανήτη με άφθονα και φτηνά εργατικά χέρια, απαλλάσσόμενο ταυτόχρονα από τις εργατικές διεκδικήσεις. Το κεφάλαιο μετατρέπεται σε χρήμα αυξάνοντας την κινητικότητά του και υποχρεώνοντας σε μετασχηματισμό τις εθνικές οικονομίες. Τα κράτη αναλαμβάνουν πλέον τον ρόλο της δημιουργίας θελκτικών τόπων για επενδύσεις. Ενώ ταυτόχρονα ενισχύουν τον αστυνομικό και ποινικό ρόλο τους. Πράγμα που σημαίνει τον ριζικό μετασχηματισμό του θεσμικού ρόλου του κράτους.

Αυτός ο μετασχηματισμός είναι που κυρίως μας ενδιαφέρει εδώ. Το πέρασμα από την πολιτική του welfare (πολιτική πρόνοιας) σε αυτήν του warfare (πολιτική του διαρκούς πολέμου).

2.

Θεωρούμε πως η κοινωνική πολιτική του κράτους πρόνοιας έχει φτάσει στο τέλος της.⁷ Οτιδήποτε παρείχε κάποιο βαθμό "ασφάλειας" στους πληθυσμούς, όπως για παράδειγμα εκφράζονταν στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων και της κοινωνικής ασφάλισης, μέσω των συλλογικών συμβάσεων ή μέσω του ανταποδοτικού συστήματος, ξηλώνεται συστηματικά. Έτσι, το κράτος, ως κοινωνικό κράτος ήταν μια απαραίτητη σύμβαση για να αφομοιωθούν οι αγώνες και οι διεκδικήσεις που ξεπήδησαν μέσα από αυτούς. Αυτή όμως η εποχή δεν ήταν αιώνια όπως φάνηκε παραπάνω. Η ώθηση του καπιταλισμού προς κυριάρχηση, δεν προσανατολίζεται απλά προς μια "εξωτερική" κατάκτηση, αλλά στοχεύει στο όλον του υπάρχοντος. **"Οφείλει να πραγματώνεται όχι μόνο στην παραγωγή, αλλά και στην κατανάλωση, κι όχι**

8. Η "ορθολογικότητα" του καπιταλισμού", Κ.Καστοριάδης.

9. Θα πρέπει όμως να σημειώσουμε πως φορείς αυτής της αντιπέθεσης, σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, υπήρξαν τα κόμματα της σοσιαλδημοκρατίας.

10. Lawrence Mead: "The Debate on Poverty and Human Nature". Ο Mead υπήρξε εμπνευστής της βρετανικής πολιτικής για την μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας, συγγραφέας του βιβλίου "Πέραν των δικαιωμάτων: Οι υποχρεώσεις του πολίτη", που δημοσιεύτηκε το 1986 και του οποίου η κεντρική ιδέα είναι ότι το αμερικάνικο κράτος πρόνοιας των δεκαετιών 1970-80 απέτυχε να εξαλείψει την φτώχεια, όχι μόνο επειδή τα προγράμματα παροχών ήταν υπερβολικά γενναιοδωρα, αλλά επειδή ήταν "ανεκτικά" και δεν επέβαλλαν αυστηρούς όρους συμπεριφοράς στους δικαιούχους τους. Διότι στις μέρες μας, σε αντίθεση με άλλες εποχές, "η ανεργία οφείλεται όχι τόσο στις οικονομικές συνθήκες όσο στην προβληματική δυσλειτουργία των ανέργων" [...] αυτό που πρέπει να κάνει το κράτος δεν είναι να προκαλέσει την επιθυμητή συμπεριφορά [...] αλλά να τιμωρήσει όσους δεν υιοθετούν αυτή τη διαγωγή: "Η έλλειψη εργασίας είναι μια πολιτική πράξη", που αποδεικνύει "την αναγκαιότητα της προσφυγής στην αυθεντία της εξουσίας". Τα παραπάνω αναφέρονται στο Loïc Wacziarg: "Οι φυλακές της μιζέριας", Πατάκης, 2001.

μόνο στην οικονομία αλλά και στην εκπαίδευση, το δίκαιο, την πολιτική ζωή".⁸ Η επίθεση στο μοντέλο του κράτους πρόνοιας, δεν ήταν προφανώς επίθεση που έτεινε να καταλύσει το κράτος ως θεσμό. Αντίθετα θεωρούμε πως η μορφή που το κράτος παίρνει τα τελευταία δεκαπέντε με είκοσι χρόνια, αν αφεθεί να εκτυλιχθεί πλήρως χωρίς καμιά κοινωνική αντίσταση, τείνει στην ολοκληρωτική ρύθμιση των κοινωνικών υποθέσεων. Το κράτος διατηρεί πάντα στη βάση του το μονοπώλιο της φυσικής βίας, που εγγυάται την διαίωνιση της πειθαρχησης, στα κυριαρχικά προστάγματα, που πλάθει την υλικότητα του κοινωνικού σώματος.

Η διεθνοποίηση της παραγωγής, η παγκόσμια διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών κεφαλαίου και ανθρώπων, η νομισματική πολιτική που περνά ολοκληρωτικά στα χέρια των κεντρικών τραπεζών, έχουν δημιουργήσει ένα πολύπλοκο δίκτυο ανάμεσα στα κράτη του πλανήτη. Χωρίς να εξαφανίζεται η μονάδα του έθνους-κράτους, χωρίς να σταματάει την παρέμβαση της στην οικονομική σφαίρα, η παραδοσιακή οικονομική λειτουργία του κράτους παύει να υφίσταται. Κάθε κράτος επιδρά ταυτόχρονα σε μια πλειάδα από διεθνή επίπεδα. Έπειτα, ένα σύνολο διακρατικών συμφωνιών καθώς και η δημιουργία υπερεθνικών-υπερκρατικών σχηματισμών που επιδιώκουν τη χάρση μιας κοινής πορείας, μας οδηγεί στο να εξετάσουμε το σύγχρονο κράτος υπό νέα δεδομένα.

3.

Η αποδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας ξεκινάει ουσιαστικά στα τέλη της δεκαετίας του εξήντα με "φωτεινά" παραδείγματα την πολιτική των κυβερνήσεων Reagan στις ΗΠΑ και Thatcher στην Αγγλία. Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές που εφαρμόζονται στα δυο αυτά κράτη αποτελούν το μοντέλο πάνω στο οποίο κινήθηκαν όλα τα κράτη της δύσης. Μια νεοσυντηρητική αντιπέθεση, εξαπολύεται σε όλα τα πεδία του κοινωνικού. Η αντιπέθεση αυτή εκμεταλλεύεται την ύφεση των κινημάτων, τη χρεοκοπία των παραδοσιακών αριστερών κομμάτων,⁹ τα αφομοιωμένα συνδικάτα, την τερατωδία του κρατικού καπιταλισμού στις σοβιετικές χώρες, αλλά και την αυξανόμενη δυσάρεσκεια απέναντι στον παραλογοισμό της κρατικής γραφειοκρατίας. Στο επίπεδο της εργασίας προωθείται το μοντέλο της ελαστικότητας, της προσωρινότητας, της μετατροπής της εργασίας από συλλογική σε ατομική υπόθεση, μετατοπίζοντας το βάρος της μισθωτής σχέσης στους εργαζόμενους και αυξάνοντας τον αναμεταξύ τους ανταγωνισμό. Τα κεκτημένα δικαιώματα, κερδισμένα από τους περασμένους συλλογικούς αγώνες, αντιμετωπίζονται σαν "δικαιώματα των εξασφαλισμένων", που βάζουν φραγμούς στην "αξιοκρατία" και στον "υγιή ανταγωνισμό" των ατόμων. Έτσι ενώ μεγάλο κομμάτι των εργαζομένων ρίχνεται στην εξαθλίωση, ένα άλλο που κατέχει έναν υψηλό βαθμό εξειδίκευσης, αναβαθμίζεται με αντίτιμο την εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης του που ντύνεται στο όνειρο της ανέλιξης. Οι παροχές σε επίπεδο υγείας, εκπαίδευσης, ασφάλισης μετατρέπονται σε κάτι που οφείλει να κατακτηθεί από την αρχή, όχι πλέον από το συλλογικό υπο-

κείμενο της εργασίας αλλά από το κάθε άτομο χώρα. Το κράτος δεν οφείλει να παρέχει υλική υποστήριξη στα εξαθλιωμένα κομμάτια του πληθυσμού χωρίς κάποιο κέρδος, θεσμοθετεί έτσι την καταναγκαστική εργασία κάτω από συνθήκες που ξεπερνούν όποιο κοινωνικό και εργασιακό δίκαιο, για όσους εξαρτώνται από τις παροχές του κράτους.

Είναι προφανές, πως η διάβρωση του κράτους πρόνοιας, παρήγαγε και παράγει μάζες εξαθλιωμένων, και αβέβαιων υπηκόων. Διατηρεί τη δεξαμενή της ανεργίας συνεχώς γεμάτη, ως βασικό όπλο του κεφαλαίου απέναντι στην εργασία. Οδηγεί μεγάλα πληθυσμιακά κομμάτια που πριν βρίσκονταν σε μια ασφαλή σχετικά κατάσταση, στο τοπίο του αβέβαιου. Οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες με την εφαρμογή σκληρών προγραμμάτων λιτότητας, δικαιολογώντας τα ως αναγκαία για την οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλα εντείνει των ανταγωνισμό ανάμεσα στα εκμεταλλεζόμενα κοινωνικά κομμάτια, σπάζοντας δεσμούς αλληλεγγύης και αποτρέποντας κινήσεις συλλογικής διεκδίκησης. Στο κυρίαρχο πολιτικό επίπεδο, ακόμα και η ίδια η βασική μυστικοποίηση των θεσμισμένων ανισοτήτων, η κοινοβουλευτική δημοκρατία, μετατρέπεται σε ένα γελοίο θέατρο, και γίνεται ασήμαντη σε επίπεδο ουσιαστικό και αδιάφορη για τους υπηκόους.

Το σύνολο των μετασχηματισμών που προωθείται διέπεται από μια ατομικιστική θεώρηση της κοινωνίας ως αθροίσματος ατόμων που κινούνται με γνώμονα το οικονομικό συμφέρον τους. Η θέση του καθένα, σε μια "αξιοκρατική" κοινωνία, καθορίζεται από την "επαρκή" ή "ανεπαρκή" τεχνική και ηθική του κατάσταση. Τα άτομα ανάλογα με την "κουλτούρα" και τα "προσόντα" τους, που μοιάζουν να ξεπηδούν από το πουθενά, φέρονται να αποτελούν τους αποκλειστικούς υπεύθυνους για την "επιτυχία" ή "αποτυχία" τους. Πρόκειται για μια καθαρά απο-κοινωνικοποιητική και απο-πολιτική ιδεολογία, που εσκεμμένα ξεχνάει πως η παραγωγή υποκειμένων είναι μια καθαρά κοινωνική διαδικασία. Έτσι η φτώχεια, η εξαθλίωση, η παραβατικότητα ανάγονται σε "προσωπικά χαρακτηριστικά" που δε συνδέονται με την κοινωνική πραγματικότητα. *"Στην αξιοκρατική κοινωνία της μετα-μεταρρύθμισης [της κοινωνικής αρωγής], θεμέλιο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι πλέον τα γνωρίσματα του επαρκούς και ανεπαρκούς, τα οποία επισκιάζουν τις παλιές ταξικές διαφορές. [...] Οι άνθρωποι χαρακτηρίζονται 'πλούσιοι' εάν συμπεριφέρονται με τρόπο αξιοπρεπή και υπεύθυνο και 'φτωχοί' στην αντίθετη περίπτωση. Καμιά δομική μεταρρύθμιση της κοινωνίας δεν μπορεί να μεταλλάξει τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, εφόσον στην νέα σημερινή πολιτική το κατ' ουσία ποιόν ενός ανθρώπου διαμορφώνεται με βάση την προσωπικότητα του και όχι με βάση το εισόδημα ή την τάξη του. Η μεγάλη τομή της κοινωνίας μας είναι εκείνη που διαχωρίζει όχι τους πλούσιους από τους λιγότερο πλούσιους [sic] αλλά εκείνους που είναι ικανοί από εκείνους που δεν είναι ικανοί να αναλάβουν την ευθύνη του εαυτού τους".¹⁰* Η πεμπτοουσία της αστικής σκέψης εκφράζεται μέσα από αυτή την προσέγγιση. Η καπιταλιστική κοινωνία λειτουργεί "ορθολογικά", ως μια "φυσική διαδικασία". Οπότε κάθε παρέκκλιση είναι ζήτημα της προσαρμοστικότητάς του ατόμου και όχι ζήτημα της κοινωνικής θέσμησης. Η προσδοκία για μια καλύτερη ζωή, για ελευθερία ή ευτυχία, εσωτερικεύεται. Γίνεται μια διαδικασία που αφορά το άτομο σαν μονάδα, απομακρύνοντας το από το κοινωνικό πεδίο, κρύβοντας την ύπαρξη των πραγματικών κοινωνικών ανταγωνισμών. Χωρίς αντινομία, μια τέτοια ιδεολογία, δε μπορεί παρά να συνοδεύεται από ένα ισχυρό πατερναλιστικό κρατικό μηχανισμό, που υπάρχει για να συμμορφώνει τα "προβληματικά" άτομα και να εγγυάται τους εύρυθμους κύκλους συσσώρευσης κεφαλαίου.

4.

Η "ασφάλεια" είναι μια έννοια δανεισμένη από τη στρατιωτική ορολογία.¹¹¹ Όταν η κυριαρχία μιλά τη γλώσσα της ασφάλειας μιλά στη γλώσσα του πολέμου. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η εντατικοποίηση της διάχυσης του δόγματος της ασφάλειας πάει πακέτο με ένα άλλο δόγμα, αυτό του "πολέμου κατά της τρομοκρατίας". Χωρίς να λέμε πως η 11η Σεπτέμβρη υπήρξε η γενεσιουργός αιτία για τη συγκρότηση αυτού του δόγματος, δε μπορούμε παρά να παρατηρήσουμε πως αυτή η ημερομηνία αποτέλεσε το σημείο έκρηξης αυτού του διττού δόγματος (ασφάλεια-τρομοκρατία). Αν και η έννοια της τρομοκρατίας διαστέλλεται συνεχώς εγκλωπώνοντας όλο και πιο διαφορετικές μορφές παραβατικότητας με κύριο στόχο βέβαια να ποινικοποιήσει την εξαθλίωση αλλά και την αντικυριαρχική πολιτική δράση, αναγνωρίζου-

12. Παραμένει για μας, άξιον απορίας πως πολιτικές συγκροτήσεις τόσο από το αριστερό όσο και από το αναρχικό φάσμα, βρίσκουν σε αυτά τα χτυπήματα -ενός σκληροπυρηνικού και ολοκληρωτικού θρησκευτικού δόγματος, που οπλίστηκε σε μεγάλο βαθμό από αυτό που σήμερα φέρεται να αντιμάχεται-στοιχεία ταξικού πολέμου ή απελευθερωτικού χαρακτήρα. Μια απόπειρα απάντησης είναι να ερμηνεύσουμε αυτήν την κίνηση ως απόρροια ενός άκαμπτου δυϊσμού που η ίδια η κυρίαρχη θέσμιση τροφοδοτεί. Το καλό και το κακό, το άσπρο και το μαύρο, η ισχύς και η αδυναμία, "όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εχθρός μας" (υπενθυμίζουμε ότι επινοήθηκε από το θεωρητικό των ναζί Karl Schmit, στο βιβλίο του "Πολιτική Θεολογία"). Μπαίνοντας μέσα στον κυρίαρχο δυϊσμό, δεν σου μένει άλλη επιλογή από το να ταχθείς σε έναν από τους δυο πόλους του. Μόνο που έτσι έχεις ήδη χάσει το παιχνίδι. Το να τάσσεται κανείς υπέρ τέτοιων πρακτικών κρύβει ίσως την ανάγκη να αντιταχθεί στο ισχυρό κυρίαρχο, αλλά παγιδεύεται σε έναν αντίποδα που χρησιμοποιεί τα ίδια μέσα και τον ίδιο δογματισμό, μικρότερης ίσως κλίμακας.

13. Αυτή η αύξηση συνοδεύεται και από αύξηση των ιδιωτικών εταιριών security, Κάτι σαν κρατικούς στρατός και μισθοφόροι.

14. Είναι αναγκαίο για την ύπαρξη κρατών-προστατών του "καλού" να υπάρχουν και κράτη "παρίες"

15. Από τα εφαρμοσμένα μαθηματικά και τις τηλεπικοινωνίες μέχρι την τεχνολογία υλικών και την βιολογία.

16. Οι αστυνομίες, τα δικαστήρια, οι σωφρονιστικές διοικήσεις αλλά και ιδιωτικές εταιρίες διαθέτουν τράπεζες δεδομένων που με πλούσιο αντίτιμο παρέχονται τόσο σε δημόσιους οργανισμούς όσο και σε ιδιώτες και ιδιωτικούς οργανισμούς. Για παράδειγμα αυτά τα στοιχεία χρησιμοποιούνται "σε μεγάλο βαθμό από τους εργοδότες για να αποκλείσουν

με πως τα τυφλά χτυπήματα σε δημόσιους χώρους ή σε κτήρια έντονου πολιτικού συμβολισμού, αποτελούν μορφή τρομοκρατίας όπως και ένας πόλεμος της διεθνοποιούμενης στρατιωτικής μηχανής. Είπαμε τρομοκρατία και εννοούμε τρομοκρατία του πλουθισμού που βρίσκεται υπό καθεστώς εκμετάλλευσης είτε ζει στο Ιράκ είτε στην Ισπανία.¹²

Όλες οι εκφάνσεις του δόγματος της ασφάλειας θυμίζουν κατάσταση διαρκούς πολέμου. Αν κοιτάξουμε τον παγκόσμιο χάρτη, διακρίνουμε κέντρα-φρούρια ενός κόσμου που διατείνεται πως διεξάγει βίο υπό καθεστώς ειρήνης και από την άλλη αναρίθμητες εμπόλεμες περιοχές, σημεία κρίσης, πλανητικές κωματερές, επικίνδυνα εδάφη. Μόνο που ο πόλεμος διεξάγεται και μέσα στα φρούρια. Είτε πρόκειται για τα σύνορα του ευρωπαϊκού συμπλέγματος είτε για μια μητρόπολη. Οι ίδιες οι μητροπόλεις του καπιταλισμού, χωρίζονται σε ζώνες που κάνουν για παράδειγμα, διακριτά τα γκέτο από τα κυριλέ προάστια, φρούρια μέσα στα φρούρια. Η αύξηση των σωμάτων ασφαλείας¹³ που τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σε όλα σχεδόν τα κράτη εγκαθιδρύει έναν ολόκληρο στρατό, με τα διαφορετικά μέρη του, στην καρδιά των πόλεων. Στρατός που δε "φυλάει" μόνο ένα κυβερνητικό κτήριο, ή μια πρεσβεία αλλά φρουρεί το "τίποτα" σε έναν πολυσύχναστο δρόμο. Αυτό το "τίποτα" είναι η προσπάθεια της κυριαρχίας να φρουρεί το "όλον". Ένοστολοι ανθρωποφύλακες με τα χέρια να καϊδέυουν ένα αυτόματο όπλο, μια εικόνα που δε θυμίζει αμερικάνικη ταινία αλλά καθημερινή συνθήκη. Κλούβες, περιπολικά, τζιπ όπως ακριβώς συμβαίνει και σε μια εμπόλεμη περιοχή όπου στους δρόμους κυκλοφορούν οπλισμένοι στρατιώτες και στρατιωτικά οχήματα. Οι βομβαρδισμοί με πυρομαχικά δεν ταυτίζονται με τους βομβαρδισμούς από εικόνες και προσταγές, τους δίνει όμως μια βαθιά σχέση, πρόκειται για τις εκφράσεις του ίδιου πολέμου που διεξάγει η διεθνοποιημένη κυριαρχία. Αλλά ας μην ξεχνάμε πως δεν είναι λίγες οι φορές που αυτά τα όπλα (αυτόβουλα) εκपुरσοκροτούν, πετυχαίνοντας έναν μετανάστη συνθήτως αλλά και κάποιες φορές έναν ντόπιο.

Μας ενδιαφέρει εδώ να επικεντρώσουμε την ανάλυση μας σε κράτη της Δύσης κυρίως, όπου υλοποιείται το κράτος ασφάλειας και όχι τόσο σε κράτη που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση, γνωρίζοντας όμως πως και αυτά αποτελούν συστατικά στοιχεία αυτής της υλοποίησης.¹⁴

Ένα άλλο σημείο που αναδεικνύει το δόγμα της ασφάλειας ως κατάσταση συνεχούς πολέμου (warfare) είναι η διάδοση της τεχνολογίας της επιτήρησης. Τομέας αιχμής της σύγχρονης τεχνολογίας, έχει καταφέρει να αυξήσει ραγδαία τα επιτεύγματα του μιας και προσφέρει, αντί αδράς αμοιβής, τις υπηρεσίες του στους κρατικούς σχεδιασμούς. Συνδυάζοντας αρκετούς κλάδους των "θετικών" επιστημών,¹⁵ παράγει ολοένα και πιο ικανούς τρόπους επιτήρησης, αναγνώρισης και ασφάλισης συστημάτων. Αρχίζοντας με τις προσφιλείς μας κάμερες που σε κάποιες πόλεις του κόσμου έχουν ήδη καταλάβει σχεδόν το σύνολο των δρόμων και των ανοιχτών χώρων -για να μη πούμε για τις εταιρίες, τις τράπεζες και τα

καταστήματα- και συνεχίζοντας με τις τράπεζες δεδομένων,¹⁶ τις βιομετρικές τεχνικές αναγνώρισης (ίριδα, φωνή), τα ηλεκτρονικά κολάρα, τις πλαστικές κάρτες,¹⁷ τα αντικλεπτικά συστήματα. Όλα αυτά δεν είναι παρά μηχανές ενός πολέμου. Στον πόλεμο είναι αναγκαία η αναγνώριση της ταυτότητας με εξειδικευμένο και εξαντλητικό τρόπο, μιας και ο άλλος είναι δυνητικά εχθρός. Στον πόλεμο υπάρχει η ανάγκη για ολική επιτήρηση του χώρου ώστε να προλαμβάνονται οι κινήσεις του αντιπάλου.

Σε έναν πόλεμο υπάρχουν αιχμάλωτοι. Έτσι και στον καιρό της "ασφάλειας" και του "πολέμου κατά της τρομοκρατίας" υπάρχουν αιχμάλωτοι. Αφήνουμε στην άκρη τα στρατόπεδα συγκέντρωσης όπως το Ικουαντανάμο, όχι ως ασήμαντα αλλά ως το όριο της λογικής του εγκλεισμού.¹⁸ Τόσο στις ηπα, όσο και στην ευρώπη οι στατιστικές δείχνουν δυο ρυθμούς αύξησης αλληλένδετους. Πρόκειται για τον αριθμό των κρατουμένων αλλά και τον αριθμό των ιδρυμάτων εγκλεισμού.¹⁹ Η πολιτική της διόγκωσης του σωφρονιστικού μηχανισμού συνάδει με αυτήν της ποινικοποίησης της εξαθλίωσης. Καθόλου τυχαίο που το συντριπτικό ποσοστό κρατουμένων απαρτίζεται από μετανάστες. Παράλληλα λειτουργεί ως απαραίτητο συμπλήρωμα για την επιβολή της προσωρινής και υποαμοιβόμενης εργασίας και της αναδιάρθρωσης των κοινωνικών προγραμμάτων προς κατεύθυνση περιοριστική και συνακόλουθα τιμωρητική. Η διόγκωση του σωφρονιστικού συστήματος εξασφαλίζει πολλαπλό κέρδος. Συμπιέζει με τεχνητό τρόπο το ποσοστό της ανεργίας, βγάζοντας έξω από τους υπολογισμούς εκατομμύρια ανθρώπους από τον "πληθυσμό σε αναζήτηση εργασίας". Αυξάνει την απασχόληση στον τομέα των σωφρονιστικών υπηρεσιών. Δημιουργεί ένα πληθυσμιακό κομμάτι που δεν έχει αξιώσεις από την εργασία και αρκείται σε υποβαθμισμένες συνθήκες. Τέλος, ένα μεγάλο κομμάτι των κρατουμένων υποχρεώνεται σε άμισθη εργασία, παρέχοντας υπεραξία με κόστος ελάχιστο.²⁰

Βλέπουμε λοιπόν πως στοιχεία του κράτους πρόνοιας που παρείχαν κάποιο βαθμό στήριξης των κατώτερων στρωμάτων της αγοράς εργασίας αναποδογυρίζονται εντελώς και μετατρέπονται σε τιμωρητική πρακτική.

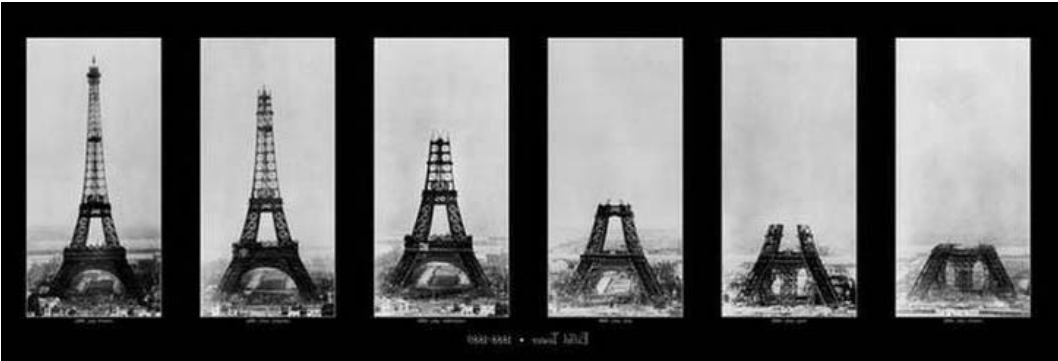
Ένας ακόμα μετασχηματισμός που υποδεικνύει το πέρας από το κράτος πρόνοιας στο κράτος ασφάλειας, είναι αυτός που πραγματοποιείται στον δημόσιο χώρο. Αν η γειτονιά, η πλατεία, ο δρόμος αποτέλεσαν στο παρελθόν πεδία συνεύρεσης, επικοινωνίας, γιορτής, δημιουργίας της κοινωνικής υποκειμενικότητας σήμερα τείνουν να αφανιστούν ως τέτοια. Αν η συνεύρεση παρέχει εν δυνάμει το στοιχείο μιας ανταλλαγής αντιλήψεων και κριτικής σκέψης ανάμεσα σε υποκείμενα που ενδιαφέρονται για το πώς ζουν και το πως ψηλαφούν σημεία συλλογικοποίησης και άρνησης, σήμερα αυτό τείνει να συρρικνωθεί. Η γειτονιά γίνεται χώρος για parking, ο δρόμος λωρίδα κυκλοφορίας εμπορευμάτων και παραγωγών-καταναλωτών, η πλατεία φωταγωγάται, της αφαιρούνται τα παγκάκια και γίνεται απλά πέ-

τους πρώην κατάδικους που διεκδικούν εργασία, άσχετα αν τα καταχωρισμένα δεδομένα είναι συχνά λανθασμένα παρωχημένα ή ασήμαντα-αν όχι παράνομα". Αναφέρεται στο Loic Wacouant: "Οι φυλακές της μιζέριας". Αντιγράφουμε από το Ανάρες τ.5 : "Η συλλογή πληροφοριών από την επιτήρηση του πληθυσμού οδηγεί σε τεράστιες βάσεις δεδομένων που έχουν γίνει εμπορεύσιμο είδος. Έτσι π.χ. μια αυστριακή εταιρία τυχερών παιχνιδιών η "Schober" εμπορεύεται τα στοιχεία καταναλωτών που έχει συλλέξει από 5 εκατομμύρια ερωτηματολόγια, έναντι αδράς αμοιβής. Το αυστριακό υπουργείο εσωτερικών παρέχει "πληροφορίες για την αξιοπιστία ενός ατόμου βάση προσωπικών δεδομένων" σε εργοδότες. Ανάλογα με το χαρακτηρισμό των δεδομένων ως "εμπιστευτικά", ως "απόρρητα" ή ως "άκρως απόρρητα" ανεβαίνει και η τιμή."

17. Οι αθώες καταναλωτικές κάρτες είναι τα εργαλεία με τα οποία χτίζονται οι βάσεις δεδομένων που συστηματοποιούν την κοινωνική παρατήρηση των καταναλωτικών συμπεριφορών και λειτουργούν ως αναδραστικά στοιχεία στη σχεδίαση των εμπορικών πολιτικών όλων των μεγάλων επιχειρήσεων. Πέρα από το κέρδος όμως είναι και η κλειδαρότρυπα απ την οποία κοιτάζουν στη ζωή όλων μας.

19. Σημειώνουμε εδώ πως πλέον, το χτίσιμο μιας φυλακής δεν αποτελεί αποκλειστική υπόθεση ενός κράτους, αλλά κάλλιστα μπορεί να συνιστά επένδυση(!) μιας ιδιωτικής επιχείρησης. Τέτοιες εταιρίες όπως οι Corrections Corporation of America, Correctional Services Corporation, Securitor, εισάγονται και στο χρηματιστήριο. Αναφέρεται στο Loic Wacouant: "Οι φυλακές της μιζέριας"

20. Αρκετά στοιχεία για την εργασία σε συνθήκες κράτησης θα βρείτε στο παραπάνω βιβλίο καθώς και σε ένα κείμενο του περιοδικού "Βαβέλ", τ. 221, Μάρτιος 2004.

ρασμα ή εικόνα για τον φακό του τουρίστα. Από την άλλη ένα σύνολο κατασκευασμένων για συγκεκριμένη λειτουργία χώρων αναδύεται στην πόλη. Οι χώροι των μεγάλων εμπορικών κέντρων είτε πρόκειται για κατανάλωση αντικειμένων είτε για κατανάλωση διασκέδασης. Η αρχιτεκτονική της ασφάλειας περιλαμβάνει χώρους δημόσιας χρήσης αυστηρά μα διακριτικά φρουρούμενους και επιτηρούμενους. Εμπορικά καταστήματα, εστιατόρια, ξενοδοχεία, κέντρα συνεδρίων, γυμναστήρια, κινηματογράφοι. Αυτοί οι χώροι είναι κομμάτι μιας ευρύτερης καταναλωτικής συμπεριφοράς. Η κοινότητα των υποκειμένων μετασχηματίζεται σε κοινότητα καταναλωτών, σε μοναχικό πλήθος. *“Τα shopping malls είναι η νέα χωρικότητα των πόλεων. Ενώ η αυτόεπάρκεια τους αρνείται φαινομενικά τον εξωτερικό κόσμο η αρχιτεκτονική τους προσπαθεί να τονίσει την εξωστρέφεια τους”*.²¹ Δεν είναι τυχαίες οι “πλατείες” και οι “δρόμοι” εντός αυτών των χώρων, που τείνουν να υποκαταστήσουν το δρόμο και την πλατεία της πόλης, σε μια μικρότερη και “ασφαλέστερη” κλίμακα. Έτσι τα υποκείμενα συναντώνται με βάση την ιδιότητα του ιδιώτη-καταναλωτή. Ο δημόσιος χώρος απονευρώνεται από την σημασία του ως πεδίου της κοινότητας των προβλημάτων και των συμφερόντων των υποκειμένων και μετασχηματίζεται σε χώρος κοινότητας της καταναλωτικής πρακτικής.

Το κράτος ασφάλειας είναι ένα σύμπλεγμα θεσμικών μηχανισμών που συνιστά κομμάτι της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας. Η συνεχής πολιτική-οικονομική-κοινωνική απορρύθμιση που παράγει ο καπιταλισμός, κάνοντας ακόμα πιο οξείες τις κοινωνικές ανισότητες, εντείνοντας την εκμετάλλευση, καταστρέφοντας σχέσεις κοινωνικής αλληλεγγύης απαιτεί ένα κράτος ισχυρό και τιμωρητικό, που δεν αφήνει πλέον περιθώρια για εκδημοκρατισμένες διαδικασίες ή μεσολαβήσεις ανάμεσα στις κοινωνικές δυνάμεις. Διεξάγει έναν διαρκή πόλεμο απέναντι στην εξαθλίωση (που η κυρίαρχη θέσμιση παράγει) και σε καθετί που δυνητικά ή εν ενεργεία κυοφορεί σκέψεις και πράξεις ενάντια στην κυριαρχία.

21. Γιάννης Αίσωπος: “Η έκλειψη του δημοσίου χώρου”, περιοδικό futura, τ. 5, χειμώνας 1998-99.

Περί της νομικής αναδιάρθρωσης του κράτους

"Τα απαραίτητα κείμενα του Μαρξ που διάβαζαν και σχολίαζαν οι φοιτητές ήταν τα κείμενα του Μαρξ για το κράτος, για την πολιτική αλλοτρίωση. Αυτές οι μελέτες που έγιναν βρήκαν έκφραση, είμαι εντελώς πεπεισμένος γι αυτό, στο σύνθημα των φοιτητών: Κάτω το Αστυνομικό Κράτος! Αυτό το σύνθημα βγήκε μέσα από την εμπειρία τους, από την εμπειρία των μπάτσων, του ελεγχόμενου χώρου, του πανεπιστημιακού χώρου, των προαστίων και των παραγκουπόλεων που τότε περιέβαλλαν τις σχολές της Ναντέρ"

Henri Lefebvre - Η εποχή της αμφισβήτησης

1.

Το πέρασμα από τη σοσιαλδημοκρατία στη διεθνοποίηση, από το Κράτος Πρόνοιας στο Κράτος Ασφάλειας δεν είναι μια μυστικοποιημένη κοινωνική σχέση που παίζεται στα μυαλά ορισμένων καπιταλιστών ή και μερικών ευφάνταστων αντιφρονούντων ακόμη. Κάθε αναδιάρθρωση κοινωνική, που αφορά τόσο την ιδιωτική όσο και τη δημόσια σφαίρα, επιφέρει το ξήλωμα μιας σειράς παλιότερων θεσμών και την αντικατάστασή τους ή τη διεύρυνσή τους από νέους θεσμούς. Αυτή η αναδιάρθρωση δεν έχει να κάνει μόνο με μια ρητή αλλαγή στις λειτουργίες του κράτους και του κεφαλαίου, τις οποίες μπορούμε να παρατηρήσουμε πιο εύκολα, αλλά και με μια ρητή ή άρρητη αλλαγή στο φαντασιακό-ψυχικό επίπεδο των ατόμων και των κοινωνιών. Αυτό σημαίνει πχ ότι ξαφνικά μιλάμε με μια καινούργια γλώσσα με νέους όρους, ενσωματώνουμε βίαια αντιλήψεις ή συναινούμε σε άλλες, που εκθρεύονται άλλες παλιότερες - αλλά όχι μόνον αυτό (θα επεκταθούμε περισσότερο παρακάτω). Προσπαθώντας να διαυγάσουμε, δηλαδή, το νέο σκηνικό γύρω από το δόγμα ασφάλειας θα προβούμε στη συνέχεια και σε παρατηρήσεις της αναδιάρθρωσης πάνω σε ανθρωπολογικά, κοινωνιολογικά πρότυπα χωρίς να δίνουμε μια αξιολογική-δοντολογική κρίση γι αυτές αρχικά. Δεν είμαστε ούτε κοινωνιολόγοι ούτε ανθρωπολόγοι αλλά θα χρειαστεί να μπούμε σε κάποια λημέρια σαν κι αυτά για να καταλάβουμε ότι αυτό που ονομάζεται δόγμα ασφάλειας ή διεθνοποίηση του καπιταλισμού δεν οφείλεται απλά σε μια οικονομική κρίση του συστήματος.

Εδώ μας αφορά, καταρχάς, η αλλαγή στο θεσμικό πεδίο και θα ήμασταν τυφλοί αν δε βλέπαμε το μεγάλο ρόλο που δίνεται σήμερα στη νομική αναδιάρθρωση. Δεν είναι μόνο οι αντί-τρομοκρατικοί νόμοι. Βλέπουμε νέου τύπου φυλακές, μια αστυνομία που πληθαίνει και αυξάνεται, που αποκτά μεγαλύτερη τεχνογνωσία και αποδεικνύεται περισσότερο ευέλικτη. Όλες οι αστυνομίες σχεδόν της Ευρώπης έχουν αποκτήσει εδώ και καιρό τα μουσεία τους και τα περίφημα εργαστήριά τους. Τι σημαίνει λοιπόν δόγμα ασφάλειας; Είναι απλά ο εκσυγχρονισμός και οι ανεβασμένοι ρυθμοί ανάπτυξης της καθυστερημένης ελλάδας που ξαφνικά μαθαίνει τον κόσμο; Ποια νέα φαινόμενα αντιμετωπίζουμε σήμερα; (αφήνουμε το ερώτημα, αρχικά, αναπάντητο...)

2.

Ο τομέας της νομικής αναδιάρθρωσης που μας ενδιαφέρει είναι οι ραγδαίες εξελίξεις στο λεγόμενο Ποινικό Δίκαιο. Πριν από καμιά δεκαριά χρόνια θα μας ενδιέφερε η αντίστοιχη αναδιάρθρωση στο Εμπορικό Δίκαιο και οι... ωραίοι ελιγμοί των αφεντικών για το σπάσιμο των οικονομικών συνόρων (σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον) στην οικονομία της αγοράς ή η διευκόλυνση της ροής του εμπορίου σε σχέση με κλασικές δικλείδες ασφαλείας που είχαν θέσει τα παλιά "κοινωνικά κράτη" όπως οι δασμοί, οι φοροελαφρύνσεις κτλ.. Σήμερα κάποια σύνορα πάνε να σπάσουν αντίστοιχα, αν και τα πιο πολλά βήματα έχουν γίνει ήδη από το τέλος της σοσιαλδημοκρατίας και έπειτα. Μέσα στο διεθνές κλίμα όμως της τρομοκρατίας μετά την 11η Σεπτέμβρη, το αφγανιστάν και το ιράκ και την 11η Μάρτη αυτές οι διαδικασίες επισπεύδονται, πόσο μάλλον στην Ελλάδα "που έχουμε και τους Ολυμπιακούς Αγώνες μας".

Το Ποινικό Δίκαιο, όπως διαμορφώθηκε στη Δύση και στην Ελλάδα, χωρίζεται σε δύο μεγάλα μέρη, το ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο και την Ποινική Δικονομία. Το Ποινικό Δίκαιο, για να το πούμε απλά, εί-

να αυτό που μας παρέχει τους ορισμούς των εγκλημάτων πχ τι είναι κλοπή, τι είναι τρομοκρατία κτλ. Θα έπρεπε να πούμε ότι αυτοί οι ορισμοί των "κανόνων δικαίου" επειδή δε γίνονται πάντα κατανοητοί και επειδή, φυσικά, δεν είναι γνωστοί στους πάντες υπάρχουν οι ειδικοί ερμηνευτές του Νόμου (βλέπε δικηγόροι και δικαστές). Αυτό που ίσχυε στην Ελλάδα και αλλού παλιότερα ήταν ότι κάποια εγκλήματα που θεωρούνταν βασικά, πχ κομμουνιστική δράση και διάδοση κομμουνιστικών ιδεών, κυμαίνονταν σε ένα πλαίσιο νομικής ασάφειας... Αυτό έδινε συνήθως μια εξουσία στον δικαστή να ερμηνεύσει σχεδόν όπως ήθελε το νομικό κανόνα που είχε γραμμένο μπροστά του.

Από την άλλη, βρίσκεται η Ποινική Δικονομία η οποία ρυθμίζει τη διαδικασία από τη σύλληψη (ή την προσαγωγή) και την ανάκριση ενός "υπόπτου" (αστυνομικά) ή "κατηγορούμενου" (δικαιϊκά) έως και την περάτωση της δίκης του. Εδώ μπαίνουμε και στην ουσία βάσει του ότι το περισσότερο βάρος των νέων αντί-τρομοκρατικών νόμων δίνεται ακριβώς στην Ποινική Δικονομία. Η τάση που βλέπουμε σήμερα στη Δύση είναι να αλλάζουν ραγδαία αυτές οι διατάξεις και μάλιστα ανεξάρτητα από το μέχρι πρότινος "νομικό πολιτισμό" του κάθε κράτους, τώρα πλέον η Ποινική Δικονομία αποκτά ένα μοντέλο που αφού δοκιμαστεί στα πιο προηγμένα καπιταλιστικά κράτη (ηπα, αγγλία κτλ) έπειτα εφαρμόζεται και στην υπόλοιπη Δύση. Έτσι οι αλλαγές στον ποινικό τομέα αφορούν κυρίως την προηγούμενη διακύμανση που υπήρχε στις παγκόσμιες νομοθεσίες σε σχέση με υπόπτους που διέφευγαν ή έβρισκαν καταφύγιο σε χώρες με πιο επιεική νομοθεσία, με ελαστικές ή αμφιβόλου αποτελεσματικότητας νομοθεσίες για συγκεκριμένα εγκλήματα. Η ευρωπαϊκή ένωση πχ γνωρίζει ότι αφού κινείται προς ένα υπέρ-κρατικό μόρφωμα χωρίς ένα δυνατό κέντρο (χωρίς μια νέα "Ρώμη") πρέπει να οχυρώσει τα επιμέρους κομμάτια της εξίσου καλά μιας και οι εχθροί αντίστοιχα της ευρωπαϊκής ένωσης πλέον μπορεί να μην έχουν ένα σημείο αναφοράς να επιτεθούν, αλλά και περισσότερα. Εδώ φυσικά δεν αναφερόμαστε, όταν μιλάμε για εχθρούς, μόνο στους λεγόμενους "τρομοκράτες" της Αλ Κάϊντα αλλά κυρίως στα διάφορα κοινωνικά αντικαπιταλιστικά κινήματα. Η λογική, λοιπόν, δεν είναι πλέον κυρίως η έκδοση των "εγκληματιών" σε μια χώρα με αυστηρή νομοθεσία όπως συνέβαινε σε κάποιες πολιτείες των ηπα αλλά όλες οι χώρες να έχουν από ένα Γκουαντανάμο, το οποίο ίσως δείχνει απλά το δρόμο, χωρίς να σημαίνει αυτό ότι οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις άγονται και φέρονται από τις παντοδύναμες ηπα. Το ζήτημα είναι να μην μπορεί κάποιος να κρυφτεί μέσα στο κάστρο-Ευρώπη. Μέχρι εδώ όλα μπορεί να φαίνονται ακόμη μακρινά, όσο μακρινά είναι δηλαδή τα πολιτικά δικαιώματα από την πραγματική ζωή...

Οι κυριότερες αλλαγές στην Ποινική Δικονομία έγκεινται στα εξής: ενώ προηγουμένως ο ύποπτος ανακρινόταν από κάποιον δικαστικό, πλέον τη μορφή του δικαστικού παίρνει ο αξιωματικός της αστυνομίας (ρόλος που πάντα άρεσε εξάλλου στους έλληνες μπάτσους), ενώ προηγουμένως η παρουσία δικηγόρου στην ανάκριση ήταν απαραίτητη, πλέον σε κάποια "ειδικά" εγκλήματα στο δωματάκι της ασφάλειας ο καθένας θα είναι μόνος του (αυτό ισχύει ήδη στην αγγλία). Το μέλλον δείχνει ότι θα μπορούν επίσης να κρατούν τους υπόπτους για 2 χρόνια χωρίς απαγγελία κατηγοριών (όχι βέβαια όλους τους υπόπτους αλλά είπαμε.. αυτούς των "ειδικών" εγκλημάτων). Σε κάποιες χώρες ήδη η αστυνομία κρατά κάποιον ύποπτο όσο καιρό χρειαστεί μέχρι τη δίκη όπου εκεί και μόνο εκεί αναλαμβάνει ο δικαστής... Βλέπουμε λοιπόν μια σαφή υποβάθμιση του ρόλου των δικαστών των οποίων τις θέσεις αναλαμβάνουν οι αστυνομικοί... Στο ίδιο πλαίσιο των νέων εξελίξεων καταργήθηκε ο θεσμός των ενόρκων.

Στο νέο αντί-τρομοκρατικό νόμο που ετοιμάζουν εδώ ενόψει ολυμπιακών οι κυριότερες ρυθμίσεις είναι οι εξής: ρύθμιση ποινικών ευθυνών για μεμονωμένα τρομοκρατικά δράση (όταν ο τρομοκράτης είναι ένας και δεν υπάρχει ομάδα από πίσω του), ευθυνών για όσους χρηματοδοτούν και καλύπτουν τρομοκρατικές ομάδες και η παράταση του ορίου παραγραφής από τα 20 στα 30 χρόνια για τις τρομοκρατικές πράξεις. Αναγνωρίζεται πάντως ότι από την τρομοκρατία αποκλείεται η πολιτική και συνδικαλιστική δράση (πάλι καλά!) και οι καταλήψεις δημοσίων κτιρίων και ρίψεις βομβών μολότοφ...

3.

Οι νέες ρυθμίσεις δεν εφευρίσκονται στα σκοτεινά γραφεία των καπιταλιστών παρόλο που ειδικές επιτροπές συγκροτούνται σε πανεπιστήμια κυρίως των ηπα για να σχεδιάσουν την πολιτική αυτού που

Περί της νομικής αναδιάρθρωσης του κράτους

λέμε zero tolerance (μηδενική ανοχή) κτλ. Όταν αυτές οι πολιτικές γίνονται σχέδια νόμου φυσικό είναι να μη γίνονται καθολικά αποδεκτές. Πέρα από τα εναπομείναντα μπλοκ της σοσιαλδημοκρατίας που αντιδρούν σε τέτοιες ακραίες κατασταλτικές πολιτικές υπάρχει και αυτό στο οποίο αναφερθήκαμε πριν και ονομάζεται "νομικός πολιτισμός" του κάθε κράτους. Νομικός πολιτισμός είναι, εν ολίγοις, η ιστορία και η φιλοσοφία των νομικών θεσμών της κάθε χώρας. Αυτό βέβαια καταντά αστέιο για κάποιες χώρες όπως η Ελλάδα της οποίας το μεγάλο μέρος της νομοθεσίας στηρίζεται στην αντίστοιχη αρχαία ρωμαϊκή, στις αναθεωρήσεις του Αρμενόπουλου και στο γερμανικό δίκαιο του 19ου αιώνα που έφερε ο Όθωνας (Mauzer). Το ευρωπαϊκό δίκαιο (που διαμορφώθηκε στις βάσεις του εθιμικού αγγλικού, του γερμανικού και του γαλλικού δικαίου) ωστόσο έχει βασικές διαφορές από το αμερικάνικο πχ δίκαιο τις οποίες και διατηρεί ακόμη αν και όλη η Δύση ζει στον καπιταλισμό εδώ και 200 χρόνια. Κι αυτό γιατί διεθνοποίηση δε σημαίνει απαραίτητα ομογενοποίηση. Η οικονομία, δυστυχώς, δεν αρκεί για να περάσει οποιοδήποτε δόγμα ασφάλειας στα μυαλά των ανθρώπων. Για να γίνει δεκτή μια αλλαγή όπως τα 20 χρόνια παραγραφής ενός εγκλήματος να πάνε στα 30 δεν είναι απλά μια αλλαγή στα χαρτιά. Η παραγραφή εγκλήματος πχ που κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα της ύπαρξης της Ευρώπης δεν υπάρχει πουθενά, εμφανίζεται με ένα ιστορικό ρεύμα σκέψης. Ο Διαφωτισμός με τον Chezare Bekaria (Περί Ποινών και Εγκλημάτων) τη θέτει ως κομβική έννοια του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού. Ακόμη κι αυτό δεν είναι απλά μια επιβολή "από τα πάνω" ή μια καλή ιδέα ενός διαφωτιστή (αστού ή μικρόαστού) αλλά ένα ξήλωμα μιας ολόκληρης σειράς αντιλήψεων για το φυσικό δίκαιο και την ποινή εκδίκησης, παραστάσεων για το φόνο ως λύτρωση της κοινωνίας, επιθυμιών για μια περισσότερο και πιο λειτουργικά δίκαιη κοινωνία. Οι ηπα έχουν μια εντελώς διαφορετική ιστορία. Διαφωνούμε ή όχι είναι άλλο πράγμα. Ας μην αξιολογήσουμε όμως ακόμη. Αυτό που βλέπουμε σήμερα, αν όχι ακόμη για τη θανατική ποινή, τουλάχιστον για την παραγραφή είναι να καταρρέει μία φανταστική σημασία που επενδύεται στην ευρωπαϊκή νομοθεσία. Να, λοιπόν, μια κορυφαία αλλαγή που χαρακτηρίζει τη σημερινή κοινωνία του δόγματος ασφάλειας... Αντιστάσεις στο αμερικάνικο σύστημα της παραγραφής υπάρχουν ακόμα βέβαια και όχι απαραίτητα από "δημοκρατικούς" νομικούς.

4.

Ηπα - αγγλία: οι φωτεινοί "προάγγελοι του Χάους": Παρόλο που ο καπιταλισμός διεθνοποιείται, διατηρείται μια ιεραρχία ανάμεσα στα καπιταλιστικά κράτη και δε θα μπορούσε να ήταν αλλιώς - μια ιεραρχία που εμφανίζεται όπως είπαμε στη σχεδίαση ευρύτερων πολιτικών, στο милитарισμό και τις πολεμικές δραστηριότητες καθώς και στην οικονομία και την τεχνοεπιστήμη. Έτσι, και στο νομικό επίπεδο οι ηπα και η αγγλία για την ευρώπη, θα μπορούσαμε να πούμε ότι δείχνουν το δρόμο.... Δεδομένης της θέσης τους κιόλας ως μπροστάρηδων του αντί-τρομοκρατικού αγώνα του άξονα του "Καλού"... Τέτοια

παραδείγματα "προς μίμηση" θα βρούμε συγκεκριμένα στους USA Patriot Act (πατριωτικός νόμος) και Homeland Security Act (νόμος εσωτερικής ασφάλειας) που ψηφίστηκαν στις ηπα μετά την 11η Σεπτέμβρη. Παραδείγματα για το τι ισχύει ήδη στην αγγλία αναφέρουμε και πιο πάνω. Και γνωρίζουμε τι ισχύει με τον έλεγχο της ίριδας των ματιών στα αεροδρόμια και άλλα ωραία και οργουελιανά...

5.

Όπως είπαμε πριν, ο δικαστής κάνει σταδιακά την παντοδυναμία του και ο αστυνομικός παίρνει μία-μία τις αρμοδιότητές του. Αυτό είναι ένα φυσικό αποτέλεσμα της ποινικοποίησης της φτώχειας και του ελέγχου των στρωμάτων που χάνουν τα προνόμια τους που είχαν εξασφαλίσει την περίοδο του κοινωνικού κράτους. Η επιτήρηση κι ο έλεγχος δε γίνονται μόνο με κάμερες και εξακριβώσεις. Κάποιοι θα γευθούν τις νέες διαδικασίες μέχρι τη δίκη. Η δίκη, όμως, που άλλοτε ήταν κομβική σήμερα δεν ικανοποιεί τόσο. Κι αυτό γιατί δεν είναι δυνατόν να οδηγηθούν σε δίκη οι πλειοψηφίες του πληθυσμού των σύγχρονων κρατών. Είναι πιο χρήσιμο και βολικό αυτές οι πλειοψηφίες να ελέγχονται ένα βήμα πριν τη δίκη, στην αστυνόμευση... Να, λοιπόν, ακόμη μία διαφορά με προηγούμενα κατασταλτικά συστήματα. Ο μπάτσος είναι ο κυρίαρχος της νέας διαδικασίας καταστολής, όχι βέβαια ο "παλιός καλός μπάτσος" με τη νοοτροπία του χωριού του αλλά ο σημερινός ράμπο με τα μεταχειρισμένα από τη γερμανία- ωστόσο πρωτοφανέρωτα στην Ελλάδα- αυτόματα.

Μέσα στη γενικότερη αναδιάρθρωση των ρόλων ο δικαστής και ο δικαστικός υπάλληλος κάνει και ένα από τα τελευταία καθήκοντά του - την ανάκριση. Οι δικαστές δε σημαίνει ότι είναι πιο επιεικείς απλά έκαναν τη συνήθη τους δουλειά, όσο εξουσιαστική κι αν ήταν, και είχαν μια συγκεκριμένη κατάρτιση γι αυτό που έκαναν, όσο κατεστημένη αν ήταν κι αυτή... Επιπλέον είναι κατανοητό ότι δε γίνεται να σε ανακρίνει αυτός που πριν από λίγο σε συνέλαβε... Κάτι που ενισχύει τα παραπάνω επιχειρήματα για τις νέες αρμοδιότητες των μπάτσων είναι και το εξής: στη θέση και στις αρμοδιότητες της ξεπερασμένης πλέον Europol (πρώην Ιντερπόλ) εγκαθίσταται η Eurojust, με ενδεικτική κιόλας την αλλαγή στις ετυμολογίες των λέξεων: justice (=δικαιοσύνη) αντί police (=αστυνομία).

6.

Ο ορισμός της τρομοκρατίας τείνει να διεθνοποιηθεί κι αυτός... και δεν έχει τόσο ενδιαφέρον αυτός ο ίδιος που είναι γενικός κι αόριστος αλλά οι επιμέρους διατάξεις που τον πλαισιώνουν. Στις ηπα αρχίζει το μεγάλο παιχνίδι... Υποπτος θεωρείται όχι μόνο ο πιθανός τρομοκράτης, όχι μόνο τα μέλη της οικογένειας του που πιθανόν γνωρίζουν ή συνεργούν μαζί του αλλά και όσοι τρίτοι "πιθανόν" γνωρίζουν ότι πρόκειται για τρομοκράτη! Ξαφνικά το μακρύ χέρι του νόμου άνοιξε τα δάκτυλά του όσο γίνεται... Είναι εύκολο αντιληπτό ότι ο γνωστός του... γνωστού του τρομοκράτη μπορεί να δεθεί έτσι πανεύκολα. Ξαφνικά η πλειοψηφία του κόσμου θα μπορούσε να ήταν στο στόχαστρο της αστυνομίας, μιας αστυνομίας που όλο και περισσότερο αποκτά θεσμική δύναμη. Πλέον φαίνεται ότι δεν κυνηγάν μόνο τους... μαλλιάδες των Εξαρχείων και τους μετανάστες αλλά γίνονται τεστ ανοχής και αντοχής σε όλο τον πληθυσμό (εξακριβώσεις, μπάτσοι γειτονιάς που φακελώνουν, πυροβολισμοί εν ψυχρώ...κτλ). Αυτά δε μοιάζουν τόσο μακρινά. Είναι η πραγματική ζωή. Είναι μια κίνηση του νέου κράτους ασφάλειας εναντίον όλων μας. Μπορεί στα Εξάρχεια του 80' η καταστολή να ήταν η προσπάθεια για το σπάσιμο των δεσμών του πιο ανήσυχου κομματιού της κοινωνίας όμως τώρα αυτή η καταστολή στρέφεται παντού με σκοπό την πειθαρχηση και το φόβο. Στο ίδιο πλαίσιο εξαφανίζεται η έννοια του πολιτικού εγκλήματος, δηλ. του εγκλήματος πχ που συντελείται σε κοινωνικές πολιτικές κινητοποιήσεις. Στο ίδιο πλαίσιο ψηφίζονται σήμερα νόμοι που φαίνονται ειδικόι για ειδικά εγκλήματα (βλέπε 17N) που όμως θα εφαρμόζονται σε ολόκληρα κοινωνικά στρώματα αργότερα, θέτοντας σε απομόνωση και προσωποποιώντας τις διώξεις ανθρώπων που συμμετέχουν σε κινήματα. Εδώ προκύπτει και το ζήτημα γενικότερα των πολιτικών εγκλημάτων τα οποία αν λάβουμε υπόψη την ελληνική νομοθεσία ουσιαστικά δεν εμφανίζονται πια. Οι νομικές τους προϋποθέσεις δηλαδή θα επιτυγχάνονταν μόνο σε μια... επανάσταση! Αλλά τότε ούτως ή άλλ-

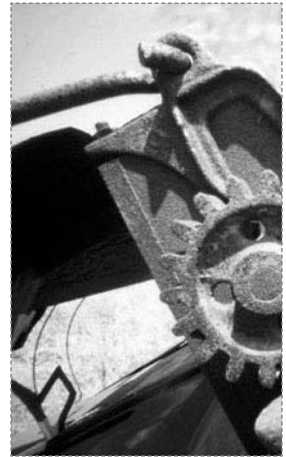

Περί της νομικής αναδιάρθρωσης του κράτους

λως η δικαιοσύνη θα ήταν κάτι πολύ διαφορετικό... και οι συγκεκριμένες πράξεις δε θα θεωρούνται καν εγκλήματα. Σήμερα το πολιτικό έγκλημα δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από τα πολιτικά πιστεύω του κατηγορούμενου και τη συνεπή πολιτική του πορεία. Όλα αυτά μπορεί να θεωρηθούν απλά "δόλος". Έτσι οι δικαστές αλλά και πιο πριν ο νομοθέτης περιορίζονται στο αντικειμενικό αποτέλεσμα μιας πράξης (πχ σπάσιμο βιτρίνας) το οποίο διώκεται για ένα συνηθισμένο ποινικό έγκλημα όπως είναι η φθορά ξένης ιδιοκτησίας, η αντίσταση κατά της αρχής κτλ. Στην περίπτωση Μαζιώτη δεν αναγνωρίστηκε φυσικά το "πολιτικόν" του εγκλήματος απλά δόθηκε ένα ελαφρυντικό των "μη ταπεινών ελατηρίων" λόγω του ρέοντος και ενθουσιώδους λόγου που έβγαλε ο κατηγορούμενος στο δικαστήριο. Αν είχε σκάσει βέβαια η βόμβα πιθανόν να μην υπήρχε ούτε αυτό. Όμως εμείς δε συζητάμε αυτό το ζήτημα για να αιτηθούμε μια ελαφριά ποινή για τους "πολιτικούς εγκληματίες". Ούτως ή άλλως ποτέ οι πολιτικοί εγκληματίες δεν γλίτωναν χρόνια φυλάκισης όταν αναγνωρίζονταν ως τέτοιοι - το να αναγνωριστείς ως πολιτικός κρατούμενος δεν είναι καν ελαφρυντικό! Όμως πίσω από τον αποκλεισμό αυτού του όρου από τη νομική ορολογία και πρακτική κρύβεται η διάθεση του νομοθέτη - δηλ. του Κράτους - να μην αναγνωρίσει καμιά πολιτική εξωτερική απ' τη δική του που να ναι αρκετά "πολιτική"! Θέτει τα όρια δηλαδή πέραν της αστικής νομιμότητας και της πολιτικής ύπαρξης, η οποία ύπαρξη πρέπει να μην αφορά εμφανώς την ανατροπή του παρόντος συστήματος πολιτικής εξουσίας (κοινοβούλιο, σύστημα, θεσμισμένη ιεραρχία κτλ).

7.

Πώς γίνεται όμως η σύνδεση των νόμων για τα ειδικά εγκλήματα με τις πλειοψηφίες των πληθυσμών; Φτάνει να είσαι "γνωστός" του τρομοκράτη ή τα επεκτεινόμενα όρια της παραβατικότητας να σε οδηγούν, βίαια ή μη, στη δαγκάνα του νόμου; Υπάρχει αυτή η ασάφεια που λέγαμε σε σχέση με τους χαρακτηρισμούς αυτών που κατηγορούνται για κάποιο έγκλημα και δε χρειάζεται αυτό να είναι πολιτικό. Το βλέπουμε ιδιαίτερα στους μετανάστες το πώς λειτουργεί η εικόνα αλβανός-εγκληματίας... Και στα πολιτικά εγκλήματα όμως γίνεται μια προσπάθεια να δημιουργηθεί μια αντίστοιχη εικόνα. Οι όροι "συνήθης ύποπτος", "συνοδοιπόρος", "συμπαθών" κτλ φτιάχνουν ένα επικίνδυνο πλέγμα, τόσο γενικό κι αόριστο όσο και οι ίδιοι οι όροι, που σφίγγει γύρω από συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων. Οι αναρχικοί πχ κατά τη διάρκεια σύλληψης της 17N χρίστηκαν ισοπεδωτικά ως *"συμπαθούντες της 17N και της εγχώριας τρομοκρατίας"*. Δυστυχώς κάποιοι από τους αναρχικούς είχαν επιδείξει πράγματι αν όχι τη "συμπάθειά" τους σίγουρα τη λατρεία τους... για το εγχώριο ένοπλο θεωρώντας αμελητέο το βαθύ ιδεολογικό χάσμα που χωρίζει τους αναρχικούς με τη 17N, το οποίο η τελευταία βέβαια δεν παρέλειπε να αναφέρει με σφοδρότητα σε αρκετές προκηρύξεις της από το 70' έως το 80'. Ωστόσο, το "συνοδοιπόροι" ή το "συμπαθούντες" ομογενοποιεί ολόκληρες συμπεριφορές πολιτικών υποκειμένων και είναι οικοδομημένο για να ποινικοποιεί το φρόνημα, όπως έγινε και την περίοδο του 70' στην Ιταλία, όπως αποπειράθηκε να γίνει και πρόσφατα στην Ελλάδα με το μικρό κομμάτι, βέβαια, των αναρχικών.

Φόβος, ασφάλεια και υποκείμενο στον καιρό της διεθνοποιούμενης ασημαντότητας

“Αντίθετα με τις ονειροπολήσεις των θεατών της ιστορίας, όταν επιχειρούν να καθιερωθούν στρατηγοί στον Σείριο, και η πιο τέλεια θεωρία δεν θα μπορούσε να εγγυηθεί το γεγονός. Αντίθετα, το πραγματωμένο γεγονός αποτελεί τον εγγυητή της θεωρίας. Πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει κανείς να ριψοκινδυνεύει και να πληρώνει τοις μετρητοίς για να δει τη συνέχεια.”

Guy Debord - In girum imus nocte et consumimur igni

22. Για να προλάβουμε μια πιθανή σύγχυση του αναγνώστη, επειδή παρακάτω μιλάμε για συλλογικά υποκείμενα, ξεκαθαρίζουμε ότι όταν χρησιμοποιούμε τη λέξη υποκείμενο αναφερόμαστε σε ατομικά υποκείμενα.

23. Για να είμαστε ξεκάθαροι για τις έννοιες που χρησιμοποιούμε, να τονίσουμε ότι η ψυχανάλυση προσδίδει συγκεκριμένη έννοια στις λέξεις φόβος, που αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, αγωνία, που αποτελεί τον ασαφή και αόριστο φόβο, δίχως συγκεκριμένο αντικείμενο δηλαδή, και που σύμφωνα με τον Kierkegaard γεννιέται από την αθωότητα και την άγνοια, και άγχος, που έχει την έννοια ενός επαπειλούμενου, αόριστου (αφού δεν είναι απόλυτα συνειδητός) κινδύνου, και προέρχεται από την επιμονή των κοινωνικά ανεπίτρεπτων επιθυμιών που πηγάζουν από τις ενστικτώδεις ενορμήσεις να έρθουν ακαλίωτες στο συνειδητό. Εδώ η λέξη φόβος χρησιμοποιείται με μια ευρεία έννοια που σε πολλά σημεία συμπεριλαμβάνει και τις άλλες δύο, μιας και εστιάζουμε κυρίως στη θέση του μέσα στην κοινωνική θέσμιση και όχι στη σχέση του με τους μηχανισμούς του ψυχικού οργάνου.

Όταν αποφασίσαμε να μιλήσουμε για την ασφάλεια, βρεθήκαμε μπροστά στο πρόβλημα ορισμού της λέξης. Χρησιμοποιώντας την τρέχουσα σημασία της, μπορούμε να ορίσουμε την ασφάλεια ως την έλλειψη κινδύνου, ως μια αντανάκλαστική αντίδραση-επιθυμία του υποκειμένου²² να αποφύγει τον κίνδυνο. Δεν είναι επί του παρόντος μια συζήτηση για την πηγή της αντίδρασης αυτής, για το αν, δηλαδή είναι εγγενές κομμάτι της ανθρώπινης ψυχής, με άλλα λόγια αν βρίσκεται στη φύση του ανθρώπινου όντος, ή αν από την άλλη φωλιάζει στα βάθη της κοινωνικής-ιστορικής θέσμησης. Η ιστορική πείρα (πιστεύουμε ότι) μας επιτρέπει να λάβουμε την αντίδραση αυτή ως δεδομένη. Ταυτόχρονα δεν βλέπουμε πως θα μπορούσε να υπάρξει άνθρωπος, πολιτισμός, κοινωνία και ιστορία αν δεν υπήρχε μια αυτοματική αντίδραση αποφυγής της απειλής για το υποκείμενο. Το ζήτημα που εγείρεται όμως είναι το πώς θεσμίζεται η έννοια της ασφάλειας και τα μέσα επίτευξης μιας κατάστασης ασφαλούς για το υποκείμενο σε κάθε κοινωνία. Και εδώ μιλάμε για ζητήματα βαθιά κοινωνικά-ιστορικά.

Αρκεί να ριζούμε μια ματιά στο σήμερα για να διαπιστώσουμε πως διαφορετικές καταστάσεις, στις οποίες το άτομο αισθάνεται ότι απειλείται, γεννούν διαφορετικές εκφράσεις της απαίτησης για ασφάλεια. Αρκεί όμως αυτή η ματιά για να τυφλωθεί κανείς από τη λάμψη του θεάματος και τη σύγχυση του μεταμοντέρνου κόσμου, από την αποδιάρθρωση των νοημάτων που προκαλούν. Ασφάλεια ζωής, κοινωνική ασφάλιση, ασφάλεια στην ερωτική σχέση, ασφαλές σεξ, ασφάλεια από τον κίνδυνο της έλλειψης των μέσων προς επιβίωση που μεταφράζεται σε περισσότερες περιπολίες και κάμερες επιτήρησης, παγκόσμια ασφάλεια από τρομοκρατικές επιθέσεις, το ένα πλάι στο άλλο. Η λέξη ασφάλεια κάνει κάθε ουσιαστικό περιεχόμενο και επανορίζεται κατά βούληση, καταλήγοντας να είναι μια γενικόλογια. Αλλά προτρέχουμε.

Αυτό που θέλουμε να ξεκαθαρίσουμε σχετικά με την έννοια της ασφάλειας είναι ότι βλέπουμε σ' αυτήν, με τον τρόπο που χρησιμοποιείται σήμερα, δυο διαφορετικά πράγματα που ακόμα κι αν έχουν πάμπολλα σημεία επαφής δεν παύουν να παραμένουν διακριτά. Από τη μια υπάρχει το αίτημα του υποκειμένου να είναι ασφαλές, από την άλλη υπάρχει το δόγμα της ασφάλειας, η νέα μορφή προπαγάνδας των κυρίαρχων, η νέα κυρίαρχη ιδεολογία, με σκοπό την καλύτερη δυνατή διαχείριση των κοινωνικών σχέσεων στο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό. Σημεία συνάντησης πολλά. Πρώτα απ' όλα, το δόγμα της

ασφάλειας δεν μπορεί να υπάρξει ως τέτοιο αν δεν ερείδεται κοινωνικά. Μόνο τότε παύει να είναι ένα νεκρό ιδεολόγημα στα κεφάλια λίγων υπερσυντηρητικών πίσω από πανεπιστημιακές έδρες ή οβάλ γραφεία. Και το κοινωνικό έρεισμα είναι η ανθρώπινη ανάγκη για ασφάλεια. Έπειτα είναι αυτή η ανάγκη που συμπυκνώνεται στο δόγμα της ασφάλειας, που εν μέρει το δημιουργεί, κατασκευάζοντας το αντεστραμμένο είδωλό της, που γεννά τον φαύλο κύκλο της διαρκούς ανασφάλειας. Αλλά πάλι προτρέχουμε. Ας πάρουμε λοιπόν τα πράγματα με μια σειρά.

Ορίσαμε την ασφάλεια ως την κατάσταση αποφυγής του κινδύνου. Τώρα ήρθε η ώρα να βουτήξουμε στα βαθιά νερά της σημασίας του κινδύνου, στα βαθιά νερά του φόβου.²³ Γιατί τελικά μπορεί κανείς να δει τη λέξη κίνδυνος σαν μια ωραιοποιημένη συγκάλυψη της λέξης φόβος, μια αποστασιοποίηση, μέσα στη θέσμιση της γλώσσας, από το αίσθημα εκείνο που διαπερνά σαν ηλεκτρικό ρεύμα το κορμί όταν περπατάς μόνος τη νύχτα στα σκοτεινά σοκάκια των εχθρικών τσιμεντένιων μητροπόλεων. Είναι άλλο να λες ότι κάτι είναι επικίνδυνο και άλλο να πεις ότι το φοβάμαι. Είναι το πέρασμα από την αντικειμενική παρατήρηση στη συναισθηματική εμπλοκή, στο απύθμενο του ασυνειδήτου.

Ασφάλεια και φόβος. Οι χιλιοειπωμένες αυτές έννοιες μόνο απλά προσχήματα δεν είναι ενός νεόκοπου ρητορικού και κυριαρχικού οικοδομήματος. Είναι αμοιβαίοι πολλαπλασιαστές των δομών της κοινωνικής εκπειθήρησης.

Φόβος και προσταγή

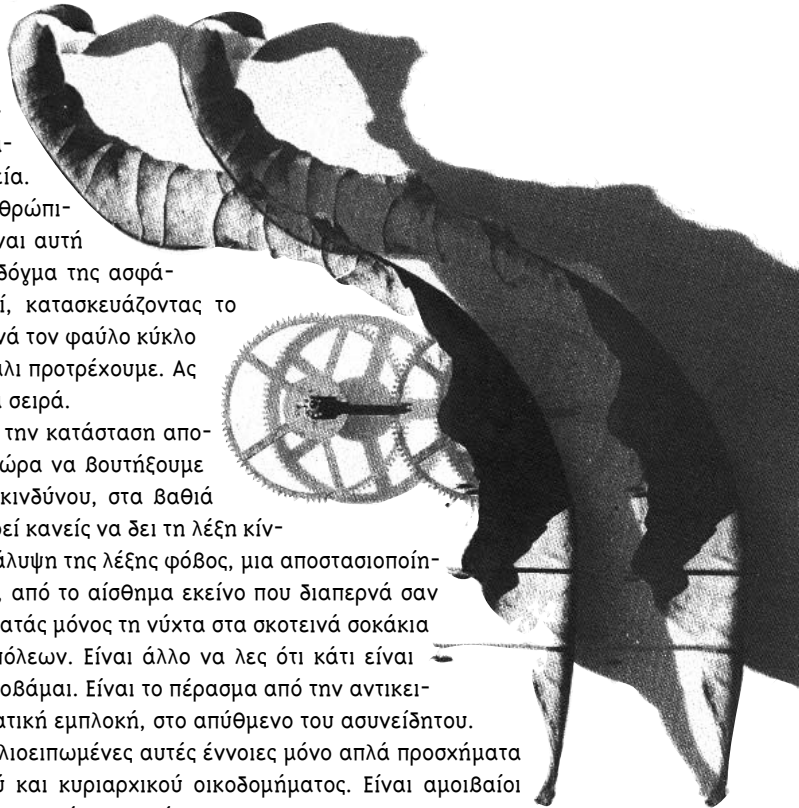
Θα ανοίξουμε μια παρένθεση προσεγγίζοντας τη σχέση αφέντη-δούλου,²⁴ σχέση σαφώς ιστορική, που όμως εμπεριέχει ένα καθολικό στοιχείο: το **φόβο**. Ο φόβος πρέπει να βρίσκεται πάντα εκεί ριζωμένος στα πιο δύσβατα μονοπάτια του νου, για να θυμίζει ότι το άτομο είναι απλά μια κηλίδα στο χάρτη της εκμετάλλευσης, για να δίνει ισχύ στην ύπαρξη του αφέντη. Ο κύριος υπάρχει μόνο μέσα από την ύπαρξη του δούλου, μέσα από τον εξευτελισμό του, τη βία εναντίον του, τη δύναμη ώστε να προκαλέσει το θάνατό του. Μ' αυτή την έννοια ο αφέντης είναι ο δούλος του δούλου.

Στην πλειοψηφία των ιστορικών παραδειγμάτων, η σχέση υποτέλειας είναι ωμή, μιας και πατά σε μια υπερβατική αρχή. Ο αφέντης είναι ο εκπρόσωπος του θεού, αυτός ορίζει το νόμο, αυτός εφαρμόζει την ποινή κατά βούληση και μάλιστα με έναν τρόπο απόφρασης για το θάνατο, παρά για τη διαχείριση της ζωής. Η τιμωρία εγγράφεται άμεσα στο κορμί του καταδικασμένου, χαράσσεται επάνω του. "Από τη μια ο καταδικασμένος φέρει επάνω στο σώμα του ισοβίως την απόφαση της τιμωρίας του, και από την άλλη η κοινωνία αναγνωρίζει τον αποκλίνοντα-τιμωρημένο. Ο νόμος γραμμένος στο σώμα είναι μια αξέχαστη ανάμνηση".²⁵ Δεν έχει νόημα να μιλά κανείς για νόμο αν αυτός δε μπορεί να εφαρμοστεί και δε μπορεί να εφαρμοστεί αν δε δημιουργεί το φόβο για τη μη εφαρμογή του. Δεν αρκεί, όμως αυτό, "τη σκληρότητα του νόμου κανένας δεν επιτρέπεται να την ξεχνά".²⁶

24. Η χρήση των εννοιών σε αυτό το σημείο δεν παραπέμπει μόνο στις παραγωγικές σχέσεις, αλλά στην ουσία της σχέσης υποτέλειας, στο δίπολο κύριος-κυριαρχούμενος.

25. Πανοπτικόν, τεύχος 5, Σχόλιο στη "Σωφρονιστική Αποικία" του Κάφκα.

26. Michel Foucault, Επιτήρηση και Τιμωρία, Η γέννηση της φυλακής.

Τα κοινωνικά αίτια του φόβου

Προτού να προχωρήσουμε στην ιστορική ρήξη που αποτέλεσε η ανάδυση της αστικής κοινωνίας να ξεκαθαρίσουμε μερικά πράγματα. Καταρχάς δεν θεωρούμε ότι η κοινωνική δομή μπορεί να στηριχτεί εξ ολοκλήρου στο φόβο. Ο φόβος και η βία δεν μπορούν μόνο τους να εξασφαλίσουν τη συνοχή, μια συνοχή που έχει σαν προϋπόθεση το Θεσμό. Το υποκείμενο, μέσα από τον εκκοινωνισμό του, κουβαλάει ήδη μέσα του τη θέσμιση, φέρει δηλαδή μεταξύ άλλων μέσα του την εντολή του αφέντη. Τι άλλο ήταν (και είναι) οι θρησκείες που αποτέλεσαν το κέντρο της ζωής και του θανάτου εκατομμυρίων ατόμων στη μεγάλη πλειοψηφία των ιστορικών κοινωνιών; Έτσι δημιουργείται αυτό που ονομάζουμε συναίνεση. Επειδή, όμως, άλλο πράγμα η κοινωνική συνοχή και άλλο το συμφέρον και η βούληση του αφέντη, άλλο ο Θεσμός και άλλο ο νόμος, πόσο μάλλον όταν αυτό ο τελευταίος δεν είναι γραπτός και ρητός αλλά καθορίζεται καθ' ολοκληρίαν από τη βούληση του κυρίου, ο φόβος και η απειλή της βίας και του θανάτου πρέπει να υπάρχουν πάντα για να στήνουν τα θεμέλια του οικοδομήματος της κυριαρχίας.

Φυσικά, δεν θα ισχυριστούμε ότι είναι δυνατό ποτέ το αίσθημα του φόβου να εξαλειφθεί. Καμία κοινωνία ή καμία ψυχική μονάδα δεν θα είναι απόλυτα διαφανής, και τελικά, ακόμα κι αν θρησκείες ή επιστήμη επιμένουν να υποσχονται την αθανασία οποιασδήποτε μορφής (στους ουρανούς ή τη γη), η

27. Εδώ, όπως και κάθε φορά που στο κείμενο θα αναφερόμαστε στα αντικείμενα του φόβου, η λέξη αντικείμενο δεν θα πρέπει να συγχέεται με την έννοια πράγμα (άψυχο) που αντιπαράτιθεται στις έννοιες έμβιο ο ή άτομο. Αναφέρεται σε όλα τα πράγματα (πραγματικά ή φαντασιωτικά), άτομα, φαινόμενα, καταστάσεις κλπ που προκαλούν το αίσθημα του φόβου.

28. Και στην πρώτη περίπτωση, βέβαια, υπάρχει η συνάντηση της ψυχής με το κοινωνικό (δεν θα μπορούσε να ήταν αλλιώς εξάλλου, μιας και μιλάμε για άτομα κοινωνικά), αλλά οι διαδικασίες που υπεισέρχονται στην παραγωγή του φόβου είναι διαφορετικές, διαδικασίες που θα μπορούσαν να ενταχθούν στην παθολογία της ψυχής. Εμείς εδώ θα μείνουμε, όπως είπαμε, σε μια "παθολογία της κοινωνίας".

29-30. Κορνήλιος Καστοριάδης, Η "Ορθολογικότητα" του Καπιταλισμού, εκδ. ύψιλον

31. Λέμε ότι η συμφωνία της πράξης με το σκοπό αποτελεί το κριτήριο της ορθολογικότητας. Όμως, αυτό σε τίποτα δεν μας εμποδίζει να αναρωτηθούμε για την ορθολογικότητα του ίδιου του σκοπού.

θνητότητα του ανθρώπου, ο θάνατος, θα παραμονεύουν γεννώντας τους πιο μύχιους φόβους. Το ζήτημα που μας ενδιαφέρει σχετικά με αυτό που ασχολούμαστε εδώ είναι τα αντικείμενα²⁷ που επενδύονται με το αίσθημα του φόβου, και, βέβαια, η διαχείριση αυτού, ζητήματα που η οπτική μας δεν μπορεί να ανάγει σε καμία φυσική αναγκαιότητα ή θεϊκή εντολή, αλλά θεωρεί κοινωνικά-ιστορικά διαμορφωμένα.

Θα αποφύγουμε να αναφερθούμε σε περιπτώσεις που μπαίνουν στα χωράφια της ψυχανάλυσης, όπως για παράδειγμα φόβοι που προκύπτουν από ψυχικά τραύματα, μιας και εκεί ανοίγει μια άλλη μεγάλη συζήτηση που δεν είναι επί του παρόντος να γίνει. Θα επιμείνουμε στη σχέση του φόβου με τη θεσμισμένη²⁸ κυριαρχία. Γιατί ναι μεν ο πιο βαθύς, ο πρωταρχικός ίσως φόβος μπορεί να θεωρηθεί ο φόβος του θανάτου, ο φόβος που πηγάζει από την ενόρμηση της αυτοσυντήρησης, η διαπίστωση αυτή, όμως, δεν μας επιτρέπει να μιλήσουμε για τίποτα αν δεν λάβουμε υπόψη την κοινωνική-ιστορική θέσμιση κι αν δεν δούμε ότι όλοι οι φόβοι που δημιουργούνται ή εκφράζονται καθημερινά στο υποκείμενο, είναι αποτέλεσμα επένδυσης συγκεκριμένων αντικειμένων με το αίσθημα του φόβου, αποτέλεσμα τελικά ύπαρξης αντικειμένων που θεωρούνται απειλή για το υποκείμενο είτε απειλή για την ίδια την ύπαρξή του ή για την ομαλή λειτουργία της ψυχικής μονάδας. Και η παραγωγή απειλητικών αντικειμένων έχει τις ρίζες της στον τρόπο που είναι, δηλαδή στο τρόπο που υπάρχει ως θεσμισμένη, κάθε κοινωνία.

Για ποια φυσική νομοτέλεια να μιλήσουμε όταν βλέπουμε έναν πρωτόγονο να καταλαμβάνεται από τρόμο για μια καταιγίδα, έναν κεραυνό ή μια περίοδο παρατεταμένης ξηρασίας, θεωρώντας όλα αυτά τα φαινόμενα άσχημα θεϊκά σημάδια, ενώ σήμερα δεν βλέπουμε σ' αυτά παρά υδρογόνο και οξυγόνο ή ηλεκτρόνια; Και που είναι η φυσική νομοτέλεια στη δήλωση του Γαλάτη αρχηγού ότι το μόνο πράγμα που φοβάται είναι μήπως του πέσει ο ουρανός στο κεφάλι (μα τον Τουταίτς!); Εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με την άγνοια, ώστε να θεωρήσουμε την τεχνοεπιστήμη ως το μέσο που ανοίγει το δρόμο στην καλύτερη κατανόηση των φυσικών φαινομένων και άρα στην αποεπένδυ-

...στον καιρό της διεθνοποιούμενης ασμαντότητας

ση αυτών από το φόβο. Γιατί ο άνθρωπος δεν φοβόταν το δέντρο ή την πέτρα όταν δεν ήξερε ότι αποτελούνται από μόρια, άτομα, ηλεκτρικά φορτία; Γιατί δεν τα είχε επενδύσει με μια θεϊκή σημασία. Και το φόβο τον προκαλούσε ο Θεός, ο κάθε λογής Θεός, και φυσικά ο εκπρόσωπός του στα εγκόσμια, ο αφέντης. Η ανάδυση της αστικής κοινωνίας, παράλληλα με την ανάδυση της επιστημονικής γνώσης διέρρηξε τη σχέση με το θείο, καταστρέφοντας τέτοιου είδους φόβους. Κατέβασε τη συμπύκνωση της ετερονομίας που σήμαινε το θείο από τους ουρανοί, μεταθέτοντάς την όμως σε άλλα αντικείμενα, στους νόμους της αγοράς, στην ψευδο-ορθολογικότητα, στην άκρατη τεχνική ανάπτυξη, στο κράτος. Δημιούργησε μαζικά νέες απειλές για το υποκείμενο και μάλιστα για πρώτη φορά στην ιστορία δημιούργησε, με την ατομική βόμβα, την απειλή της καθολικής καταστροφής της ζωής πάνω στον πλανήτη. Ποιος δεν φοβάται;

Ιστορικές ρήξεις στο οικοδόμημα της προσταγής

Η ανάδυση της αστικής κοινωνίας αποτέλεσε ιστορική ρήξη. Πλέον, η κυριαρχική αρχή γίνεται η "ορθολογικότητα". "Ο καπιταλισμός είναι το πρώτο κοινωνικό καθεστώς που παράγει μια ιδεολογία, σύμφωνα με την οποία το ίδιο αυτό καθεστώς είναι "ορθολογικό"²⁹ όπου το ορθολογικό χρησιμοποιείται με την έννοια της πράξης της σύμφωνης με έναν σκοπό. "Προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι υπάρχει μια "ορθολογική" νομιμοποίηση. Βεβαίως το κριτήριο αυτό, το ότι δηλαδή υπάρχει κάτι ως ορθολογικό, είναι θεσμισμένο από τον ίδιο τον καπιταλισμό. όμως τα πάντα συμβαίνουν, σαν το ίδιο το γεγονός της πρόσφατης θέσμισής του αντί να τον σχετικοποιεί να τον καθιστά αναμφισβήτητο".³⁰ Η προσταγή δεν εμφανίζεται ως η αυθαίρετη βούληση του αφέντη/Θεού, αλλά ως το απόσταγμα φυσικών, ιστορικών ή οικονομικών νόμων. Η προσταγή νομιμοποιείται "ορθολογικά".³¹ Ο φόβος δεν συμπυκνώνεται στο πρόσωπο του κυρίου, αφού δεν υπάρχει ξεκάθαρα αυτό το πρόσωπο ως συμπύκνωση της θεσμοποιημένης εξουσίας. Ο φόβος διαχέεται καθώς η αστική κυριαρχία απλώνει τα δίκτυα της σε όλο το εύρος του κοινωνικού. Αρκεί μια επιφανειακή ματιά του παρόντος για να διαπιστώσει κανείς ότι ζει σε μια κοινωνία γενικευμένης ανασφάλειας, ότι αμέτρητοι φόβοι στοιχειώνουν το υποκείμενο. Και πώς θα μπορούσε να είναι διαφορετικά σε μια κοινωνική οργάνωση εκθροική προς την ύπαρξη; Γιατί πράγματι το καπιταλιστικό σύστημα είναι εκθροικό προς τη ζωή. Και αυτή είναι μια δεύτερη, πιο ουσιαστική ματιά, που **βλέπει στην αστική κυριαρχία έναν παραγωγό φόβου, έναν παραγωγό θανάτου και ταυτόχρονα έναν παραγωγό της συγκάλυψης αυτής της πραγματικότητας πίσω από το τείχος μιας υποτιθέμενης φυσικής νομοτέλειας και μιας "ορθολογικής" νομιμοποίησης.** Επιπλέον, η ευθύνη για την αδυναμία και το φόβο μετατίθεται στο υποκείμενο. Δεν είναι ο αφέντης που προκαλεί το φόβο. Αντίθετα αυτός υπόσχεται την προστασία. Φταίει το άτομο που δεν είναι ικανό να προσαρμοστεί σε μια πραγματικότητα που ορίζει τον εαυτό της ως ορθή, σύμφωνα με τα κριτήρια της εργαλειολογικής λογικής. Φοβάσαι και καλά κάνεις να φοβάσαι την ανεργία επειδή δεν θα μπορείς να αποκτήσεις τα απαραίτητα προς τη συνέχιση της ζωής. Και γι' αυτό είσαι εσύ ο υπαίτιος, επειδή δεν αποδείχτηκες αρκετά ικανός-παραγωγικός-υπάκουος. Πίσω όμως από τη διαπίστωση της λογικής αυτού του φόβου συγκαλύπτεται το παράλογο της μισθωτής εργασίας, η κατοχή των παραγωγικών μέσων από τους λίγους, η ατομική ιδιοκτησία, η καταστροφή της ζωής κάτω από το βάρος κάποιων σιδερένιων νόμων της αγοράς που δεν υπάρχουν πουθενά αλλού πέρα από κεφάλια γεμάτα αλαζονεία και ηλιθιότητα. Και αναρωτιόμαστε ξανά για την ορθολογικότητα του ίδιου του σκοπού! ³²

32. Οφείλουμε σ' αυτό το σημείο να τονίσουμε, επίσης, μια θεμελιώδη αντίφαση που η ανάλυσή μας διακρίνει στο σύμπλεγμα σημασιών που δημιουργεί η αστική κυριαρχία, την τάση να απαλλάσσει τον άνθρωπο από κάθε αίσθημα και από κάθε σκέψη, από κάθε μη μετρήσιμη ιδιότητα, λόγω της εγγενούς τάσης της ψευδο-ορθολογικότητάς της να καταλάβει όλα τα πεδία του κοινωνικού, αλλά και την ανάγκη της από την άλλη να υπάρχουν αυτά που προσπαθεί να εξαλείψει, γιατί δεν γίνεται να υπάρξει κοινωνία, όσο απάνθρωπη κι αν είναι αυτή, δίχως τον άνθρωπο, ο οποίος δεν είναι ένα σύνολο από μετρήσιμες ιδιότητες υποκειμένες στον απόλυτο καθορισμό. Τι σημαίνει αυτό; Στην φαντασιακή σημασία του υποτιθέμενου εξορθολογισμού όλου του κοινωνικού χώρου, που σημαίνει τη μετατροπή του ανθρώπου σε πράγμα, ο φόβος είναι κάτι που δεν πρέπει να υπάρχει. Αλλά είπαμε: κυριαρχία δίχως φόβο δεν υφίσταται.

33.R. Jacoby, Κοινωνική Αμυνσία

34. Θα χρησιμοποιήσουμε για αυτή την προσέγγιση στοιχεία από την ανάλυση της θεωρητικής παράδοσης που διατρέχει τους Φουκώ, Ντελέζ και Νέγκρι, αποφεύγοντας να χρησιμοποιήσουμε έννοιες, που αυτοί θέτουν, όπως πειθαρχική κοινωνία ή κοινωνία του ελέγχου, μιας και πιστεύουμε ότι η χρήση αυτών προσδίδει μια καθολική μορφή στην κοινωνική δραστηριότητα, μορφή που στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Για παράδειγμα, το να λες ότι οι πειθαρχικές κοινωνίες εξαφανίστηκαν δίνοντας τη θέση τους σε αυτές του ελέγχου φαίνεται να εννοεί ότι πειθαρχικοί θεσμοί και αντίστοιχοι υλικόι μηχανισμοί δεν υπάρχουν πια. Εμείς περισσότερο βλέπουμε, όπως θα φανερώακάτω στην ανάλυσή μας, κυρίαρχες τάσεις. Επίσης, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι όλοι αυτοί οι μετασχηματισμοί στον τρόπο επιβολής-ενσωμάτωσης της προσταγής αναφέρονται κατεξοχήν στις δυτικές καπιταλιστικά ανεπτυγμένες χώρες. Στον λεγόμενο τρίτο κόσμο, ή στον δεύτερο (ανατολικό μπλοκ) παλιότερα, τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά.

36. Κορνήλιος Καστοριάδης, Ο Θρυμματισμένος Κόσμος, εκδόσεις ύψιλον.

Με διαφορετικά λόγια: "Η ιδιοκτησιακή και προσωπική ασφάλεια είναι μια από τις παλιότερες αστικές πολεμικές κραυγές η κραυγή αντηχεί ξανά όταν το ψυχικό πρόσωπο απειλείται. Οι κοινωνικές δυνάμεις εξαλείφουν το άτομο ως άχρηστη μονάδα. Το κόστος της διασφάλισης και της επέκτασης του προηγμένου κεφαλαίου είναι η ατομική ανασφάλεια. Ο Engels έγραψε κάποτε ότι αν και η οργανωμένη εργασία μπορεί σε ένα βαθμό να καθυστερήσει την επίταση της αθλιότητας "αυτό που σίγουρα επιτείνεται είναι η αβεβαιότητα της ύπαρξης" (Αναφέρεται στο Roman Rosdolsky "Zur Entstehungsgeschichte des Marxschen "Kapital"" (Frankfurt and Vienna, 1968)). Η ύπαρξη της αβεβαιότητας οφείλεται στην αβεβαιότητα της ύπαρξης".³³

Αυτό που θέλουμε να διαπραγματευτούμε παρακάτω είναι το πώς το υποκείμενο στο ιστορικό παράδειγμα του καπιταλισμού εσωτερικεύει την προσταγή για να φτάσουμε τελικά να δούμε πως γίνεται αυτό σήμερα με το δόγμα της ασφάλεια.³⁴ Για αυτή την προσέγγιση δεν μπορούμε παρά να δούμε ότι **ολόκληρη η ιστορία της αστικής κοινωνίας κινείται από τη σύγκρουση**, σύγκρουση που η μαρξική παράδοση θα ονόμαζε ταξική. Εμείς βλέπουμε σ' αυτή, πέρα από την υλική της διάσταση, τη σύγκρουση ανάμεσα σε νοήματα και θεσμούς που δημιουργούνται από συλλογικά υποκείμενα και εγκυμονούν μιαν άλλη κοινωνία αντίθετη στην αστική προσταγή, το κεφάλαιο, το κράτος, την άκρατη υλική ανάπτυξη και τον εργαλειακό εξορθολογισμό. Η σύγκρουση αυτή εγγράφεται βαθιά στην αστική θέσμιση.

Κατά την περίοδο του περάσματος από τη φεουδαρχική στην αστική κοινωνία, όσο δηλαδή ο καπιταλισμός προσπαθεί να επιβληθεί ως το κυρίαρχο κοινωνικό πρότυπο, οργανώνει χώρους εγκλεισμού για την επιβολή της προσταγής και τον κοινωνικό έλεγχο. Δημιουργεί τη φυλακή, το σχολείο, το νοσοκομείο, το στρατόνα, το εργοστάσιο, ανάγοντας μάλιστα το τελευταίο στο κυρίαρχο παραγωγικό πρότυπο. Η επιτήρηση περιορίζεται μέσα στους χώρους εγκλεισμού. Εκεί είναι ο χώρος που η προσταγή πρέπει να επιβληθεί. Η αστική προσταγή δεν εσωτερικεύεται προς το παρόν. Δεν ενδιαφέρει πως θα αναπαραχθεί η εργατική δύναμη, αρκεί να αναπαραχθεί, αρκεί την άλλη μέρα ο εργάτης να είναι έτοιμος να ξαναπροσφέρει στην παραγωγική διαδικασία. Οι μηχανισμοί ελέγχου του δημόσιου χώρου, όπως η απόφαση να δοθούν ονόματα και αριθμοί στους δρόμους του Παρισιού,³⁵ έχουν περισσότερο αμυντικό χαρακτήρα απέναντι στους συλλογικούς αγώνες της εποχής. Τα ταξικά όρια είναι ξεκάθαρα και δεν είναι σύμπτωση η συγκρότηση συλλογικών αγώνων που αντιστέκονται στην επιβολή του καπιταλισμού, οι οποίοι διεκδικούν κοινωνικούς χώρους ή διατηρούν κοινοτικές μορφές ύπαρξης σε άλλους.

Η ρήξη με αυτό το μοντέλο έρχεται με τη μαζική κατανάλωση και τη σύλληψη της κεϋνσιανικής ρύθμισης. Πλέον, η κοινωνική αναπαραγωγή δεν αρκεί να πραγματοποιείται. Πρέπει αυτή να επιτυγχάνεται με τον τρόπο που αντιστοιχεί στο κεφάλαιο. Είναι η πρώτη τομή που συνδέει τα συμφέροντα, τις ανάγκες και τις επιθυμίες των καταπιεζόμενων στην τροχιά της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Τομή που είναι ταυτόχρονα αποτέλεσμα αλλά και πλήγμα στα θεμέλια των συλ-

λογικών (κυρίως εργατικών) αγώνων. Η προσαγή εισβάλλει στο μυαλό του υποκειμένου. Μέσα σ' αυτό το δίκτυο σχέσεων όμως νέες επιθυμίες παράγονται για τα υποκείμενα και η συνάντηση αυτών με τη ζωντανή ακόμα συγκρότηση συλλογικών υποκειμένων οδηγεί στην έκρηξη των δεκαετιών του '60 και '70, με κορυφαίες στιγμές το γαλλικό Μάη του '68 και το ιταλικό '69. Η επαναστατική κοινωνική κίνηση επιτίθεται ενάντια σε όλους τους πειθαρχικούς μηχανισμούς και σε όλους τους χώρους εγκλεισμού. Τα στεγανά της οικογένειας, του σχολείου, του πανεπιστημίου και του εργοστασίου διαρρηγνύονται. **Είναι μια νέα μεγάλη ρήξη, που ενώ προτίθεται να απελευθερώσει την ανθρώπινη δημιουργικότητα και φαντασία από την προσαγή σε σαφώς αφορισμένους κοινωνικούς χώρους, καταλήγει στη διάχυση της προσαγής στο κοινωνικό πεδίο.** Από τη στιγμή που τα συλλογικά επαναστατικά υποκείμενα δεν κατάφεραν να τραβήξουν μέχρι τα άκρα τη δραστηριότητά τους, καταστρέφοντας την καπιταλιστική θέσμιση, έδωσαν τη δυνατότητα στην αστική κυριαρχία να υλιστρήσει έξω από τους κατεχοχόν χώρους επιβολής της, να λειάνει το κοινωνικό έδαφος και να γίνει ο κύριος της δημιουργίας νοημάτων, κάτι που οι μαρξιστές ονομάζουν πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο. Αυτή είναι η ρήξη που κάνει την αστική προσαγή να κυριεύσει τα μυαλά, σε βαθμό που το ίδιο το υποκείμενο να επιτηρεί τον εαυτό του εσωτερικεύοντας τις κυρίαρχες αξίες.

Η άνοδος της ιδιώτευσης

Για να έχουμε μια συνολική εικόνα των αλλαγών αυτών, θα πρέπει να αφιερώσουμε χώρο στη μελέτη της διαλεκτικής ατομικού-συλλογικού στην αστική κοινωνία. Και ξεκινώντας από το σήμερα, αυτό που βλέπουμε είναι η ιδιώτευση ως η μορφή ύπαρξης του κοινωνικού ατόμου. Αλλά για να πάρουμε τα πράγματα με μια σειρά, αρχικά διαπιστώνουμε πως η ιστορική κίνηση της αστικής κοινωνίας θεσμίζει από την απαρχή της, με τις μεγάλες αστικές επαναστάσεις (τη γαλλική και την αμερικάνικη), την κυριαρχία της ατομικότητας. Η θέσμιση αυτή αποτέλεσε τη βάση μετέπειτα τόσο της αστικής κυριαρχίας όσο και των επαναστατικών κινήματων των δύο περασμένων αιώνων.

Το άτομο βρίσκεται στη βάση της αστικής κοινωνίας, η οποία θεσμίζει την ατομική ιδιοκτησία και τον ανταγωνισμό μεταξύ "ελεύθερων" υποκειμένων ως την κινητήρια δύναμη της οικονομίας. Ο "ελεύθερος" εργάτης, με την έννοια ότι τυπικά δεν είναι ιδιοκτησία κανενός και δεν κατέχει δικά του παραγωγικά μέσα, γίνεται ο κινητήρας της καπιταλιστικής παραγωγής. Στην ουσία η αστική κοινωνία θεσμίζει τον Άλλο ως ανταγωνιστικό του Εαυτού και για πρώτη φορά ίσως στην ιστορία την κεντρικότητα σ' αυτή τη σχέση καταλαμβάνει ο Άλλος ως άλλο άτομο, διαφορετικό του Εγώ μέσα στην αυτή θέσμιση και όχι ο Άλλος ως άλλη κοινωνία, άλλη κοινωνική θέσμιση. "*Πρόκειται για την καταφανή ανικανότητα της συγκρότησής μας ως Εαυτών χωρίς αποκλεισμό του Άλλου-και για την καταφανή ανικανότητα να αποκλείουμε τον Άλλο χωρίς να τον υποτιμούμε και, εντέλει, να τον μισούμε*".³⁶ Φυσικά εδώ, ο όρος ανικανότητα δεν χρησιμοποιείται με την έννοια ότι το ανθρώπινο είδος είναι ακόμα ανώριμο για να δημιουργήσει μια διαφορετική, ισότιμη σχέση του Εαυτού προς τον Άλλο, αλλά βάζει το ζήτημα του τρόπου με τον οποίο κάθε κοινωνία κάνει τα μέλη της να αντιλαμβάνονται τον Εαυτό τους και τη σχέση με τον Άλλο. Υπάρχει όμως και μια άλλη πτυχή πιο βαθιά από την πρώτη. Είναι το μίσος του Άλλου ως η άλλη όψη ενός ασυνείδητου μίσους για τον Εαυτό.

Η ύπαρξη του Άλλου ως τέτοια μπορεί να με θέσει σε κίνδυνο εμένα; Μπορεί, υπό έναν όρο, ότι στα τριόρθα του εγωκεντρωμένου φρουρίου μια φωνή επαναλαμβάνει ήρεμα αλλά ακούραστα: Τα τείχη μας είναι από πλαστικό, η ακρόπολή μας από χαρτόνι. Και τι θα μπορούσε να καταστήσει ακουστά και πειστικά αυτά τα λόγια; Μια δύναμη που εδράζει στα βαθιά στρώματα του Εγώ. Ό,τι υφίσταται από την ψυχική μονάδα και την πεισματώδη της άρνηση της πραγματικότητας. Έτσι, η ορατή, ομιλούσα όψη του υποκειμένου να είναι πάντα το αντικείμενο μιας διπλής και αντιφατικής επένδυσης: θετικής, στο βαθμό που το υποκείμενο είναι υποκατάστατο του εαυτού για την ψυχική μονάδα, αρνητικής, στο βαθμό που αποτελεί το ορατό και πραγματικό ίχνος της διάσπασής της, της ρήξης δηλαδή του πρωταρχικού παντοδύναμου ψυχικού πυρήνα. Υπό αυτό το πρίσμα μπορούμε να πούμε ότι το μίσος προς τον Άλλο συνιστά

ψυχική μετατόπιση του συναισθήματος από την επένδυση του Εαυτού στην επένδυση του Άλλου, μέσω της οποίας το υποκείμενο μπορεί να κρατήσει το αίσθημα αλλάζοντας αντικείμενο,³⁷ έτσι ώστε να αυτοπροστατευτεί. Η ψυχική μονάδα επενδύει το υποκείμενο με το αίσθημα του μίσους, γιατί βλέπει σ' αυτό τη στέρση της παντοδυναμίας της. Το μίσος αυτό όμως πρέπει να μετατοπιστεί έξω από το υποκείμενο, στον Άλλον, γιατί η παραμονή του θα προκαλούσε νευρωτικές καταστάσεις.

37. ο.π.

38. ο.π.

39. Αναφερόμαστε κατά κύριο λόγο στις κοινωνίες της Δύσης, μιας και σε άλλες περιοχές του πλανήτη επιβιώνουν περισσότερο κοινοτικές-συλλογικές μορφές της κοινωνικής αναπαραγωγής, οι οποίες, βέβαια, εισάγονται ως ένα βαθμό στη Δύση μέσω των μεταναστευτικών ρευμάτων.

40. Gilles Lipovetsky, Η Εποχή του Κενού, εκδόσεις Νησίδες. 41. Πρόγραμμα το οποίο αντανakλάται στη γλώσσα της κυριαρχίας, όπως σε όρους του τύπου "αμερικάνικες αξίες", "patriot act" κλπ. Χαρακτηριστική είναι η παρακάτω δήλωση: "Η άμυνα του έθνους μας ενάντια στους εκθρούς του είναι η πρώτη και βασική δέσμευση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Σήμερα, το καθήκον αυτό έχει αλλάξει δραματικά. Οι εκθροί στο παρελθόν χρειάζονταν τεράστιους στρατούς και βιομηχανικές δυνατότητες για να αποτελέσουν κίνδυνο για την Αμερική. Τώρα, σκοτεινά δίκτυα ατόμων μπορούν να προκαλέσουν τεράστιο χάος με λιγότερο κόστος από αυτό ενός μόνο ταγκ. Οι τρομοκράτες είναι οργανωμένοι για να διεισδύουν σε ανοιχτές κοινωνίες και να στρέφουν τη δύναμη των μοντέρνων τεχνολογιών εναντίον μας. Για να αντιμετωπίσουμε αυτή την απειλή πρέπει να χρησιμοποιήσουμε κάθε εργαλείο του οπλοστασίου μας -στρατιωτική ισχύ, καλύτερη άμυνα της πατρίδας, επιβολή του νόμου, κατασκοπεία και σθεναρές προσπάθειες για να διακόψουμε τη χρηματοδότηση των τρομοκρατών."

Αυτό σημαίνει ότι ένα αντιδραστικό, ας το πούμε, μίσος ή υποτίμηση, εν πάση περιπτώσει, για τον Άλλο είναι στη φύση του ανθρώπινου όντος, της ψυχής του και άρα δεν μπορεί η σχέση αυτή να αλλάξει; Αν παραδεχόμασταν κάτι τέτοιο δεν θα είχε νόημα να γράφουμε τίποτε από όλα αυτά και ακόμα περισσότερο δεν θα είχε νόημα να μιλάμε για επανάσταση. Αυτό που κάνουμε είναι να τονίσουμε και μια άλλη συνιστώσα, ψυχική, πέρα από την κοινωνική, της ύπαρξης της ανταγωνιστικής σχέσης, άρα της σχέση υποτίμησης μεταξύ του Εαυτού και του Άλλου. Και μέσα στο πρόταγμα της αυτονομίας, μαζί και πλάι στην κοινωνική αυτονομία συμπεριλαμβάνεται και η ατομική, που σημαίνει την "παραδοχή της πραγματικής και ολικής μας θνητότητας, του δεύτερου μας θανάτου που ακολουθεί το θάνατό μας στη φαντασιακή ολότητα, στην παντοδυναμία, στον εγκλεισμό του σύμπαντος εντός μας",³⁸ τον αναστοχασμό του υποκειμένου, την αλλαγή της σχέσης συνειδητού-ασυνειδητού και άρα τη καλύτερη κατανόηση του δεύτερου, που σημαίνει, μεταξύ άλλων, την όσο μεγαλύτερη δυνατή συνειδητή διαχείριση της επένδυσης αντικειμένων με σημασίες, όπως αυτή της σχέσης με τον Άλλο στην οποία αναφερόμαστε, τη μεταφορά στη συνείδηση του πρώτου αυτού θανάτου για τον οποίο μιλά ο Καστοριάδης.

Βέβαια, το πρόταγμα της αυτονομίας δεν είναι δημιούργημα που βρίσκεται μονάχα μέσα στα κεφάλια μας. Αντλεί από την πείρα των επαναστατικών κινήσεων που αναδύθηκαν μέσα και ενάντια στην αστική κοινωνία. Ήταν αυτά τα κινήματα που πήραν την ιστορική δημιουργία της θέσπισης των δικαιωμάτων του ατόμου και της κυριαρχίας επί του εαυτού του και την ενέταξαν στο πρόταγμα της συλλογικής απελευθέρωσης της ανθρωπότητας, δημιουργώντας συλλογικές διαδικασίες επιθετικές προς τον αστικό ατομικισμό, καταστρέφοντας την θεσμισμένη ανταγωνιστική σχέση υποτίμησης και φόβου μεταξύ των υποκειμένων και θεσμίζοντας τις ανθρώπινες σχέσεις στη βάση της αλληλεγγύης, της συντροφικότητας και της αλληλοβοήθειας, με έναν τρόπο που το άτομο δεν εξαφανίζεται μέσα στη μάζα, αλλά αντίθετα αναδεικνύεται ως ιδιαίτερο υποκείμενο με συνείδηση ότι ο μοναδικός τρόπος ύπαρξης του κοινωνικού ατόμου (και δεν υπάρχει άτομο που δεν είναι κοινωνικό) είναι η συλλογικότητα, και άρα οποιαδήποτε θέσμιση που την καταστρέφει, πράγμα που κατεξοχήν τείνει να κάνει η καπιταλιστική, είναι εκθρική προς την ύπαρξη κοινωνίας και ανθρώπινου πολιτισμού.

Τι συμβαίνει στο χωρόχρονο της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας; **Ζούμε στον καιρό του γενικευμένου ατομικισμού,**³⁹ την ιδιώτευση ως το κυρίαρχο κοινωνικό πρότυπο, την αποδιάρθρωση των συλλογικών υποκειμένων. Δεν είναι σύμπτωση η υποχώρηση του κοινωνικού ανταγωνισμού, που κάνει τον καπιταλισμό και το κράτος να φαίνονται προς το παρόν νικητές (ευτυχώς μόνο να φαίνονται). Το habitus, η

αντίληψη που έχει το υποκείμενο για τον εαυτό του και που κατασκευάζεται από το ίδιο μέσα από το φίλτρο του θεάματος, μια κυδαία δηλαδή "αυτοσυνείδησία έχει αντικαταστήσει την ταξική συνείδηση, η ναρκισσιστική συνείδηση την πολιτική συνείδηση [...] Πολύ περισσότερο όργανο εκκοινωνισμού, ο ναρκισσισμός, με την απορρόφηση στον εαυτό του, επιτρέπει μια ριζοσπαστικοποίηση της μη λειτουργίας της δημόσιας σφαίρας και μ' αυτό μια λειτουργική προσαρμογή στην κοινωνική απομόνωση, καίτοι αναπαράγει τη στρατηγική της".⁴⁰ Η εποχή μας είναι το πένθος της ιστορίας της ανθρωπότητας. Το άτομο είναι μόνο. Ολόκληρη η ζωή του περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό του και δεν εμπιστεύεται κανέναν πέρα από αυτόν τον ίδιο. Να επαναλάβουμε ότι δεν πρόκειται για μια ολοκληρωμένη διαδικασία, αλλά για την ατομικιστική τάση της καπιταλιστικής θέσμωσης στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω, η οποία πλέον μη βρίσκοντας αντιστάσεις από συλλογικούς αγώνες, τραβιέται μέχρι τα άκρα, αφαιρώντας παράλληλα χώρους αυτόνομης δημιουργίας, χώρους ριζοσπαστικής συλλογικοποίησης. Είπαμε όμως ότι η κοινωνική δημιουργία κινείται συλλογικά. Έτσι, νέοι χώροι δημιουργικότητας παράγονται στις δυτικές μητροπόλεις, νέοι αγώνες ξεπηδούν, συμπίεσμένα, όμως, όλα ασφυκτούν μέσα στην ιδιώτευση και τον κοινωνικά διάχυτο φόβο, στο παιχνίδι της τρομοκρατίας και της ασφάλειας της κυρίαρχης προπαγάνδας.

Χαρακτηριστικό του καιρού της ιδιώτευσης είναι ότι η κυριαρχία έχει πάψει να χρησιμοποιεί ξευτρίκα ακόμα και συλλογικές ταυτότητες καθ' όλα εναρμονισμένες μ' αυτή, όπως ο εθνικισμός. Αν μπορούμε να διακρίνουμε βαθμίδες της εθνικιστικής προπαγάνδας, παρατηρούμε στο παράδειγμα των ολυμπιακών αγώνων να χρησιμοποιείται μια "χλιαρή" μορφή που έχει περισσότερο να κάνει με την εθνική ιδέα των ολυμπιακών, καίτοι τη συσπείρωση γύρω από το μεγαλείο του ελληνικού πολιτισμού και όχι με συλλογικοποίηση στη βάση της ανωτερότητας της φυλής, που σημαίνει, τραβώντας την ιδεολογία αυτή ως τα άκρα της, την απαίτηση του θανάτου, του εχθρού ή του δικού σου ως θυσία για την προστασία της πατρίδας. Η τελευταία φορά που έπαιξε αυτό το χαρτί στην ελληνική επικράτεια ήταν το 1991 με το "μακεδονικό", αλλά εδώ πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι το τότε ελληνικό κράτος ήταν σε μια προγενέστερη φάση. Ακόμα και όταν ο πλανητάρχης και το στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα των ηπα αποφασίζουν να βάλουν στην προπαγάνδα τους τον πατριωτισμό,⁴¹ διαπιστώνουμε ότι αυτό γίνεται με μια μορφή παθητικού ή "χλιαρού" όπως αναφέραμε εθνικισμού, και στην ουσία εννοούν προστασία του αμερικάνικου-δυτικού τρόπου ζωής, δηλαδή καπιταλιστική παραγωγή και κατανάλωση, θέαμα, ιδιώτευση. Τα εθνικιστικά στοιχεία που συνεχίζουν να υπάρχουν σήμερα παύουν να είναι κοινωνικά σημαντικά και ως ένα σημείο αναπαράγονται από τα κάτω, σε μια προσπάθεια κοινωνικών κομματιών να δημιουργήσουν συλλογικές ταυτότητες αντιδραστικά στην απονοματοδότηση της ύπαρξης από τη διεθνοποιούμενη κυριαρχία. Παρόμοια (αν και υπάρχουν βέβαια σημαντικές διαφορές) μπορούμε να δούμε τη συλλογικοποίηση μέσω του σουλιγκανισμού, της συμμορίας στα γκέτο κοκ. Βέβαια η κυρίαρχη μορφή συλλογικών δομών που δημιουργούνται στη Δύση, κυρίως στις ηπα και τη δυτική Ευρώπη, έχει να κάνει με τελείως μερικά και συγκεκριμένα ζητήματα, όπως ένας σύλλογος gay στρατιωτικών,⁴² σύλλογος προστασίας της φώκιας μονάχους-μονάχους και διάφορα αντίστοιχα. Δεν είναι δύσκολο να δει κανείς ποσό αρμονικά υπάρχουν αυτά στην εποχή της ιδιώτευσης, μιας και όλα εκφράζουν μεν μια ανάγκη του ατόμου για το συλλογικό, από την άλλη περιστρέφονται γύρω από μερικά ζητήματα, που περισσότερο θα ονομάζαμε γενικά ενδιαφέροντα ή κόμπι. Γίνεται μια συστηματική προσπάθεια να στραφεί ο καθένας σε κάποιο αποσπασματικό, "ειδικό" ενδιαφέρον, αν είναι δυνατόν σε μια δραστηριότητα η οποία επαναλαμβάνεται διαρκώς η ίδια, ώστε να μάθει μια "γλώσσα" κοινωνικής συμπεριφοράς και να αποκοιμηθεί γαλήνια. Η διαστροφή αυτή της μονόπλευρης ζωής επιτυγχάνει το στόχο της απομάκρυνσης από τα κοινά. Η τάση του ανθρώπου για ομαδική εργασία ή κοινή αντιμετώπιση των προ-

42. "Προηγούμενος ο οργανωτής του κινήματος (ιδιαίτερα στα κινήματα ειρήνης και το κίνημα των μαύρων) αφηνόταν κυρίως στην ενοχή (των άλλων) ώστε να θέσει σε κίνηση την παθητική συμμετοχή. Αργότερα κατέφυγε στο "ατομικό συμφέρον" των διάφορων ομάδων - μένοντας πίσω ώστε να συντονίσει τη συμμαχία τακτικής τους. Καθώς το κίνημα αποσυντίθεται, τα παλιά θέματα των ατομικών συμφερόντων έχασαν την ανανεωτική δύναμή τους και νέα, πιο συγκεκριμένα αυτοσχεδιάστηκαν: οι ομοφυλόφιλοι βετεράνοι για ίσα δικαιώματα στο στρατό, οι ασιάτισσες γυναίκες για ξεχωριστή φροντίδα υγείας. Κάθε υβρίδιο έκανε την μανιώςδη έρευνα για εκλογικές περιφέρειες πιο συγκεκριμένες ..."

- Ken Knabb, New Left

43. Κλασικό παράδειγμα είναι η 'εναλλακτική' δραστηριότητα που περιορίζεται στην πραγματοποίηση εκδηλώσεων που αφορούν στη διασκέδαση και συνήθως αποτελούν τσάμπα συμβουλευτικές ομάδες για τα clubs και τη βιομηχανία του θεάματος. Ότι δεν συνολικοποιεί την κριτική αναπαράγει την καπιταλιστική ιδεολογία του διαχωρισμένου χρόνου.

44. Michael Hardt - Antonio Negri, Η Εργασία του Διόνουσου, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα

45. Εδώ υπάρχει μια σημαντική έλλειψη, που ίσως να δίνει και την εντύπωση ενός άλματος στον τρόπο που προχωράει η περαιτέρω ανάλυση. Κι αυτή είναι μια προσέγγιση για τις τάξεις, τον ταξικό ανταγωνισμό και τη μορφή αυτού στο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό. Παρόλα αυτά επειδή από τη μια ο χώρος εδώ δεν το επιτρέπει και από την άλλη η συζήτηση αυτή ήδη διεξάγεται στο εσωτερικό τη συνέλευσης και δεν έχει τελειώσει, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ακόμα σημαντικές διαφωνίες, υποσχόμαστε, όπως αναφέραμε παραπάνω, να καταθέσουμε τη συνολική μας άποψη στον επόμενο χάρτη της νέας τοπολογίας.

βλημάτων βρίσκει διέξοδο σε δραστηριότητες που δεν αμφισβητούν τον καπιταλισμό. Οι δομές αυτές μπορεί να εμφανίζουν ακόμα και οριζόντια-αμεσοδημοκρατικά χαρακτηριστικά, είναι όμως απόλυτα ενσωματωμένα στην κυρίαρχη σχέση, όσον αφορά το περιεχόμενο τους, και δεν αποτελούν φυσικά κανέναν κίνδυνο για το κυριαρχικό οικοδόμημα και στην ουσία φανερώνουν την άγνοια του συλλογικού.⁴³

Βλέπουμε στην άνοδο της ιδιωτεύουσας τόσο το αποτέλεσμα της κυριαρχίας του καπιταλισμού στην παραγωγή νοημάτων, όσο και τη χαμένη αντίσταση που παρέχει το χώρο για την κυριαρχία αυτή. Βλέπουμε επίσης στοιχεία που σχετίζονται άμεσα με τον τρόπο που το δόγμα της ασφάλειας εμφανίζεται.

Η ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των υποκειμένων παράγει μαζί το φόβο για τον Άλλο και μάλιστα όχι με την έννοια ότι ο φόβος εγείρεται όταν ο Άλλος αποδειχτεί επικίνδυνος για το υποκείμενο, αλλά στη βάση ότι ο Άλλος, κάθε άλλος, είναι απειλή (άμεση ή δυνητική) για το Εγώ. Από τη στιγμή που αποδιαρθρώθηκε η κοινότητα και οι σημασίες της αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας που αυτή περιείχε, οι κοινωνικές σχέσεις πλημμυρίζουν από φόβο. Η κατασκευή της σημασίας της απειλής για συγκεκριμένες αναπαραστάσεις του Άλλου, για τον ξένο, τον μετανάστη, τον άστεγο, τους πισιρικάδες με τα σκουλαρίκια στις πλατείες, τον αναρχικό, κρύβουν το θεσμισμένο φόβο μέσα σε κάθε σχέση κοινωνικών υποκειμένων.

Το υποκείμενο ασφαλίζεται μέσα στον εαυτό του όταν κάθε τι εξωτερικό προς το Εγώ γίνεται απειλητικό. Γεννιέται το παράλογο της αναζήτησης προστασίας στη θαλαπωρή του εγκλεισμού στο Εγώ. Αλλά το υποκείμενο τρέμει τη μοναξιά. Και ο φόβος αυτός στηρίζει ολόκληρο το οικοδόμημα της αναζήτησης του Άλλου στην αναπαράσταση πια του συλλογικού. Το υποκείμενο, καθώς συνθλίβεται ανάμεσα στην απειλή του Άλλου και την απειλή της μοναξιάς συναντά τη μάζα, το αντεστραμμένο είδωλο της συλλογικότητας. Χαμένο μέσα στο νεκροταφείο του θεάματος και της μαζικής κατανάλωσης αναζητά μάταια τη ζεστασιά της συντροφικότητας σε πρωταγωνιστές χολιγουντιανών παραγωγών, στην εικονική συνουσία του διαδικτύου, στις αυτιστικές κινήσεις κάτω από μηχανικούς ήχους στα λαμπερά μαγαζιά της νύκτας. Αλλά η επιφανειακότητα των κοινωνικών σχέσεων, αυτός ο καθρέφτης του ναρκισσοιστικού ατομικισμού, δεν κάνει τίποτε άλλο από το να μεγεθύνει τη νεύρωση, την ανασφάλεια, το φόβο της μοναξιάς, πολλαπλασιάζοντάς τον στο σχηματισμό του μοναχικού πλήθους.

Το δόγμα της ασφάλειας φυσικά δεν παρεκκλίνει από αυτή τη γραμμή. Πατάει στο φόβο του μοναχικού πλήθους, απευθύνεται σ' αυτό και το αναπαράγει. Σημαίνει ασφάλεια της ατομικής ιδιοκτησίας και ασφάλεια μέσα στην ατομική ιδιοκτησία. Ασφαλής είναι ο ιδιωτικός χώρος του ατόμου, όταν αυτός θωρακιστεί από κάθε πιθανή εξωτερική απειλή. Γι' αυτό βάλτε κάμερες, κλειδώστε την εξώπορτα μετά τις δέκα και μην ανοίγετε την πόρτα σε αγνώστους. Ο δημόσιος χώρος είναι ασφαλής μόνο όταν υπάρχει ως συνάθροιση περικαρκακμένων ιδιωτών. Το δόγμα της ασφάλειας είναι η προσταγή της ιδιωτεύουσας. Και πάντα φυσικά η παραβατικότητα είναι προσωπική ευθύνη

του Άλλου, ο οποίος δεν είναι ικανός να πειθαρχεί στις απαιτήσεις που προστάζει η κυριαρχία. Πάντα το Θύμα της μηχανής της ασφάλειας θα είναι κάποιος άλλος, ο οποίος μάλιστα φταίει ή θα φταίξει, ώστε να νομιμοποιείται η καταστολή. Το υποκείμενο εσωτερικεύει την προσταγή. Η ασφάλεια και η τρομοκρατία ξεδιπλώνονται ως ο χάρτης της βίας και του θανάτου. Όμως, σε κάθε περίπτωση πρόκειται για στιγμές της ζωής ή του θανάτου κάποιου άλλου, άλλοτε πιο μακριά, άλλοτε πάλι κάπου κοντά. Η παγωμένη έρπυξος της αδιαφορίας εξωθεί στα άκρα τον ανταγωνισμό, που βρίσκεται στην ουσία των κοινωνικών σχέσεων στην κοινωνία των ιδιωτών. Η κοινότητα μεθοδικά νεκρώνεται, ο καπιταλισμός θεσμίζει την περιχαρκαωμένη ατομικότητα, που μπορεί να βρεθεί πραγματικά με τον Άλλο μόνο στις σπάνιες εκλάμψεις της ερωτικής επιθυμίας απελευθερωμένης από τα είδωλα της τηλεοπτικής πραγματικότητας. Κι αν κάποτε τα επαναστατικά κινήματα επιδίωξαν να διαρρήξουν τα ασφυκτικά όρια της ιδιωτέυσης, οικοδομώντας σχέσεις συντροφικότητας και αλληλεγγύης, οικοδομώντας το χαμένο όνειρο της κοινότητας, στις μεταμοντέρνες μητροπόλεις απέμεινε το μοναχικό πλήθος. Ως που φτάνουν, λοιπόν, τα όρια της αδιαφορίας και της καχυποψίας; Η τύφλωση που προκαλεί η εκθαμβωτική λάμψη του θεάματος και της κατανάλωσης δεν αφήνει περιθώριο για τη αναζήτηση των αιτιών των διαχωρισμών. Σχέσεις χτίζονται, άλλες γκρεμίζονται, μα πάντα παραμένουν βυθισμένες στο βάλο της φαινομενικότητας. Πάντα θα υπάρχει κάποιος άλλος, κάπου μακριά, για να μπορεί το Εγώ να αισθάνεται ασφαλές και ήσυχο πίσω από τον τοίχο της πλουσιοπάροχης μοναξιάς του. Πάντα θα υπάρχει κάποιος περιθωριακός, κάποιος μετανάστης, κάποιος ανυπάκουος νέος.

Όταν μιλάμε για εσωτερικεύση της προσταγής προφανώς δεν εννοούμε ένα καθολικό και τετελεσμένο γεγονός. Κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο. Θα έπρεπε σ' αυτή την περίπτωση να μιλήσουμε για ανθρώπους-ρομπότ ή καλύτερα μη-ανθρώπους, οπότε παύει να έχει νόημα να μιλάμε για ιεραρχία και πολύ περισσότερο για κοινωνία. Αναφερόμαστε σε τάσεις που προκύπτουν μέσα από δυναμικές, ανταγωνισμούς, δημιουργία και καταστροφή σημασιών, στα κυρίαρχα πρότυπα κοινωνικών σχέσεων. Ούτως ή άλλως δεν προσπαθούμε να βγάλουμε καθολικά συμπεράσματα και γνωρίζουμε ότι δε μπορούμε να περιγράψουμε την ποικιλότητα των κοινωνικών σχέσεων με ομογενοποιήσεις ή αφορισμούς. Εξάλλου δεν ξεχνάμε ότι υπάρχει πάντα απόσταση ανάμεσα στην ιδεολογία, στην κυρίαρχη προπαγάνδα και τις πραγματικές κοινωνικές σχέσεις. "*Μέσω της χειραγώγησης της κοινωνίας από τα ΜΜΕ, πραγματοποιούμενης μέσω αντίστοιχων τεχνικών δημοσκοπήσεων, μηχανισμών επιτήρησης, ελέγχου κοκ, η εξουσία προσπαθεί να προαικονίσει την ίδια της την κοινωνική βάση. Η κοινωνία γίνεται ασπτική μέσω της λειτουργίας των ΜΜΕ και της επικοινωνίας, που σαν σκοπό έχουν να κυριαρχήσουν στη δυναμική του μετασχηματισμού και να απλουστεύσουν την πολυπλοκότητα του πραγματικού. Η κρίση των συλλογικών ταυτοτήτων ωθείται, κατ' αυτόν τον τρόπο, στα άκρα. ο ατομισμός διατηρείται σαν υπέρτατη αξία και οι ανταγωνισμοί χειραγωγούνται από ανταποδοτικούς μηχανισμούς που συμμετέχουν στην κατάπιξη ή στην απόκρυψη των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων. Η κοινωνία πρέπει να χορέψει στο ρυθμό της εξουσίας και κάθε παραφωνία, κάθε υπαινιγμός κακοφωνίας οφείλουν να ενταχθούν στον πυρήνα της αρμονίας, για την οποία είναι η εξουσία που σε κάθε περίπτωση θέτει τους κανόνες. Η παθητικότητα της συναίνεσης γίνεται ο θεμελιώδης κανόνας".*⁴⁴

Το δόγμα της ασφάλειας διασχίζει το κοινωνικό σώμα κάθετα και οριζόντια

Είδαμε τη διάρρηξη των ορίων των χώρων εγκλεισμού, την παραγωγική εργασία να διαχέεται καταλαμβάνοντας όλο και μεγαλύτερα κοινωνικά πεδία, εισχωρώντας ως προσταγή στο νου, ενεργοποιώντας προς όφελος της κυριαρχίας κομμάτια της φαντασίας, της επικοινωνιακής ικανότητας, της συνολικής προσωπικότητας του υποκειμένου, το θέαμα και την κατανάλωση να πραγματοποιούν το είδωλο της ύπαρξης μέσω του lifestyle και του habitus. Πλέον, το κοινωνικό πεδίο είναι πολωμένο από την κυρίαρχη καπιταλιστική θέσμιση.⁴⁵ Και το σημαντικό μέσα σε αυτή την πόλωση είναι ότι δεν βλέπουμε σήμερα να συγκροτούνται συλλογικές ταυτότητες στη βάση κοινών βιωμάτων ή κοινών επιθυμιών που να κινούνται προς μια απελευθερωτική κατεύθυνση. Βλέπουμε τη συγκρότηση κατά κύριο λόγο συντεχνιακών

46. Αυτό που υποστηρίζουμε εδώ δε σημαίνει βέβαια το τέλος του κοινωνικού ανταγωνισμού. Αυτός υπάρχει πάντα εκεί, υπόγειο, για να θυμίζει ότι η αστική κοινωνία παραμένει ταξική, μια κοινωνία θεσμισμένης κυριαρχίας, ότι ο άνθρωπος θα δημιουργεί συνεχώς καινούρια νοήματα, νέες επιθυμίες, ότι θα παραμένει εν ολίγοις άνθρωπος και δε θα μεταμορφωθεί σε μηχανή παραγωγής υπεραξίας, σε ρομπότ δίχως αντιστάσεις. Το ζήτημα που θέτουμε είναι ότι οι καθημερινές αρνήσεις, οι καθημερινές ατομικές δημιουργίες δεν συλλογικοποιούνται, για να συγκροτήσουν τελικά συλλογικά επαναστατικά υποκείμενα.

47. Και τότε η κυρίαρχη προπαγάνδα παρουσίαζε τις ένοπλες ομάδες αυτού του είδους σαν σημαντικό δημόσιο κίνδυνο, αλλά τότε ήταν απλά προπαγάνδα, ενώ σήμερα ο κίνδυνος είναι πραγματικός.

48. Michael Hardt - Antonio Negri, Αυτοκρατορία, εκδόσεις scripta

αγώνων-πυροτεχνημάτων που οι δομές τους εξαφανίζονται τόσο γρήγορα όσο δημιουργήθηκαν.⁴⁶ Γι' αυτό μιλάμε για την άνοδο της ιδιωτεύσης και για την εσωτερίκευση της καπιταλιστικής εντολής, κατάσταση που διαπερνά το σύνολο της ύπαρξης της σημερινής κοινωνίας.

Τι σημαίνει όμως η λείανση του κοινωνικού εδάφους στη Δύση; Από τη μια σημαίνει καθολικοποίηση των αστικών σημασιών και άρα του φόβου που τις συνοδεύει. Για παράδειγμα, ο φόβος που σχετίζεται με τη θέσμιση της ατομικής ιδιοκτησίας δεν αφορά πλέον μια προνομιούχο αστική τάξη, αλλά επεκτείνεται σε όλο σχεδόν τον κοινωνικό χώρο, αφού και οι μη προνομιούχοι κινούνται από την ίδια φανταστική σημασία, αυτή της ιδιοκτησίας. Δεν υπάρχει δηλαδή συνειδητή άρνηση αυτής και δυνητικά, η πλειοψηφία των ατόμων στη Δύση είναι ιδιοκτήτες, όχι σε υλικό, αφού κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο σε καπιταλιστικές συνθήκες, αλλά σε επιθυμητικό επίπεδο. Από την άλλη και παράλληλα σημαίνει απώλεια της δυνατότητας και της θέλησης για θωράκιση του υποκειμένου μέσα από συλλογικές δομές. Η ιστορική πείρα αναδεικνύει τέτοιες κοινοτικές δομές όπως ταμεία αλληλοβοήθειας, εργατικά συμβούλια, κοινόβια, ελευθεριακά σχολεία και πολιτοφυλακές που ασφάλιζαν την κοινωνική ύπαρξη του υποκειμένου μέσα από συλλογικές διαδικασίες. Σήμερα, είπαμε, υπάρχει μόνο το άτομο. Έτσι, **εγγυητής της ασφάλειας και πλέον με έναν μονοπωλιακό τρόπο**, αφού πάντα υπήρχε αυτός ο ρόλος, **γίνεται το κράτος**. Πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, μέσω της ενσωμάτωσης του κοινωνικού ανταγωνισμού, το κράτος πρόνοιας. Σήμερα, **το κράτος ασφάλειας**. Το γκρινιάρικο παράπονο "μα που είναι η αστυνομία;" ή το "δεν υπάρχει κράτος" δεν είναι το αίτημα του μικροαστού. Έχει πλέον πάρει σχεδόν καθολικές διαστάσεις. Η μόνη άρνηση μπορεί να είναι πολιτική, άρνηση αποδοχής του ρόλου του κράτους ως προστάτη για το υποκείμενο. Θα μπορούσαμε να πούμε, ρισκάροντας με ένα δάνειο ψυχαναλυτικής ορολογίας, ότι αυτό που βλέπουμε είναι μια βρεφικού τύπου διαχείριση του φόβου από το υποκείμενο. Δηλαδή, όπως το βρέφος βλέπει τον παντοδύναμο φύλακα-άγγελό του στη μητέρα και αργότερα στον πατέρα, έτσι και το άτομο στην αστική κοινωνία βλέπει το παντοδύναμο κράτος ως τον εγγυητή της ασφάλειας, χωρίς την προστασία του οποίου νιώθει την απειλή της ίδιας του της αδυναμίας.

Έτσι, το δόγμα της ασφάλειας διασχίζει το κοινωνικό σώμα κάθετα και οριζόντια και δεν αφορά την ασφάλεια μιας τάξης, της αστικής (που δεν υπάρχει ούτε ως ή άλλως ως τέτοια σήμερα), ή μιας κοινωνικής ομάδας αλλά της συνολικής συνοχής της καπιταλιστικής κοινωνικής οργάνωσης. Αυτό σημαίνει ότι το δόγμα της ασφάλειας για να υπάρξει πρέπει να απευθύνεται σε κάθε κοινωνικό υποκείμενο. Αυτό γίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρο όταν μιλήσουμε για τη διαχείριση του φόβου ενάντια στην τρομοκρατία. Διαπιστώνουμε ότι η σύγχρονη μορφή της τρομοκρατίας δεν έχει καμία σχέση με τον επαναστατικό αγώνα συλλογικών υποκειμένων. Τα θύματα από την επίθεση στο παγκόσμιο κέντρο εμπορίου ήταν τόσο χρηματιστές, αφεντικά, μεγαλομέτοχοι κοκ, όσο καθαρίστριες, συντηρητές και θυρωροί. Στα τρένα στη Μαδρίτη μπορεί να βρισκόταν ο οποιοσδήποτε. Η μορφή αυτή της

τρομοκρατίας δεν έχει καμία σχέση με το αντάρτικο πόλης, για παράδειγμα, της δεκαετίας του '70. Ποιος άλλος φοβόταν τη RAF ή ακόμα περισσότερο τις ερυθρές ταξιαρχίες, εκτός από συγκεκριμένους εκπροσώπους της γερμανικής, αμερικάνικης, ή ιταλικής κυρίαρχης τάξης; Αν μιλούσε κανείς για ασφάλεια από την "τρομοκρατία" τότε, θα αναφερόταν προφανώς στην ασφάλεια των κυρίαρχων.⁴⁷ Σήμερα όχι. Το κράτος ανάγεται πλέον κομβικά σε εγγυητή της κοινωνικής συνοχής, που μετά το τέλος του κράτους πρόνοιας και της κεϋνσιανικής ρύθμισης, απέμεινε η βία ως ακρογωνιαίος λίθος να τη διασφαλίζει.

Η διαχείριση του φόβου

Κεντρική έννοια για τη νομιμοποίηση της βίας αυτής, για να επιτευχθεί η πολυπόθητη ασφάλεια, θεωρούμε την έννοια του δικαίου πολέμου, μακριά εναντίον των βαρβάρων και κοντά εναντίον των απειθαρχών. Ο πόλεμος στην προπαγάνδα της κυριαρχίας μετατίθεται από την πολιτική σε μια ηθική φρασεολογία. *"Η παραδοσιακή έννοια του δικαίου πολέμου συνεπάγεται την αναγωγή του πολέμου σε τετριμμένη πρακτική και την αποθέωσή του ως ηθικού εργαλείου [...] αφ' ενός ο πόλεμος λαμβάνει το χαρακτήρα μιας απλής πράξης αστυνόμευσης, αφ' ετέρου η νέα εξουσία, η οποία νομιμοποιείται να επιτελέσει ηθικά καθήκοντα μέσω του πολέμου, καθοσιώνεται".*⁴⁸ Η κυριαρχία θέτει ουσιαστικά το μανικαιστικό δίλημμα του απόλυτου Καλού ενάντια στο απόλυτο Κακό, δάνειο από τη θρησκευτική παράδοση του παρελθόντος, επιδιώκοντας να καταργήσει την όποια κριτική σκέψη ή δυνατότητα ρητής επιλογής. Προφανώς, δεν τίθεται ζήτημα επιλογής ανάμεσα στο Καλό και το Κακό. **Το Καλό, μέσω της ταυτολογικής αυτοπαρουσίασής του ως τέτοιου, τείνει στην απόλυτη σύνθεση της συναίνεσης και της αρχής,**⁴⁹ εντάσσοντας στο Κακό, πρότυπο του οποίου είναι η ισλαμική τρομοκρατία, τις όποιες παρεκκλίνουσες ή ανταγωνιστικές κοινωνικές πρακτικές.⁵⁰ *"Έξω από το νόμο της ειρηνευμένης κοινωνίας, υπάρχουν μόνο παθολογία και τρόμος".*⁵¹ Η επένδυση του κράτους και του στρατιωτικού-βιομηχανικού συμπλέγματος με το ρόλο μιας ιερής αποστολής αστυνόμευσης τόσο στις παρυφές όσο και στις μητροπόλεις του δυτικού κόσμου, επιβάλλει βίαια στο υποκείμενο τη θέση του: ή είσαι με τη μεριά του Καλού ή είσαι το παθολογικό απόστημα αυτού του κοινωνικού σχηματισμού. Και αυτός είναι ένας κεντρικός άξονας του δόγματος της ασφάλειας, από τη στιγμή που το Καλό είναι η ασφάλεια και το Κακό ο τρόμος. Δε μπορούμε βέβαια να παραλείψουμε ότι ο ίδιος δυϊσμός χρησιμοποιείται αντεστραμμένος από τις ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις, όπου σ' αυτή την περίπτωση το Καλό είναι οι επίγειοι εκπρόσωποι του Αλλάχ, τύπου Οσάμα Μπιν Λάντεν, και το απόλυτο Κακό ο αμερικάνικος ή γενικότερα ο δυτικός "άθεος" πολιτισμός. Όσο κι αν διαφέρουν, τελικά, οι μορφές ύπαρξης της κυριαρχικής σχέσης έχουν στοιχεία καθολικά.⁵²

Για να χτιστεί η έννοια του απόλυτου Κακού πρέπει να βρεθεί το αντικείμενο εκείνο που θα συμπυκνώσει τον τρόπο των δυτικών κοινωνιών. Αυτό προϋποθέτει, βέβαια, να προετοιμαστεί το έδαφος για τη διαχείριση του φόβου από το κράτος, να εσωτερικεύσει το υπο-

49. Michael Hardt - Antonio Negri, Η Εργασία του Διόνυσου, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα

50. Και φυσικά η πειθάρχηση αυτών είναι που ενδιαφέρει. Σημειολογικά πάντα δίνεται μεγαλύτερη σημασία έστω και με έναν έμμεσο, 'υπόγειο' τρόπο στο ανταγωνιστικό κοινωνικό κίνημα. Αυτό είναι που τους καίει ουσιαστικά όχι οι ισλαμιστές. Παράδειγμα θεωρούμε την άμεση απόδοση ευθυνών για τη Μαδρίτη στην ETA, όχι ότι η ETA πρεσβεύει τίποτα το επαναστατικό, αλλά άμεσα οι εφημερίδες έγραψαν άρθρα (Guardian 12/3) στα οποία έλεγαν καθαρά ότι όλοι οι αντιφρονούντες αριστεροί, εθνικιστές, ισλαμιστές είναι τρομοκράτες.

51. ο.π.

52. Για τον τρόπο με τον οποίο εντάσσεται η προπαγάνδα του δικαίου πολέμου στον πολεμικό σχηματισμό του διεθνοποιούμενου καπιταλισμού, εκφραζόμενος στον πόλεμο στο αφγανιστάν και το Ιράκ πρόσφατα, βλέπε το τεύχος 8 του περιοδικού Ανάρες.

53. Εδώ καταχραστικά κάπως δα-
νειζόμαστε την έννοια της μετά-
θεσης από την ψυχαναλυτική
θεωρία.

54. Ο φόβος της ασθένειας κάνει
μια απλή πράξη κοινωνικού αλ-
τρουισμού όπως είναι η αιμοδο-
σία πηγή κινδύνου.

55. Τα πράγματα είναι διαφορε-
τικά σε χώρες του καλούμενου
Τρίτου Κόσμου, αλλά δε χρειάζε-
ται να είναι κανείς ιδιοφυΐα για
να διαπιστώσει ποιος ευθύνεται
για την έλλειψη συνθηκών
υγιεινής και ιατροφαρμακευτι-
κής περίθαλψης εκεί, ή για το
ποιος βίαζε γυναίκες και παιδιά
στην υποσαχάρια Αφρική, μετα-
δίδοντάς τους τον ιό HIV.

56. Ο τύπος και οι μύθοι του πο-
λέμου, Chris Hedges. Στα ελληνι-
κά θα το βρείτε στο 18ο τεύχος
του περιοδικού Autonomedia.

κείμενο την ιδεολογία του φόβου. Ο φόβος μπορεί από αναγκαιότητα να μεταστραφεί σε απειλή για τον κύριο, πράγμα που κάνει και αυτόν να φοβάται. Ο διάχυτος φόβος τη στιγμή που θα συναντηθεί με την πολιτική συνείδηση και τους κοινωνικούς αγώνες μπορεί να στραφεί ενάντια στα θεμέλια κράτους και κεφαλαίου που τον παράγουν. Έτσι δεν αρκεί ο υπήκοος να είναι φοβισμένος για να παραμείνει υπήκοος, αλλά πρέπει το μονοπώλιο στη διαχείριση του φόβου του να το έχει η κυριαρχία.

Το πρώτο ουσιαστικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η μετάθεση⁵³ του φόβου από αντικείμενα, η συνειδητοποίηση των οποίων ως απειλητικά θα έχετε σε κίνδυνο ολόκληρη τη σημερινή κοι-
νωνική δομή, σε άλλα, εύκολα διαχειρίσιμα από την κυριαρχία. Το ου-
σιαστικό, σ' αυτό το σημείο, δεν είναι αν τα δεύτερα είναι πραγματι-
κές ή μη απειλές (μάλιστα κάποια από αυτά πράγματι είναι, ενώ άλλα
όχι), αλλά η συγκάλυψη των πρώτων ως πηγών φόβου. Ταυτόχρονα,
ο φόβος όχι μόνο μετατίθεται αλλά ταυτόχρονα συμπυκνώνεται σε τέ-
τοιο βαθμό, καθώς τα νέα αντικείμενά του αποκτούν κεντρική θέση
στη σκηνή της προπαγάνδας, που από τη μια επισκιαίνει κάθε άλλη
απειλή, από την άλλη μεγεθύνει το αίσθημα αδυναμίας του υποκειμέ-
νου και τείνει να καταργήσει την κριτική σκέψη και τη λογική επεξερ-
γασία των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος, έτσι ώστε να μην μπορεί
παρά να εμπιστευτεί την προστασία του στο κράτος.

Έτσι, το υποκείμενο ενσωματώνοντας την κυρίαρχη προπα-
γάνδα, μπροστά στην απειλή της ανεργίας, αντί να αναζητήσει τα αί-
τιά της στο παράλογο της μισθωτής σχέσης μεταθέτει το φόβο στον ξέ-
νο, τον μετανάστη. Αυτός είναι ο τρόπος που η πασιγνώση στα ελλη-
νικά δεδομένα ατάκα "φταίνε οι αλβανοί που μας παίρνουν τις δουλε-
ίες" παίρνει σάρκα και οστά. Το παράλογο γίνεται εντονότερο σε περι-
πτώσεις μαζικής φοβίας για ιούς τύπου AIDS⁵⁴ ή SARS, από τους οποί-
ους η πιθανότητα να μολυνθεί κανείς, τουλάχιστον στη Δύση, είναι
από ελάχιστες μέχρι μηδαμινές⁵⁵ ή για τα γράμματα ενεργού άνθρα-
κα οι περιπτώσεις των οποίων στις ηπα (όπου είχε γίνει ντόρος πριν
δυο χρόνια) ήταν ελάχιστες (19 άτομα αρρώστησαν και 5 πέθαναν σε
μια χώρα με πληθυσμό κοντά 300 εκατομμύρια ανθρώπους) και, όπως
αρκετά στοιχεία δείχνουν, υπεύθυνος ήταν ο Steven Hatfill, αμερικαν-
ός, ειδικός στα βιολογικά όπλα, που είχε παλιότερα υπηρετήσει τρεις
κυβερνήσεις των ηπα ως επιθεωρητής του ΟΗΕ στο Ιράκ. Και ας σκε-
φτεί λιγάκι ο καθένας πόσο λογικό είναι να φοβάται μήπως του στεί-
λει κανένας τρελαμένος μουσουλμάνος γράμμα που περιέχει το βάκι-
λο του ενεργού άνθρακα!

Το απόλυτο Κακό προσωποποιείται όμως στην τρομοκρατία,
που αποτελεί τη συμπύκνωση του φόβου στην προπαγάνδα της διε-
θνοποιούμενης κυριαρχίας. Ο σύγχρονος καπιταλισμός παίζει εδώ το
πιο δυνατό του χαρτί. Ο φόβος εμφανίζεται πολλαπλασιασμένος, γίνε-
ται μαζική φοβία, υστερία που παραλύει το υποκείμενο. Ζούμε έναν
πόλεμο. Και "ο πόλεμος σαν μύθος μας επιτρέπει να αναστέλλουμε την
κριτική μας ικανότητα και την προσωπική ηθική, προκειμένου να
ενωθούμε με το πλήθος. Ο πόλεμος σημαίνει ότι δεν αντιμετωπίζουμε
μόνοι μας το θάνατο. Τον αντιμετωπίζουμε σαν ομάδα".⁵⁶ Είναι πράγ-

...στον καιρό της διεθνοποιούμενης ασημαντότητας

ματι όμως έτσι; Υπάρχει, δηλαδή, στην πραγματικότητα αυτή η μαζική φοβία; Σίγουρα, μετά την 11η Σεπτεμβρίου βιώθηκε από μεγάλα κοινωνικά κομμάτια του πληθυσμού των ΗΠΑ. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι υπάρχει σαν ιδεολογία του φόβου, που προστάζει να φοβάσαι κάτι με τέτοιες διαστάσεις, κάτι που υπερβαίνει σε τόσο μεγάλο βαθμό το υποκείμενο, κάτι που καταλαμβάνει όλο τον πλανήτη και μπορεί να συμβεί σε κάθε

στιγμή της καθημερινής ζωής. Θα πρέπει να φοβάσαι μήπως την ώρα που μετακινείσαι με το μετρό ανατιναχτεί κάποιος μελαψός συνεπιβάτης, ή μήπως πέσει κανένα αεροπλάνο στο κεφάλι σου την ώρα που περπατάς καζεύοντας στο δρόμο. Για το πόσο πραγματικές είναι οι διαστάσεις αυτού του κινδύνου θα αναφερθούμε παρακάτω. Τώρα μένουμε στην προπαγάνδα. Σ' αυτό το επίπεδο ο ρόλος των media είναι πρωταγωνιστικός στην παραγωγή της ιδεολογίας του φόβου. **Η θεαματική αναπαραγωγή των εικόνων από τους δίδυμους πύργους και τον υπόγειο σιδηρόδρομο της Μαδρίτης ήταν αρκετή για να συμπυκνώσει το φόβο των δυτικών κοινωνιών στην απειλή ενός τρομοκρατικού χτυπήματος.** Και για να μην εσιτάσουμε μόνο σ' αυτές τις στιγμές θεαματικής έκρηξης, αρκεί κανείς να ρίξει μια ματιά στα καθημερινά δελτία ειδήσεων ή τον αστικό τύπο για να καταλάβει πώς κατασκευάζεται η φιγούρα του τρομοκράτη. Ισλαμικές οργανώσεις τύπου Αλ Κάιντα, παλαιστίνιοι καμικάζι, ομάδες αντάρτικου πόλης (τα παραδείγματα της 17Ν και του ΕΛΑ είναι πρόσφατα), κομμάτια του κινήματος ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, η νεοανακαλυφθείσα συνομοσπονδία αναρχικών-τρομοκρατών των μεσογειακών ευρωπαϊκών κρατών, ο Πάσσαρης και η αποκρουστική ανάκληση του χιτλερικού και σταλινικού καθεστώτος φιγουράρουν το ένα πλάι στο άλλο στη μεγάλη λίστα της τρομοκρατίας. Μια λίστα που δεν έχει όρια, και ακριβώς εδώ έγκειται η μεγάλη δύναμη του όρου τρομοκρατία για τους κυρίαρχους, στο γεγονός ότι επιτρέπει στον καθένα να χωρέσει κάτω από αυτή την ταμπέλα, καταλήγοντας να ορίζεται μονάχα αρνητικά. Δηλαδή τρομοκράτης είναι όποιος δεν πειθαρχείται. Ο φόβος συνθλίβει το υποκείμενο στα όρια του Εαυτού.

Η καθολικότητα ως συστατικό στοιχείο του δόγματος της ασφάλειας

Η προπαγάνδα της ασφάλειας και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας τείνουν να καταλάβουν τα κενά νοήματος της αστικής κοινωνικής ύπαρξης και αυτό γιατί διακρίνουμε στη Δύση μια κρίση νοηματοδότησης της ύπαρξης, η οποία έχει βαθιά σχέση με το γεγονός ότι έπαψαν να τίθενται συλλογικά τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Ταυτόχρονα με την ιδιωτέυση παρατηρούμε την άνοδο της ασημαντότητας, από τη στιγμή που τα συλλογικά υποκείμενα δεν υπάρχουν πια για να θέτουν το πολιτικό ζήτημα, με τη βαθύτερη έννοια του όρου, αυτό της συμμετοχής στη διαχείριση των κοινών υποθέσεων, το οποίο για μας συμβαδίζει με το πρόταγμα της επαναστατικής αλλαγής. Φαίνεται ότι για πολλούς περισσότερο ενδιαφέρει το περιτύλιγμα για τη βραδινή τους έξοδο, παρά η αναζήτηση των αιτιών χιλιάδων νεκρών κάπου στη μέση ανατολή. Και ποιος ενδιαφέρεται για το γεγονός ότι έτυχε να γεννηθεί σε μια εποχή-νεκροταφείο της ανθρωπίνης ιστορίας! Στην εποχή του κενού, κάθε σημασία ικανή να νοηματοδοτεί την ύπαρξη είναι άνευ νοήματος. Όμως το κενό νοηματοδότησης δημιουργεί ρήξεις στο κοινωνικό σώμα και η κυριαρχία πρέπει να εγγυηθεί, με όποιον τρόπο μπορεί και της έχει μείνει, τη συνοχή της καπιταλιστικής κοινωνίας. Ο καπιταλισμός δεν είναι ικανός να παράγει σημασιές ικανές να γεμίσουν την ύπαρξη. Αυτό είναι το αδιέξοδο της καπιταλιστικής κυριαρχίας, που είναι η πρώτη ιστορικά που προσπάθησε να υποτάξει όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού. Γιατί τα νοήματα είναι κοινωνική δημιουργία και όταν αυτή οριοθετείται μέσα στα κανάλια της προσταγής, παύει να δημιουργεί σημαντικά νοήματα. Όποια συνοχή παραμένει στη σημερινή κοινωνία είναι γιατί αυτή η υποταγή δεν είναι ολοκληρωτική και δεν θα μπορούσε να είναι. Πόσο μπορούν το κυνήγι της καριέρας, η κατανάλωση, η τηλεοπτική αποβλάκωση, τα γήπεδα κοκ να νοηματοδοτούν; Πόσο μπορεί η ασημαντότητα να συνέχει; **Η συνοχή του καπιταλιστικού οικοδομήματος πρέπει να εξασφαλιστεί από το κράτος με υλική επιβολή, με επιτήρηση, με έλεγχο, με εγκλεισμό, με την ωμή καταστολή. Το δόγμα της ασφάλειας είναι η διάχυση μέσα στα δίκτυα του κοινωνικού των πειθαρχικών μηχανισμών που παλιότερα περιορίζονταν σε σαφώς οριοθετημένους χώρους.** "Μπορεί να ειπωθεί ότι τα παλιά μέσα, τα σημαντικά για τις παλιές κοινωνίες της κυριαρχίας, ξαναεμφανίζονται στη σκηνή, αλλά με τις αναγκαίες προσαρμογές [...] Στο καθεστώς των φυλακών: η έρευνα των "υποκα-

τάστατων ποινών", τουλάχιστον για τη μικρή παραβατικότητα, η χρήση των ηλεκτρονικών κολάρων [...] Στο καθεστώς της εκπαίδευσης: οι μορφές του συνεχούς ελέγχου και η πράξη της διαρκούς εκπαίδευσης στο σχολείο, η εισαγωγή της "επιχείρησης" σε όλα τα επίπεδα μαθητείας [...] Στο καθεστώς της επιχείρησης: οι νέες συμπεριφορές του χρήματος, των προϊόντων και των ανθρώπων, δεν περνούν πια από την παλιά μορφή-εργοστάσιο".⁵⁷

Δεν θα επεκταθούμε εδώ στις υλικές εκφράσεις της θωράκισης της δυτικής μητρόπολης μέσω του δόγματος της ασφάλειας, μιας και η ανάλυση αυτή γίνεται σε άλλο σημείο αυτής της έκδοσης. Θα επικεντρωθούμε σε συγκεκριμένους κόμβους του δόγματος δια των οποίων αυτό εισβάλλει στους νόες των υποκειμένων. Περιγράψαμε παραπάνω πώς το δόγμα της ασφάλειας διασχίζει το κοινωνικό σώμα κάθετα και οριζόντια. Για να υπάρξει πρέπει να διαχυθεί ολοκληρωτικά στο πέλαγος του κοινωνικού. **Το δόγμα της ασφάλειας αποζητά την καθολικότητα.** Απευθύνεται σε όλους, αλλά με ένα τρόπο που μέσα σ' αυτό το πεδίο της ολότητας κατασκευάζει αναπαραστάσεις του εχθρού. Ο εχθρός παύει να είναι κάτι εξωτερικό σε μια αφορισμένη μάζα, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην εθνικιστική συσπείρωση. Ο εχθρός υπάρχει εδώ, μέσα στο όλο της δυτικής κοινωνίας. Ακόμα πιο βαθιά (κι εδώ ο παραλληλισμός με τις κάθε είδους θρησκείες δεν είναι άστοχος) ο εχθρός, το Κακό εισβάλλει μέσα στο ίδιο το υποκείμενο όταν του δημιουργείται η σκέψη της μη πειθάρκησης, γεγονός που κάνει τον καθένα πιθανό εχθρό.⁵⁸ Πιο λιανά: μια κάμερα επιτήρησης υπάρχει για την ασφάλεια όλων, αλλά ταυτόχρονα παρακολουθεί τους πάντες. **Το δόγμα της ασφάλειας κατασκευάζει αυτοματικές αντιδράσεις απέναντι σε συγκεκριμένες φιγούρες του άλλου, οι οποίες συμπεκνώνουν την ιδέα του Κακού, διακεκριμένες είτε από την εύπλαστη ποινικοποίηση της φτώχειας και της εξαθλίωσης είτε στη βάση φασιστικού τύπου αυτοματισμών ενάντια σε συγκεκριμένες φυλετικές ομάδες.**

Πως μεταφράζεται όμως η τάση του δόγματος της ασφάλειας για καθολικότητα; Πρώτα απ' όλα καθολική επιτήρηση του δημοσίου χώρου.⁵⁹ Το παράδειγμα της μεγάλης βρετανίας, όπου κάμερες επιτήρησης καλύπτουν το σύνολο σχεδόν του δημόσιου χώρου (σε βαθμό που δεν είναι καν απαραίτητο να υπάρχουν αστυνομικές περιπολίες ή κλούβες), δεν είναι ένα ακραίο, παθολογικό φαινόμενο. Είναι η κυρίαρχη τάση. Ο δημόσιος χώρος πλέον υπάρχει για να διατίθεται για εμπορικούς και καταναλωτικούς σκοπούς και, πλέον φυλάσσεται από αρκετούς έντολους. Όταν, όμως, η αστυνομία φυλάσσει μια πλατεία δεν προστατεύει κανένα συγκεκριμένο κτίριο ή κάποιο "σημαίνον" πρόσωπο. Δεν εννοούμε φυσικά ότι η φύλαξη αυτών δεν ενδιαφέρει πλέον. Απλά ότι δεν είναι μόνο αυτός ο κεντρικός στόχος. **Μόνο όταν η επιτήρηση διαχυθεί σε όλους τους χώρους του δημοσίου μπορεί η ιδεολογία της ασφάλειας να επιτύχει την καθολικότητα.** Μόνο έτσι εσωτερικεύεται από το υποκείμενο. Εδώ δεν μπορούμε να παραλείψουμε την κεντρικότητα του συμβολισμού της κάμερας ή της κλούβας και των ειδικών φρουρών στο δημόσιο χώρο. Το παιχνίδι ουσιαστικά παίζεται μέσα στα μυαλά. Το μυαλό είναι ο στόχος. Δεν έχει ιδιαίτερη σημασία αν η παρουσία τους θα είναι αποτελεσματική σε μια ενδεχόμενη παραβατική πράξη. Η σημασία έγκειται στην ίδια την παρουσία. Μιλάμε για έναν γενικευμένο κοινωνικό πανοπτισμό⁶⁰ (είναι αυτό που λέγαμε παραπάνω: η διάχυση μέσα στα δίκτυα του κοινωνικού των πειθαρχικών μηχανισμών που παλιότερα περιόριζονταν σε σαφώς οριοθετημένους χώρους), μέσω του οποίου η επιτήρηση εισβάλλει στα μυαλά. Δεν είναι σημαντικό αν στην άλλη άκρη του καλωδίου της κάμερας βρίσκεται κάποιος που βλέπει, ούτε αν οι ειδικοί φρουροί είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν μια έκτακτη κατάσταση. Η ύπαρξή τους και μόνο εσωτερικεύεται από το υποκείμενο ως αποτρεπτική για οποιαδήποτε πράξη μη πειθάρκησης στις κυριαρχικές νόρμες.

Δεν μπορούμε να μη δούμε την άλλη όψη αυτού του νομίσματος στη διεθνή τρομοκρατία.⁶¹ Όπως δηλαδή η αστυνομία ξέρει πως ελέγχοντας το δημόσιο χώρο επιβάλλει την εσωτερικεύση του δόγματος της ασφάλειας, έτσι και η τρομοκρατία επιβάλλει την εσωτερικεύση του φόβου. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Ισπανία η Αλ Κάιντα επέλεξε να χτυπήσει τα δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς, γιατί ακριβώς μ' αυτόν και μόνο μ' αυτόν τον τρόπο μπορούσε να επιβάλλει τον τρόμο σ' όλους τους μαδριλένους. Ξαφνικά, όντως η τρομοκρατία αφορά όλους τους Ισπανούς και αυτό δε χρειάζεται καν να το προπαγανδίσουν τα ΜΜΕ. Αυτή η μορφή τρομοκρατίας έχει το χαρακτηριστικό αυτό για πρώτη φορά στην ιστορία του καπιταλισμού και αυτό πηγάζει από το γεγονός ότι δεν πρόκειται για οργανώσεις με επαναστατικά χαρακτη-

ριστικά, αλλά για κυριαρχικές μικρογραφίες που κυοφορούν μια ολοκληρωτική κοινωνία.

Με την επιτήρηση και τον έλεγχο του δημόσιου χώρου και την επιβολή των κατασταλτικών μηχανισμών σ' αυτόν, εσωτερικεύεται το δόγμα της ασφάλειας και με τη στιγμαία δυναμική επιβολή εκ μέρους της τρομοκρατίας στο δημόσιο χώρο, εσωτερικεύεται ο φόβος που τροφοδοτεί το δόγμα της ασφάλειας και τανάπαλιν. Με λίγη σκέψη εύκολα κατανοούμε ότι η τρομοκρατία σήμερα είναι η δίδυμη αδερφή της ασφάλειας, συμπληρώνονται και αλληλεξαρτούνται. Είναι οι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος φρίκης που ζούμε σήμερα.

Τελειώνοντας, οφείλουμε να επιμείνουμε στον τρόπο με τον οποίο το ιδεολογικό εργοστάσιο της κυριαρχίας κατασκευάζει το έδαφος για την εύκολη πέψη της προσταγής. Η θεωρία του σπασμένου παραθύρου (broken window), που επεξεργάστηκε ο ψυχολόγος του πανεπιστημίου του Stanford, Philip Zimbard,⁶² αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα παραγωγής θεωρίας από τα think tanks η οποία λειαίνει το κοινωνικό έδαφος για να ενσωματωθεί η προσταγή. Εδώ θα απομονώσουμε μια άλλη συγκεκριμένη πτυχή, αυτή της εσωτερικεύσης της ιδέας της επιτήρησης. Και θα θυμηθούμε τον Guy Debord όταν έγραφε: *"Το θέαμα είναι ο εφιάλτης της αλυσοδεμένης σύγχρονης κοινωνίας, που σε τελευταία ανάλυση εκφράζει μόνο την επιθυμία της να κοιμηθεί. Το θέαμα είναι ο φύλακας του ύπνου αυτού"*.⁶³ Είναι το θέαμα που έχει προετοιμάσει το έδαφος της διάχυσης της επιτήρησης. Πως; Με την καθιέρωση της κεντρικότητας του φαίνεσθαι και την επιβολή της ιδέας ότι ό,τι φαίνεται είναι καλό. Μόνο τα άμεσα μεταδosisμα περιεχόμενα, οι πληροφορίες δηλαδή, είναι αποδεκτά για το θέαμα. Κατασκευάζοντας την ιδεολογία της διαφάνειας, όπου πια όχι μόνο ό,τι φαίνεται είναι καλό, αλλά εξ' ορισμού, ό,τι δε φαίνεται είναι κακό. Δεν ισχύει πια ότι κάποιος μπορεί να κρύβει κάτι κακό. Είναι δεδομένο ότι κακό είναι το να κρύβεις. Θέαμα και διαφάνεια είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Αν το θέαμα δεν έχει προετοιμάσει το έδαφος, το άτομο δεν μπορεί να δεχτεί την επιβολή της διαφάνειας και χωρίς τη διαφάνεια το άτομο δεν μπορεί να αντλήσει ικανοποίηση από το θέαμα. Κεντρικό ρόλο διαδραμάτισαν οι τηλεοπτικές εκπομπές reality,⁶⁴ οι οποίες προώθησαν την αντίληψη ότι το να παρακολουθείται η ιδιωτική ζωή του ατόμου είναι τόσο ηθικό όσο και υγιές. Πλέον, η διαφάνεια δεν αφορά μόνο τους "διάσημους" αλλά τον καθένα, και τελικά τον ίδιο το δέκτη. Και δεν είναι τυχαίο ότι η έκρηξη παραγωγής τέτοιου είδους εκπομπών συμπίπτει με τη γιγάντωση της επιτήρησης των δημόσιων χώρων. **Γιατί όταν το υποκείμενο εσωτερικεύει την επιτήρηση, δε μπορεί να το κάνει παρά και για τις δύο όψεις της, είτε ως επιτηρητής, είτε ως επιτηρούμενος.** Τα παθητικά υποκείμενα στην προσπάθειά τους για "συμμετοχή"⁶⁵ *"κάνουν τα πάντα για να αποφύγουν τον ανέλπιδο τρόπο του αδιεξόδου να είναι αυτοί και εδώ που είναι: ζώα που πεθαίνουν πάνω σε έναν καταδικασμένο πλανήτη"*.⁶⁶

57. Gilles Deleuze, Η Κοινωνία του Ελέγχου, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα. Οι υπογραμμισμοί πάρθηκαν από το πρωτότυπο.

58. Το πρόσφατο παράδειγμα του θανάτου του Ηρακλή Μαραγκάκη στην Κρήτη δείχνει ότι οι κάγκες των αστυνομικών όπλων δεν είναι πλέον στραμμένες μονάχα σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, αλλά στον καθένα που δεν πειθαρχεί, ακόμα και στην πιο ασήμαντη εντολή

61. Κυρίως αναφερόμαστε στις ιολαμικές φονταμεταλιστικές οργανώσεις

62. Είναι ο ίδιος αξιότιμος κύριος που οργάνωσε το, γνωστό πλέον από την ομώνυμη ταινία, πείραμα του Stanford.

63. Guy Debord, Η Κοινωνία του Θεάματος, εκδόσεις εκδοτική Θεσσαλονίκης

64. Οι Foucault και Baudrillard ισχυρίζονται ότι σημαντικός επίσης στην επιβολή της διαφάνειας ήταν ο ρόλος της εκκλησίας μέσω της εξομολόγησης.

65. Αυτή η αίσθηση συμμετοχής ονομάστηκε στο τεύχος 8 του περιοδικού Ανάρες Nintendo effect, η αίσθηση, δηλαδή, συμμετοχής σε μια εικονική πραγματικότητα, ως αντιστάθμισμα της εικονικής συμμετοχής στην πραγματικότητα.

66. William Burroughs, The Ticket That Exploded

Για την αναγκαιότητα του πέρασματος στο κράτος ασφάλειας

Το πέρασμα, που περιγράφουμε, σε πιο αυταρχικές μορφές κρατών, και τελικά στο κράτος ασφάλειας, έχει άμεση σχέση και είναι αλληλένδετο με τον επιταχυνόμενο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό. Γιατί όμως είναι έτσι; Γιατί η επιταχυνόμενη διεθνοποιούμενη κυριαρχία έχει ανάγκη από "δυνατά" αυταρχικά κράτη; Μια απάντηση θα μπορούσε να δοθεί στο επίπεδο του μετασχηματισμού της ίδιας της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και περισσότερο του ρόλου που καλείται να παίξει στο διεθνοποιούμενο πλέον πλαίσιο. **Οι δυτικές αστικές δημοκρατίες αλλάζουν και αυτό αλλάζει και το ρόλο του κράτους, "σπρώχνοντάς" το προς το πιο αυταρχικό.** Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με μια σειρά: μια κοινοβουλευτική δημοκρατία έχει ως βάση της δυο προϋποθέσεις:

:: Την ύπαρξη ενός "λαού" ή "έθνους" (υποσύνολο είναι το λεγόμενο "εκλογικό σώμα") με σχετικά μεγάλου βαθμού ομογενοποίηση κοινών αξιών, ώστε με τη διαδικασία της μυστικής ψηφοφορίας να λαμβάνει "δημοκρατικά" αποφάσεις και

:: μιας κυβέρνησης, ως αποτέλεσμα αυτών των "δημοκρατικών" διαδικασιών, η οποία απολαμβάνει μια ευχέρεια κινήσεων όσον αφορά τις πολιτικές αποφάσεις και την πραγμάτωση της "λαϊκής εντολής" και η οποία μπορεί να κριθεί με "δημοκρατικά" πάλι μέσα. Βέβαια αυτά στο επίπεδο της πολιτικής θεωρίας της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, γιατί στη βάση της δημοκρατίας αυτής ήταν και είναι μια καπιταλιστική κοινωνία, δηλ. μια κοινωνία με θεσμισμένες ανισότητες και εκμετάλλευση οπότε και οι κυβερνήσεις της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δε θα μπορούσαν να υπερβούν το πλαίσιο της καπιταλιστικής θέσμησης, δε θα μπορούσαν να συγκρουστούν με αυτό το πλαίσιο στο σύνολο του και να το αλλάξουν. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία πηγαίνει χέρι- χέρι με την εξέλιξη του καπιταλισμού. Οπότε άλλη θέση έχει η αστική δημοκρατία στην περίοδο της σοσιαλδημοκρατικής ρύθμισης και άλλη σήμερα στη περίοδο της διεθνοποίησης του καπιταλισμού. Γιατί σήμερα η πολιτική των εθνικών κυβερνήσεων, ειδικά στα "αναπτυγμένα" κράτη της Δύσης, καθορίζεται από την παγκόσμια κίνηση του κεφαλαίου και από τις επιλογές της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας, που είναι ένα διεθνές πλέγμα σχέσεων, αλληλεπιδράσεων και υπερ- εθνικών δομών, με δομικούς όμως εξαναγκασμούς προσαρμογής. Πράγμα που σημαίνει ότι **οι δημοκρατικές δομές και διαδικασίες συνεχίζουν μεν να λειτουργούν σε κάθε κράτος-έθνος, αλλά γίνονται όλο και πιο ασήμαντες σε επίπεδο επιρροής και αποφάσεων.** Π.χ. έχουμε ακόμη εκλογές στις δυτικές δημοκρατίες, αλλά έχει μικρή σημασία ποιο κόμμα έχει την πλειοψηφία στη βουλή ή ποιος είναι ο πρωθυπουργός σαν φυσικό πρόσωπο, μιας και όλοι θα εφαρμόσουν την ίδια πολιτική ενταγμένη στο διεθνοποιούμενο πλαίσιο. Το μόνο που διαφέρει είναι ίσως το πώς θα την εφαρμόσουν. Οι διαχωρισμοί τύπου "αριστερά-

δεξιά" ή "συντηρητικός- προοδευτικός", στο κεντρικό πολιτικό παιχνίδι, είναι πλαστοί όροι δημαγωγίας, αφού όλοι υπηρετούν την ίδια πολιτική. Η αποξένωση των πολιτών από την αστική δημοκρατία συνεπάγεται και την αποστροφή για την ανάμειξη στην πολιτική γενικότερα, ακόμη δηλαδή και με την έννοια της συμμετοχής στα κοινωνικά. Γεγονός που συνήθως ορίζεται ως "απάθεια". Σύμφωνα με τον Franz Neumann αυτή η "απάθεια" μπορεί να πάρει τρεις μορφές: α) της πραγματικής αδιαφορίας β) της επικούρειας στάσης, σύμφωνα με την οποία η πολιτική ζωή δεν αποτελεί σφαίρα όπου ο άνθρωπος μπορεί ή πρέπει να επιχειρεί την πραγματοποίηση των δυνατοτήτων του (στάση την οποία συναντά κανείς συχνά και στην περιφέρεια πολιτικών χώρων ή σε πρώην πολιτικοποιημένους και νυν μαγαζάτορες...) και γ) της άρνησης κάθε πολιτικού συστήματος χωρίς διατύπωση εναλλακτικής λύσης. Ακόμη και οι εκλογές έχουν πιο πολύ χαρακτήρα αθλητικού γεγονότος πλέον και οι προεκλογικές υποσχέσεις των πολιτικών είναι απλά μέρος του όλου θεάματος. Έτσι δεν ανησυχεί κανένας για τη μικρή συμμετοχή του πληθυσμού σε μια εκλογική διαδικασία και δεν απαιτείται απόσπαση τέτοιου τύπου συναίνεσης. Κράτη όπως οι ΗΠΑ, με ποσοστό εκλογικής συμμετοχής στο 25%, παίζουν από την άλλη σημαντικότατο ρόλο στη διεθνοποίηση της κυριαρχίας.

Όσο περισσότερο λοιπόν οι εθνικές κυβερνήσεις εντάσσουν την πολιτική τους στο διεθνοποιούμενο πλαίσιο, τόσο γίνεται εμφανέστερο ότι οι "δημοκρατικές" διαδικασίες και ο "δημοκρατικός" έλεγχος ασκούν ελάχιστη επιρροή σε ουσιαστικές αποφάσεις, ακόμη και σε εθνικό επίπεδο. Από την άλλη, **στο υπερ-εθνικό επίπεδο της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας δεν λειτουργούν καθόλου "δημοκρατικού" τύπου επιρροές.** Η αλλαγή αυτής της κατάστασης άλλωστε αποτελεί και αίτημα του ρεφορμιστικού κομματιού των κινημάτων αντιπαγκοσμιοποίησης.

Όσο περισσότερο οι εθνικές κυβερνήσεις απεμπολούν την συναινετική κοινωνική ρύθμιση από τα χέρια τους, τόσο περισσότερα εντείνονται οι ήδη οξυμένες κοινωνικές ανισότητες και διαιρέσεις. Ο "λαός" διασπάται σε όλο και περισσότερα ανταγωνιζόμενα και αντιμαχόμενα κομμάτια. Αλλά και πολυεθνικές π.χ. επεμβαίνουν στο χώρο ενός έθνους- κράτους, διαλύοντας μια ισορροπία τοπικής αγοράς με καταστροφικές οικονομικές συνέπειες για μικρές επιχειρήσεις.

Το να "ανήκεις" σε ένα "εθνικό σύνολο" από την άλλη, μπορεί να γίνει ζωτικής σημασίας για την επιβίωση σου, γιατί από την μια μεγαλώνουν τα διεθνή ρεύματα προσφύγων και μεταναστών ενώ από την άλλη, οι πολίτες του Δυτικού κόσμου αισθάνονται την ανάγκη να "προστατευτούν" από όλη αυτή την κινητικότητα και την "πολυπολιτισμικότητα" -ακόμη και με βίαια μέσα-, φοβούμενοι μην απολέσουν τα προνόμια που τους έχουν μείνει.

Αυτές οι αλλαγές, σε επίπεδο πολιτικής της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, έχουν ως αποτέλεσμα και το σταδιακό μετασχηματισμό του έθνους κράτους. Στο προηγούμενο μοντέλο της σοσιαλδημοκρατικής ρύθμισης, επενέβαινε περισσότερο

στην οικονομική πολιτική, χάραζε οικονομικές πολιτικές καπιταλιστικής ανάπτυξης (ακόμη και μακροπρόθεσμες), πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος, πολιτικές απασχόλησης και συντηρούσε το κράτος πρόνοιας. Φρόντιζε για συμφωνίες κομματιών της κοινωνίας διαμεσολαβώντας π.χ. ανάμεσα σε εργοδότες και συνδικάτα, λειτουργώντας κορπορατίστικα. Φρόντιζε για τη σύνδεση αντιμαχόμενων κοινωνικών κομματιών στο έδαφος μιας ρυθμιστικής εθνικής πολιτικής, για το κοινωνικό συμβόλαιο και για την απόσπαση αφομοιωτικής συναίνεσης εκ μέρους των πολιτών του. Προφανώς δεν αναπολούμε τη σοσιαλδημοκρατική ρύθμιση, μιας και ήταν σημαντική προϋπόθεση, εκείνη την περίοδο, για το προτσές της οικονομικής ανάπτυξης του καπιταλισμού. Αναμφισβήτητα, ρυθμίσεις του κράτους πρόνοιας ήταν κατακτήσεις της οργάνωσης των διαφόρων κοινωνικών κινημάτων, αλλά από την άλλη το κράτος πρόνοιας ήταν απαραίτητο και για την καπιταλιστική ανάπτυξη τότε. Σήμερα, την εποχή της διεθνοποίησης, τόσο με την αλλαγή του ρόλου της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, που αναφέραμε παραπάνω, όσο και με την "απελευθέρωση" της κυκλοφορίας εμπορευμάτων, υπηρεσιών, χρήματος και κεφαλαίου, ο οικονομικός παρεμβατισμός του κράτους σε υπερεθνικό επίπεδο ελαττώνεται, ενώ φροντίζει με γοργούς ρυθμούς τη δομική και θεσμική προσαρμογή και μεταρρύθμιση του, στο πλαίσιο αυτής της διεθνοποίησης. Ενάντια στην νεοφιλελεύθερη φλυαρία, αυτός ο μετασχηματισμός δεν σημαίνει οπισθοχώρηση ή γενικά αποδυνάμωση του έθνους-κράτους. Αυτό που οι βορειοαμερικάνοι ονομάζουν "hollowing out" του κράτους, μπορεί εύκολα να παρεξηγηθεί. Ο ρόλος των κρατών απλά αλλάζει, με συνειδητές πολιτικές αποφάσεις. Αλλά δεν αποδυναμώνεται ούτε ο θεσμικός ούτε ο κατασταλτικός χαρακτήρας τους. Τουναντίον, τα κράτη γίνονται "πιο δυνατά", πιο αστυνομικά, πιο αυταρχικά. Τα παραπάνω γίνονται φανερά όταν π.χ. ταυτόχρονα με την αποδιάρθρωση του κράτους- πρόνοιας αναδομούνται και εκσυγχρονίζονται οι τομείς της επιτήρησης και της καταστολής. Οι συνέπειες της πολυδιάσπασης της κοινωνίας και της όξυνσης της ανισότητας, πρέπει να ελέγχονται. Έτσι οι πόλεις γεμίσανε με κάμερες και "μηδενικής ανοχής" εύκολη σκανδάλη. Τα μεταναστευτικά ρεύματα πρέπει να ελέγχονται για να μην αποκτήσουν πολιτική και κοινωνική νομιμοποίηση. Εκεί πρέπει να χρησιμοποιηθεί όλη η δύναμη επιβολής της κυριαρχίας. Τα εθνικά σύνορα εντός της ΕΕ μπορεί να είναι πιο διαπερατά για τους πολίτες της, αλλά η περιφέρεια της μετατρέπεται σε φρούριο. Ακόμη και οι εθνικοί στρατοί, μετά την λήξη του ψυχρού πολέμου, δεν εξαφανίζονται, απλά αλλάζουν και προσαρμόζονται σε hi- tech αστυνομικού τύπου "επεμβάσεις" ανά τον κόσμο, στην υπηρεσία της διεθνοποιούμενης κυριαρχίας.

Ολοκληρωτισμός, κράτος ασφάλειας και αριστερά

Το "1984" του Orwell, ο "Θαυμαστός Καινούργιος Κόσμος" του Huxley και το "Φαρενάιτ 451" του Bradbery είναι τρία έργα, υπό τη μορφή μιας άτυπης τριλογίας, τα οποία εξέφρασαν πολύ άμεσα και περιεκτικά μια εμπειρία και έναν φόβο. Αφενός την εμπειρία των ολοκληρωτικών καθεστώτων και των μεγάλων σφαγίων των Παγκοσμίων Πολέμων. Αφετέρου το φόβο για ένα νέο πόλεμο, διαρκή αυτή τη φορά, προσαρμοσμένο στην τροχιά του μεταπολεμικού ήδη δυτικού πολιτισμού. Αυτή η μελλοντολογική και καταστροφολογική τριλογία περιγράφει μια νέα καθολική υποδούλωση των κοινωνιών από ολοκληρωτικά καθεστώτα. Κορυφαίο ρόλο σε αυτή την καθολική υποδούλωση παίζει η υπέρ-αναπτυγμένη τεχνολογική εποχή. Προηγμένα συστήματα παρακολούθησης, επιτήρηση των πολιτών στα λόγια, τις κινήσεις και τις επιλογές τους, τέλεια οργανωμένες στρατηγικές καταστολής και "ύπνωσης" μέσω της τηλεόρασης και της καύσης βιβλίων... Αυτά τα έργα έγιναν ιδιαίτερα γνωστά εκφράζοντας ένα συγκεκριμένο πνεύμα της μεταπολεμικής εποχής. Η αριστερά, σχεδόν σε όλο το φάσμα της, δεν άργησε να ταυτιστεί με αυτά μην αγνοώντας την εμφανή στράτευση των συγγραφέων τους όπως πχ του Orwell που το 36' πολέμησε στην Ισπανία εθελοντικά... Υπάρχουν βέβαια και οι εξαιρέσεις όπως το ελληνικό κκ και οι κύκλοι λογοτεχνίας που ελέγχονταν απ' αυτό, που δεν υποδέχθηκαν ακριβώς με ανοιχτές αγκάλες τα έργα του Orwell καθώς είχε πέσει ντιρεκτίβα από τη Μόσχα ότι "ο Orwell παιδιά, δεν είναι δικός μας...". Τέλος πάντων, η ουσία είναι ότι σήμερα οι πλείονες αριστεροί γνωρίζουν το πιασάρικο, μετά από κάποια εποχή, των άνωθεν μυθιστορημάτων. Είναι λοιπόν λογικό το ότι ο πολιτικός λόγος άντλησε από τον λογοτεχνικό, όποτε το θέμα που έπρεπε να καταγγείλουμε ήταν: η καταστολή, ο έλεγχος, η στρατιωτικοποίηση, η παρακολούθηση και η ποινικοποίηση του φρονήματος.

Προκύπτει εδώ όμως ένα πρόβλημα. Αυτή η ορολογία, αυτές οι εικόνες, αυτοί οι χαρακτήρες της άτυπης τριλογίας αναφέρονται κάπου πολύ συγκεκριμένα, όπως είπαμε πριν σε συγκεκριμένες εμπειρίες και φόβους. Δηλαδή το να προσαρμόζεται αυτή η ίδια ορολογία, το ίδιο σκεπτικό, οι ίδιες εικόνες στον πολιτικό λόγο του σήμερα δημιουργεί τουλάχιστον μια **μεταφορά**, παρομοίωση μιας κατάστασης με μια άλλη ή επαναφορά μιας εικόνας που ανήκει σε μια απομακρυσμένη πραγματικότητα. Εντάξει, η καταστροφολογία και η μελλοντολογία δεν είναι τόσο απομακρυσμένες από τη σημερινή φαντασία του δυτικού ανθρώπου. Όμως θα έπρεπε να προσεγγίσουμε την κάθε εποχή με την ιδιαιτερότητά της, για να δούμε και τις διαφορές από τα φασιστικά καθεστώτα της γερμανίας, της ιταλίας, της ελλάδας των δεκαετιών 30' και 40' από τα σημερινά αντίστοιχα καθεστώτα. Αυτό δεν προϋποθέτει καμιά φοβερή αναλυτική ικανότητα, προϋποθέτει όμως μια ψύχραιμη ανάγνωση της ιστορίας, έστω και όπως γράφηκε!, και μερικούς λογικούς συνειρμούς. Αυτή τη διαδικασία δε θα την ακολουθήσουμε εδώ - χρειάζεται περισσότερο χρόνο και χώρο. Εκεί που εντοπίζουμε το πρόβλημα είναι αν όχι στην υπερβολή, τουλάχιστο στις καταστροφολογικές επιχειρηματολογίες και προφητείες της σημερινής Αριστεράς. Η υπερβολή και τα ακραία σχήματα είναι ίδιον του πολιτικού λόγου σε όλες τις οργανωμένες κινήσεις (και ακραία όχι απαραίτητα μόνον λογικά αλλά και αισθητικά). Αυτή η υπερβολή φυσικά δεν καταδικάζεται εδώ. Όμως η καταστροφολογία και ο μπαμπούλας του φασισμού, δεν είμαστε σίγουροι αν παίζουν τελικά έναν θετικό ρόλο στο διάλογο και στην κοινωνική απεύθυνση. Κι αυτό ειδικά, λόγω του ότι η Αριστερά δεν ξέχασε ποτέ να αναφέρει το Φασισμό (με κεφαλαίο Φ) σαν ένα εκ νέου κοντινό ή μακρινό ενδεχόμενο. Μετά την κατάρρευση του Φασισμού η κατηγορία του ότι κάποιος ήταν "φασίστας" έγινε πιο συνήθης. Έτσι ο "Φασισμός" έχασε τη σημασία του και έγινε "φασισμός". Θέλοντας η παραδοσιακή ευρωπαϊκή Αριστερά να διατηρήσει μια εγρήγορη ή να ανατροφοδοτήσει τη λεγόμενη "ταξική συνείδηση", έπεσε με τα μούτρα στη χρήση του παλιού καλού σκιάχτρου, που ενσάρκωσε κάποτε ένας Μουσολίνι, ένας Χίτλερ, ένας Φράνκο κτλ. Αυτό το γεγονός δείχνει μια λειψή κατανόηση του τι σήμανε, καταρχάς, στην ιστορία πχ η ναζιστική γερμανία. Ούτε κι αυτό θα το πιάσουμε εδώ και θα συζητούσαμε το πολύ καλό "Φασισμός/ Αντί-φασισμός" του Jean Barrot γι αυτό το θέμα. Ωστόσο η Αριστερά θα έπρεπε τουλάχιστον να αναμένει ότι δεν μπορεί να αναβιώσει κάθε χρόνο το περίφημο "1984". Και γιατί τα "πρόβατα" θα σταματήσουν κάποτε να τρομάζουν με τις συνεχείς ψεύτικες προειδοποιήσεις για το "λύκο", αλλά και γιατί ο Φόβος που προξενεί η καταστροφολογία δεν αποτελεί το καλύτερο μέσο για τη στράτευση πίσω από τις γραμμές του τάδε ή του δείνα πολιτικού σχη-

ματισμού.

Εδώ ίσως είναι χρήσιμο να κάνουμε και μια διάκριση. Αυτή μας την επιβάλλει κυρίως μια προβληματική που εισάγει ο Aldus Huxley με το δικό του έργο σε σχέση με το οργουελιανό τοπίο. Ακολουθούν αποσπάσματα από το βιβλίο "Διασκέδαση μέχρι Θανάτου" του Neil Postman, που καταδεικνύουν γλαφυρά αυτή την προβληματική: "...*Δύο είναι οι τρόποι με τους οποίους ένας πολιτισμός μπορεί να συρρικνωθεί. Σύμφωνα με τον πρώτο, τον οργουελικό, ο πολιτισμός γίνεται φυλακή. Σύμφωνα με το δεύτερο, τον καζλεϊκό, ο πολιτισμός γίνεται παρωδία [...] Αυτό που διδάσκει ο Huxley την εποχή της προηγμένης τεχνολογίας είναι ότι η πνευματική ερήμωση είναι πιθανότερο να προέρχεται από έναν εκθρόνο χαμογελαστό πρόσωπο παρά από κάποιον του οποίου η έκφραση εμπνέει υποψία και μίσος. Στην προφητεία του Huxley, ο Big Brother δε μας βλέπει, με δική του επιλογή. Εμείς τον βλέπουμε με δική μας. [...] Αυτό που βασάνιζε το λαό στο "Θαυμαστό Καινούργιο Κόσμο" δεν ήταν το γεγονός ότι γελούσαν αντί να σκέπτονται, αλλά ότι δεν ήξεραν γιατί γελούν και για ποιο λόγο είχαν σταματήσει να σκέπτονται...*"

Να ξαναγυρίσουμε όμως στην Αριστερά και να αναρωτηθούμε: γιατί παραμένουν ψεύτικες οι προειδοποιήσεις της; Μα επειδή όπως είπαμε, σήμερα δε ζούμε στην Ελλάδα του 40' ούτε σε ένα φασιστικό καθεστώς... Το δίλημά μας είναι ωστόσο το δίπολο "Επανάσταση ή Βαρβαρότητα". Και όταν λέμε Βαρβαρότητα εννοούμε εκείνη περίπου τη Βαρβαρότητα που έβλεπε και το περιοδικό Socialisme ou Barbarie πριν από 50 χρόνια. Δεν είναι η ίδια ακριβώς. Η βία και η εκμετάλλευση παραμένουν βασικά στοιχεία της δομής του συστήματος. Το πότε ήταν πιο έντονη και πιο πλανητική, κυμαίνεται από χώρο σε χώρο και από χρόνο σε χρόνο... Η Βαρβαρότητα στη Δύση μας σκοτώνει σιγά-σιγά - κι εδώ διεξάγεται ένας πόλεμος. Αλλά είναι αυτό το "κι εδώ" που διαχωρίζει τα πράγματα. Ο πόλεμος φανερώνει το κυρίως μέρος του πιο ωμά στο Ιράκ - εκεί πέφτουν οι βόμβες, εκεί που δεν μπορείς να ξεφύγεις όπου κι αν κρυφτείς. Βέβαια ο δικός μας πόλεμος εδώ δεν είναι ούτε μια υπερβολή, ούτε ένα σχήμα λόγου αλλά ένας πόλεμος κοινωνικός. Τέτοιους λέμε ότι υπάρχει και στο Ιράκ - όμως η βία δεν αφήνει περιθώρια να φανεί εκεί κάτι τέτοιο πιο ξεκάθαρο. Αυτή λοιπόν η Βαρβαρότητα εδώ, αυτός ο πόλεμος εδώ δεν χρειάζεται κανένα Φασισμό για να αποκαλυφθεί. Και καμιά απαρχαιωμένη Αριστερά που πάσχει από κοινωνική αμνησία να τον αποκαλύψει.

Ο φόβος φυλάει τα έρμα; Έτσι φαίνεται να σκέφτεται και η παραδοσιακή Αριστερά. Η επικείμενη καταστροφή είναι το καλύτερο επιχείρημα γι αυτήν. Στην εποχή των οικολογικών κινημάτων θα το βλέπαμε αυτό ακόμη πιο έντονα. Δεν παραγνωρίζουμε ότι ο πλανήτης καταστρέφεται με ακόμη πιο έντονους ρυθμούς από τη γέννηση του καπιταλισμού και έπειτα. Όμως δεν παραγνωρίζουμε επίσης τις στρατευμένες Κασσάνδρες, που αποβλέπουν στην αρπαγή κάποιων ψήφων και στον μικρό-πολιτικό ακτιβισμό. **Έτσι, το κυρίαρχο όπλο του συστήματος σήμερα, ο Φόβος, χρησιμοποιείται συνειδητά ή μη και από τον υποτιθέμενο αντίθετο πόλο.** Μια ανάλυση που θα έβλεπε τον ιστορικό Φασισμό μόνο ως "μαζικές συγκεντρώσεις ναζι σε πλατείες να χαιρετούν τους ηγέτες τους" χάνει το σύνολο. Γιατί αυτό το έκτρωμα δεν το έφερε μόνο ο φανατισμός και η θέληση για παντοδυναμία, αλλά και οι Θεομοί, οι φαντασιακές σημασίες, ένας βίαιος ορθολογισμός, μια εξίσου βίαιη μεταφυσική κτλ. Εν τέλει, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε σχηματικά ότι **δεν πητθθήκαμε** (πχ με ένα Άουσβιτς) **απ' αυτό που φοβηθήκαμε, αλλά από αυτό που ποθήσαμε.**

Σε αυτούς τους χαλεπούς καιρούς λοιπόν του σχηματισμού του νέου Κράτους Ασφάλειας, όπως υπαινίσσεται και όλη η υπόλοιπη ανάλυση, πρέπει να αντιδράσουμε με μια αναθεώρηση και των παραδοσιακών στρατηγικών μας. Αν το Κράτος Ασφάλειας είναι όντως κάτι καινούργιο, τότε ούτε το σκιαχτρο του Φασισμού για την Αριστερά ούτε το αιώνιο σύνθημα "Μπάτσοι Γουρούνια Δολοφόνοι" για τους αναρικούς πρόκειται να υποδεχτούν αυτή τη νέα κατάσταση όπως της πρέπει, στη θεωρία και την πράξη. Και καλούμαστε όλοι σε αυτή τη νέα εποχή να ξαναγυρίσουμε στο **πρόταγμα**, μην πέφτοντας στις παγίδες των ηλίθιων διλημάτων της Κυριαρχίας, αφού γνωρίζουμε πως **η αλλοτινή ευτυχία μιας κλίμας δικτατορίας είναι η άλλη όψη της δικτατορίας της ευτυχίας.**

Ἐξοδος

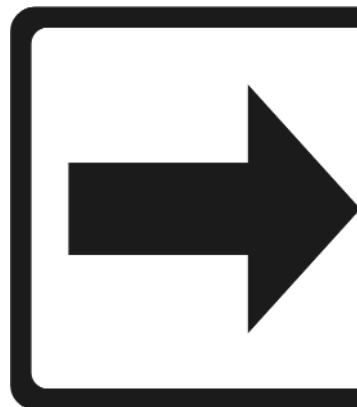
"Για τις εμπροσθοφυλακές ο βίος είναι βραχύς. Και το ευτυχέστερο που μπορεί να τους συμβεί είναι να ολοκληρώσουν τον κύκλο τους. Κατόπιν αρχίζουν οι επιχειρήσεις σε ευρύτερο μέτωπο. Ἐχουμε χορτάσει από τέτοια επίλεκτα σώματα που, αφού κάποτε πέτυχαν κάποιο γενναίο κατόρθωμα, βρίσκονται ακόμα εδώ και παρελαύνουν με τα παράσημά τους, κι ύστερα στρέφονται εναντίον της υπόθεσης που είχαν υπερασπιστεί. Τίποτα τέτοιο δεν έχει κανείς να φοβηθεί από αυτούς που οδήγησαν την επίθεσή τους ως το όριο της διάλυσης."

Guy Debord - In girum imus nocte et consumimur igni

Ο Λεβιάθαν μίλησε. Κάπου κοντά στο Ηράκλειο Κρήτης: 22χρονος τραυματίζεται από σφαίρα ειδικών φρουρών της ελληνικής αστυνομίας,⁶⁷ επειδή δεν σταμάτησε το αυτοκίνητό του σε οδικό μπλόκο. Τρεις μέρες αργότερα διαπιστώνεται ο κλινικός του θάνατος. Κάπου μακριά, στο Αφγανιστάν: νεκρά παιδιά από βόμβες αμερικάνικων αεροπλάνων που "δεν βρήκαν το στόχο τους". Κάπου στα ελληνοαλβανικά σύνορα: αναρίθμητοι νεκροί λαθρομετανάστες σε ναρκοπέδια. Κάπου στη δυτική μητρόπολη: το μυαλό μας και το σώμα μας καθημερινά στραγγαλίζονται, στα γυαλιστερά ή μη, κάτεργα της μισθωτής εργασίας. Κάπου μέσα στο χθεσινό σου εφιάλτη: είσαι ήδη νεκρός!

Είναι η γεωγραφία της εκμετάλλευσης, της αδικίας και του θανάτου που μας επιφυλάσσουν οι κυρίαρχοι. Πως μπορεί κανείς να μη φοβάται όταν η βία ξεχειλίζει από το χάρτη της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης; Ο βίαιος καταναγκασμός της μισθωτής εργασίας που παράλογα καταστρέφει τη μισή τουλάχιστον ζωή του ατόμου. Η βία της απόλυσης. Η βία της ανεργίας. Ο βίαιος θάνατος του άστεγου στα σοκάκια (αυτά που δεν γυαλίζουν από τη λάμψη του θεάματος και της κατανάλωσης) της μητρόπολης. Ο βίαιος ψυχικός θάνατος στη μοναξιά ενός διαμερίσματος-φυλακής. Ο βίαιος διανοητικός θάνατος στη θαλπωρή της μοναδικής εναπομείνας οικογενειακής στιγμής, τις πρώτες βραδινές ώρες μπροστά στην οθόνη της τηλεόρασης. Η βία των ναρκωτικών. Η βία του βιασμού. Η βία της πορνείας. Η βία της τρομοκρατίας. Η συμπυκνωμένη βία του πολέμου, που "ευτυχώς" για εμάς τους δυτικούς εκτυλίσσεται κάπου μακριά. Το υποκείμενο τα εξοβελίζει όλα κάπου μακριά. Όπου διαπιστώνει ότι είναι τόσο κοντά όσο δεν είχε ποτέ φανταστεί, είναι δίπλα του, μέσα του. Και ο φόβος ρέει άφθονος. Είναι τόσο πραγματικός όσο και η βία. Μεγεθύνεται με την εξάπλωση της βίας, και αυτό ακριβώς είναι που συμβαίνει στον επιταχυνόμενο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό.

Δε θέλει σοφία για να καταλάβει κάποιος εναντίον ποιών στρέφεται η κατασταλτική και ιδεολογική θωράκιση της κυριαρχίας: καταρχάς αποτελεί άμυνα απέναντι στις αντιδράσεις όσων έχασαν τα προνόμια που κατείχαν επί σοσιαλδημοκρατίας και όσων παραμένουν στο στόχαστρο της κυριαρχίας εδώ και δεκαετίες.

67. Θυμίζουμε το περιστατικό γιατί εύκολα ξεχάστηκε παρά το ντόρο που έγινε σε όλα τα εγχώρια media.

Επιπλέον αποτελεί επίθεση απέναντι σε όσους ήδη έχουν επιλέξει να οργανωθούν ρητά και συλλογικά εναντίον του καπιταλισμού, του κράτους και της ιεραρχίας. Σε αυτούς τους καιρούς είναι ακόμη πιο δύσκολο να ορίσεις ένα σχέδιο δράσης, μια οργανωμένη επίθεση ενάντια στην κυριαρχία. Χρειάζονται προσεκτικοί χειρισμοί και υπομονή. "Χρειάζεται μια απαιτητική διαδικασία και όχι μια δραματική χειρονομία" όπως έλεγε ο Bookchin. Όλα τα κινήματα του '60 και του '70 γύρω από τη νεολαία, αλλά και οι εργατικοί αγώνες του '80 μας έδωσαν χρήσιμα όπλα για την ανάλυση του υπάρχοντος. Τι κάνουμε όμως συγκεκριμένα; Είναι σίγουρο ότι αυτό που θα κάνουμε περνά μέσα από την οπτική που έχουμε για τα πράγματα. Η Αριστερά επιστρατεύει την κινδυνολογία και την καταστροφολογία. Μιλά για το φάντασμα του ολοκληρωτισμού, χωρίς να ξέρει τι εννοεί ακριβώς. Η ξύλινη γλώσσα της δεν μπορεί όμως να αναλύσει τη σύγχρονη εποχή. Από την άλλη, κομμάτια των αναρχικών εκλαμβάνουν το δόγμα της ασφάλειας στο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό ως την ασταμάτητη καταστολή του κράτους που από το 16ο αιώνα φυλακίζει και δολοφονεί. Αυτοί οι άστοχοι δυϊσμοί, "βία της εξουσίας" και "βία της αντί-εξουσίας", θα έπρεπε να συνεχιστούν με μια αμετροεπή δυναμικότητα; Ας αφήσουμε και σε ένα κομμάτι της δράσης μας να κυριαρχήσει ο λόγος, μακριά από αυτονόητα που εγκλωβίζουν. Δεν έχουμε τις λύσεις έτοιμες, αλλά είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε γι αυτές. Και η ανάγκη είναι επιτακτική στον καιρό που η επιθετική κίνηση της κυριαρχίας ωθεί βίαια τη σκέψη στο πιεστικό δίλημμα: Επανάσταση ή Βαρβαρότητα...

Για να βάλουμε σπερματικά τα θεμέλια του δημόσιου αναστοχασμού της επαναστατικής θεωρίας και πράξης, του καθημερινού μας πράττειν, πρέπει να είμαστε όσο πιο ξεκάθαροι γίνεται, μέσα στην γενικευμένη σύγχυση και την κυριαρχούσα ασημαντότητα πρέπει να θέτουμε ρητά τα προτάγματά μας. Αφιερώσαμε αρκετές σελίδες χαρτί, αρκετό μελάνι και κόπο για να περιγράψουμε τη Βαρβαρότητα, να διαυγάσουμε τις κινήσεις των κυρίαρχων στη σκακιέρα της καταπίεσης, να αποδιαρθρώσουμε τους εξουσιαστικούς μύθους. Οφείλουμε τώρα να κάνουμε σαφές τι εννοούμε εμείς με τη λέξη Επανάσταση, μια λέξη που συμπυκνώνει τη ζωή και το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων μέσα στην ιστορική κίνηση.

Προτάσσουμε την Επανάσταση και δεν φαντασιωνόμαστε τη μεγάλη νύχτα που θα αλλάξει τον κόσμο. Ποτέ δεν έγινε έτσι. Μιλάμε για μια διαδικασία καθημερινή, άλλοτε υπόρρητη, άλλοτε ρητή και μεγεθυσμένη, κοπιαστική και χρονοβόρα. Η διαδικασία αυτή περνά μέσα από την άρνηση των σχέσεων υποτέλειας, από τη συλλογικοποίηση των αρνήσεων και των επιθυμιών των υποκειμένων, για να καταλήξει στη δημιουργία θετικών πραγματικοτήτων, στη δημιουργία θεσμών επιθετικών προς το υπάρχον, θεσμοί που οφείλουν να αποτελέσουν τη μήτρα μιας κοινωνικής οργάνωσης αυτόνομης.

Προτάσσουμε την κοινωνική και ατομική αυτονομία. Για τη δεύτερη μιλήσαμε παραπάνω. Η κοινωνική αυτονομία μεταφράζεται καταρχήν στη ρητή δημιουργία των θεσμών που συνέχουν το κοινωνικό, στη συνείδηση δηλαδή ότι είναι η ίδια η κοινωνία, ως πράττειν των υποκειμένων και των κοινωνικών ομάδων που την απαρτίζουν, αυτή που δημιουργεί τον εαυτό της, και όχι όντα έξω από αυτή, όπως ο θεός, οι φυσικοί, οικονομικοί ή ιστορικοί νόμοι. Έπειτα, στη συνείδηση ότι η κοινωνία αυτή είναι μοναδική και διακριτή μέσα στη διαδικασία της ανθρώπινης ιστορίας. Και προφανώς κοινωνική αυτονομία σημαίνει θεσμοί που αντιστοιχούν σε ένα τέτοιο κοινωνικό καθεστώς. Σημαίνει ισοότητα στη λήψη αποφάσεων, δηλαδή άμεση δημοκρατία. Σημαίνει παιδεία που προσανατολίζεται στην κατασκευή αυτόνομων υποκειμένων. Σημαίνει επίσης κοινοκτημοσύνη των παραγωγικών μέσων. Σημαίνει τελικά δημιουργία θεσμών που εγγυώνται την ύπαρξη της κοινότητας, της αλληλεγγύης και της πολιτικής. Για να είναι ρητό το πρόταγμα της αυτονομίας πρέπει να διαρρήξει τους μύθους που εξακολουθούν να αναπαράγονται σε ριζοσπαστικούς κύκλους και μεταφράζουν την απελευθέρωση της ανθρωπότητας ως υπόσχεση της ευτυχίας, της απόλυτης ατομικής ελευθερίας, της απουσίας θεσμών (ταυτίζοντας το θεσμό με το νόμο), έννοιες που παραπέμπουν σε μια επίγεια αρχιτεκτονική του παραδείσου και όχι στο κοινωνικό-ιστορικό γίγνεσθαι. Η δική μας οπτική όμως δεν μπορεί να δει το κοινωνικό παρά ως δυνατότητα και όχι ως παγίωση, στην οποία παραπέμπει η πίστη, μαρξικής ή αναρχικής προέλευσης, ότι η επανάσταση θα λύσει όλα τα προβλήματα του ανθρώπου, θα δημιουργήσει δηλαδή ένα εξωιστορικό "κοινωνικό" μόρφωμα. "Θα υπάρχει πάντα απόσταση ανάμεσα στη θεομίζουσα κοινωνία και σ' αυτό που κάθε στιγμή είναι θεομισμένο -κι αυτή η απόσταση δεν είναι

ένα αρνητικό ή μια έλλειψη, είναι μια από τις εκφράσεις της δημιουργικότητας της ιστορίας, αυτό που την εμποδίζει να παγιωθεί για πάντα μέσα στην "επιτέλους ανακαλυφθείσα μορφή" των κοινωνικών σχέσεων και των ανθρώπινων δυνατοτήτων, αυτό που κάνει μια κοινωνία να περιέχει πάντοτε περισσότερο από αυτό που παρουσιάζει".⁶⁸ Αυτό σημαίνει ότι πάντα θα ανακύπτουν προβλήματα που η κοινωνία θα πρέπει να επιλύει. Θα προκύπτουν "παραβατικές" συμπεριφορές που θα πρέπει να "συμμορφώνει" και τελικά μια αυτόνομη κοινωνία θα απαιτεί το συνεχές πράττειν των κοινωνικών υποκειμένων προς την κατεύθυνση της αυτονομίας, το διαρκή αναστοχασμό των πράξεων και των θεσμών και τη συνεχή αυτοεπιβεβαίωσή της ως τέτοιας, ώστε να αποφύγει να δημιουργήσει μια νέα κυριαρχία.

Προσπαθώντας να ψηλαφίσουμε στιγμές άρνησης ανάμεσα στα σάπια θεμέλια μιας κοινωνίας που οικοδομείται πάνω στη βία, προτάσσουμε τη συλλογικότητα και την αλληλεγγύη. Δεν υποσχόμαστε τίποτα, επιλέγουμε την Επανάσταση. Γιατί γνωρίζουμε πως ό,τι θα προκύψει δεν μπορεί παρά να είναι αποτέλεσμα συλλογικών αγώνων. "Η γέννηση καινούριων κινήτρων και καινούριων συμπεριφορών, που είναι απαραίτητες για να οδηγηθεί το επαναστατικό πρόταγμα στο τέρμα του, πρέπει να εξετασθούν στην κλίμακα των μαζών, γιατί μόνο αυτές μπορούν να πραγματοποιήσουν μια καινούρια κοινωνία".⁶⁹ Οφείλουμε γι' αυτό να μελετήσουμε την ανάδυση νέων μορφών υποκειμενικότητας στο διεθνοποιούμενο καπιταλισμό, τόσο στην παραγωγή με τη μαζική διανοητικότητα και την εργασιακή στράτευση της φαντασίας και την ανθρώπινη γνωστικής-επικοινωνιακής ικανότητας, όσο και στα υπόλοιπα κοινωνικά πεδία. Οφείλουμε να αναλύσουμε τις νέες μορφές συλλογικής δημιουργίας και τις νέες κοινότητες επιθυμιών, και να σπείρουμε μέσα σ' αυτά την ιδέα της αυτόνομης θέσμισης Ασφυκτιώντας μέσα σε έναν κόσμο που πενθεί την ίδια του την ιστορία, επιλέγουμε να κραυγάζουμε για να σπάσουμε την πολύβουη σιωπή της αστικής ζωής. Προτάσσουμε την οριζόντια οργάνωση και την αυτονομία, όχι γιατί γνωρίζουμε κάποια μαγική συνταγή της κοινωνικής αλλαγής, αλλά διότι πιστεύουμε ότι η θέσμιση της κοινωνίας είναι υπόθεση της ίδιας της κοινωνίας. Δεν επιλέγουμε τον εύκολο δρόμο της ιδιώτευσης, αλλά αυτόν της ρήξης και των κοινωνικών αγώνων. Κραυγάζουμε για να ακουστούμε σε μια εποχή που ο θόρυβος της ασπμαντότητας έχει πνίξει το Λόγο.

68.69. Κορνήλιος Καστοριάδης, Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας, εκδόσεις Ράππα

Η απάντηση στον καιρό της αν-ασφάλειας,
του πολέμου και της τρομοκρατίας
είναι η απάντηση στο δίλημμα:

Επανάσταση ή Βαρβαρότητα

όλα τ' άλλα είναι σύνχιση ή προπαγάνδα...

TRISTERO
www.tristero.gr

[Σημειώσεις στο περιθώριο της ασφάλειας]

[::] Κάθε μετασχηματισμός του κράτους, της κυριαρχίας εν γένει, οφείλει να συνοδεύεται και από ένα καινούριο ιδίωμα. Έτσι και στην περίπτωση του περάσματος από το κράτος πρόνοιας στο κράτος ασφάλειας έχουμε την εμφάνιση ενός ιδιώματος.⁷⁰ Αυτό το ιδίωμα σε παράλληλη κίνηση με την υλική εφαρμογή του "δόγματος της ασφάλειας", έρχεται να τυπώσει στη γλώσσα και στη σκέψη, έννοιες που είτε είναι παντελώς κατασκευασμένες είτε μυστικοποιούν κοινωνικές σχέσεις. Η "παραβατικότητα των νέων", "η βία των πόλεων", "τα ευαίσθητα προάστια", "η ισλαμική τρομοκρατία", "οι μαζικές επιδημίες" κ.λ.π. είναι φράσεις που ξεστομίζονται με μια δήθεν αντικειμενικότητα τόσο στον κόσμο των "ερευνητών" όσο και στον κόσμο των μνηντα, που αλληλοπλέκονται. Το αποτέλεσμα είναι έννοιες σαν και αυτές, τις περισσότερες φορές προκατασκευασμένες, να γίνονται κοινοί σημασιολογικοί τόποι, όπου συγκλίνουν όλοι εκείνοι οι οποίοι αντιλαμβάνονται το υπάρχον έτσι όπως η κυριαρχία το παρουσιάζει. Σε αυτό το παιχνίδι συμμετέχουν οργανισμοί και ινστιτούτα που στελεκώνονται από ιδεολογικούς υπάλληλους του κράτους. Επινοούν, κατασκευάζουν, δικαιώνουν και διαχέουν το ιδίωμα της κυριαρχίας. Σωροί μελετών, θεωριών, άρθρων, βιβλίων, στατιστικών, συνεντεύξεων στήνονται για να εκπληρώσουν τους παραπάνω στόχους.⁷¹ Δεν είναι τυχαίο. Κάθε θεσμός που μετασχηματίζεται συνοδεύεται και από έναν μετασχηματισμό στο επίπεδο της γλώσσας. Η κυριαρχία επιδιώκει να δώσει όνομα και άρα τη δική της σημασία σε αυτό που συμβαίνει. Διαχέοντας έτσι τους ορισμούς της ενσωματώνει στην γλώσσα νοήματα με επιδίωξη την αποτροπή της κριτικής σκέψης πάνω στο ίδιο το νόημα και την κοινωνική-ιστορική προέλευση του. Η ισχύς της βεβαιότητας καθαγιάζει τη βεβαιότητα της ισχύος.

[::] Στην ψυχαναλυτική θεωρία, το άγχος και η ανασφάλεια δε γενικεύονται αλλά θεωρούνται το τμήμα που μια καταπιεστική κοινωνία υποχρεώνει το άτομο να πληρώσει. Παρατηρώντας την "επικράτηση της εσωτερικής εμμονής και δίψας για εξουσία", ο Freud έγραψε ότι μια από τις κύριες αιτίες τις είναι "η εξασθένηση του Εγώ, λόγω μιας τεράστιας προσπάθειας για απώθηση που απαιτεί από κάθε άτομο η κουλτούρα". Ο προσανατολισμός της θεωρίας είναι σαφής: η προσωπική ανασφάλεια είναι μια άμεση αντίδραση στην συλλογική απώθηση. Δεν είναι ένα καθολικό συστατικό της ουσίας του ανθρώπου. Με άλλα λόγια: η απώθηση δεν έχει ξεπεραστεί, αντίθετα παίρνει μια νέα μορφή που εκδηλώνεται με την αναζήτηση ασφάλειας από το απειλούμενο Εγώ. (Russel Jacoby, Κοινωνική Αμνησία)

[::] Πολλοί θα μπουν στον πειρασμό να συνδέσουν τη δυστοπία του Orwell, "1984", με τον "κόσμο της ασφάλειας". Δεν είναι όμως έτσι. Οι καταστάσεις που περιγράφονται σε αυτό το βιβλίο καταδεικνύουν ένα απροκάλυπτο ολοκληρωτικό καθεστώς τύπου σοβιετικής ένωσης ή ναζιστικής γερμανίας. Εκεί ο Μεγάλος Αδερφός είναι ένας ηγέτης τύπου Στάλιν ή Χίτλερ, παντεπόπτης και πανταχού παρών. Είναι το συγκεντρωμένο θεαματικό που ενσαρκώνεται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. Είναι το μάτι του θεού. Αντίθετα σήμερα ο έλεγχος έχει εκλεπτυσμένη μορφή. Διαχέεται παντού χωρίς ένα ορατό κέντρο εξουσίας. Έτσι κι αλλιώς σε επίπεδο τεχνικής είναι ακατόρθωτο να κατασκευαστεί ένα σύστημα που θα παρακολουθούσε για παράδειγμα όλες τις τηλεφωνικές επικοινωνίες ή όλες τις ανταλλαγές πληροφοριών μέσω διαδικτύου. Όπως επίσης αδύνατο θα ήταν να έχει ο καθένας τον προσωπικό του καφιέ. Το ζήτημα για το κράτος ασφάλειας είναι ο καθένας από εμάς να γίνει μέρος του συστήματος ελέγχου. Να αφομοιώνει την προπαγάνδα αυξάνοντας τον φόβο του απέναντι στην Αρχή και απέναντι στον Άλλο. Δεν έχει σημασία αν μπορούν να ελεγχθούν τα πάντα, σημασία έχει να εσωτερικεύσουμε τον φόβο ότι αυτό έχουν την δυνατότητα να το υλοποιήσουν.⁷² Τρέφεται έτσι το αίσθημα της αδυναμίας απέναντι στις δομές της κυριαρχίας. "Η επιτήρηση πρέπει να μοιάζει μ' ένα βλέμμα χωρίς πρόσωπο που μετατρέπει ολόκληρο το κοινωνικό σώμα σε πεδίο επίπτωσης: Χιλιάδες μάτια τοποθετημένα παντού, έλεγχος αεικίνητος και πάντα άγρυπνος".⁷³

[::] Η εγκατάσταση ενός δικτύου παρακολούθησης - κυρίως βασισμένο στις κάμερες- στους ανοιχτούς (δρόμοι-πλατείες) και κλειστούς (χώροι εργασίας και κατανάλωσης) χώρους της πόλης συνοδεύτηκε με την είσοδο στο εγχώριο θέαμα των reality show .⁷⁴ Το μάτι του Μεγάλου Αδερφού, του Θεού Κριτή, ξεκινάει μέσα από τα studio, τις εικονικές πραγματικότητες, και καταλήγει στους τηλεοπτικούς δέκτες των σπιτιών. Ο Μεγάλος Αδερφός είναι ο Θεατής. Βλέπει αλλά δεν τον βλέπουν. Η εξοικείωση που δημιουργείται στο υποκείμενο με τα παιχνίδια αυτά, συνεισφέρει στην αποδοχή της επιτήρησης ως μιας αναγκαίας κοινωνικής πρακτικής. Η συνεχής αίσθηση έκθεσης σε κάποιο άγρυπνο μάτι, οδηγεί αναπόφευκτα σε συμπεριφορές κανονικότητας. Τα ίδια αυτά παιχνίδια το μόνο που αναδεικνύουν είναι η μεγέθυνση του ασήμαντου. Συνιστούν πυκνωτές βλακειάς και ο Θεατής τείνει να πολωθεί από το

70. Πολλά στοιχεία για την κατασκευή του ιδιώματος της ασφάλειας, θα βρει κανείς στο Loic Waquouant: "Οι φυλακές της μιζέριας". Παρότι ο Waquouant παρουσιάζει μια επιθετική κριτική σε σχέση με την κατάσταση πραγμάτων, και παραθέτει πολλές χρήσιμες πληροφορίες, αυτό γίνεται από την σκοπιά μιας αριστερής θέσης, που υπεραμύνεται του κράτους πρόνοιας. Δεν τίθεται δηλαδή αυτό που για μας είναι ουσιώδες: το κράτος ως θεσμός κυριαρχίας.

71. Παραπέμπουμε για πολλοστή φορά στον Waquouant. Επίσης στην έκδοση της "Λέσχης κατασκόπων του 21ου αιώνα": 'Από την μηδενική πολιτική στην μηδενική ανοχή'. Σειρά: Versus, Ιούνιος 2003.

72. Θυμόμαστε εδώ την ταινία του Stanley Kubric "Doctor Strangelove" και την συζήτηση γύρω από την Doom Death's Machine. Ένα πλήθος θαμμένων πυρηνικών βομβών, συνδεδεμένο με ένα δίκτυο υπολογιστών, που είναι σε ετοιμότητα να ενεργοποιηθεί μόλις δεχθεί πυρηνική επίθεση, καταστρέφοντας όλο τον πλανήτη. Το ζήτημα δεν είναι αν αυτό το είχαν κάνει, αλλά η διάδοση της πληροφορίας πως κάτι τέτοιο υπάρχει, έτσι ώστε να αποτραπεί ο εχθρός από την επίθεση με ατομικά όπλα

73. M. Foucault: "Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της Φυλακής", Ράππα, 1979

74. Ανάμεσα από τις λέξεις ξεπροβάλλει το νόημα. Λέγοντας reality (πραγματικότητα) και show (θέαση, θέαμα) η γλώσσα του Κυρίαρχου μιλά υπόγεια. Η πραγματικότητα βιώνεται πλέον ως θέαση. Ως κάτι που μπορούμε να λάβουμε μια απόσταση ασφαλείας και να το κοιτάξουμε ως εξωτερικοί παρατηρητές. Μην συμμετέχοντας. Μην έχοντας παρά την δυνατότητα μιας γελοίας παρέμβασης σε αυτό που διαδραματίζεται. Η θέαση είναι παθητική πράξη όταν δεν συνοδεύεται από άλλες.

Αφιέρωμα του περιοδικού της ναζιστικής αστυνομίας στην Ολυμπιάδα του '36

Βερολίνο 1936 - Αθήνα 2004: Το πνεύμα των ολυμπιακών αγώνων είναι αθάνατο.

Στιγμή 1: Η γερμανία προετοιμάζεται για τους ολυμπιακούς αγώνες του 1936⁷⁵

Εσωτερικό έγγραφο της Γκεστάπο (22/6/36): "Έγινε γνωστό από εμπιστευτικές πηγές ότι στην αρχή της Ολυμπιάδας πρόκειται να ξεσπάσει μια γενική απεργία. Γι' αυτό το λόγο πραγματοποιήθηκαν μαζικές συλλήψεις και ειδικά στο Βερολίνο οδηγήθηκαν 800-900 ύποπτοι στη φυλακή. Οι συλλήψεις εξαπλώθηκαν σε όλη τη γερμανία, προκειμένου να παρεμποδιστεί το ενδεχόμενο της απεργίας".

Στιγμή 2: Η Ελλάδα προετοιμάζεται για τους ολυμπιακούς αγώνες⁷⁶

Μια νέα φυλακή μέσα στην Αττική, προορισμένη αποκλειστικά για την κάλυψη των "αυξημένων αναγκών κράτησης" που θα προκύψουν κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών, ετοιμάζεται πυρετωδώς στον Ασπρόπυργο.

Οι κρατούμενοι θα είναι "λάιτ", θα ανήκουν δηλαδή σε αυτό που αποκαλείται "ήπια" παραβατικότητα (π.χ. οικονομικά εγκλήματα ή άλλα **πλημμελήματα, όπως παρακώλυση συγκοινωνιών**).

Την εξαγγελία της νέας ολυμπιακής φυλακής είχε κάνει ο υπουργός Δικαιοσύνης, Α. Παπαληγούρας, συνδέοντάς την ευθέως με τους ολυμπιακούς αγώνες. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε τα σενάρια για "μηδενική ανοχή" των διωκτικών αρχών, μαζικές συλλήψεις παραβατών κάθε μορφής και επιχειρήσεις-σκούπα κατά αλλοδαπών, με στόχο το "ξεκαθάρισμα" της πόλης. Η λειτουργία εξάλλου του αυτοφώρου επί 24ώρου βάσεως προδιαθέτει για διαρκή αξιοποίηση του δικαστικού συστήματος καταστολής και προσωρινής έστω φυλάκισης ατόμων που διαπράττουν ελαφρά πλημμελήματα.

Η εκδοχή της "μηδενικής ανοχής", έχει οδηγήσει τις αρχές σε ένα κυνήγι όλων των φυγόποιων και φυγοδικών στην Ελλάδα, με προφανή στόχο να περιορίσουν όσο είναι δυνατόν την κυκλοφορία παρανόμων στους δρόμους της Αθήνας. Με τον τρόπο αυτό, όμως, αυξήθηκε, αντικειμενικά και ο αριθμός των εγκλείστων, προκαλώντας νέο έμφραγμα στο ήδη ανεπαρκές σωφρονιστικό σύστημα: Σε σύνολο περίπου 5.500 θέσεων κράτησης, οι φυλακισμένοι ανέρχονται σε 8.766 (στοιχεία της 16ης Μαΐου), ενώ στις φυλακές Κορυδαλλού κρατούνται 2.100 άτομα, υπερδιπλάσια της χωρητικότητάς τους. Έτσι, είναι πιθανή η μετάταξη κρατουμένων από τις φυλακές Κορυδαλλού στην "ολυμπιακή φυλακή", η οποία ενδέχεται να λειτουργήσει εναλλακτικά ως μόνιμος μελλοντικός χώρος κράτησης.

75. Πηγή: Ιός της Κυριακής

76. Εφημερίδα Κυριακάτικη
Ελευθεροτυπία (30/05/2004)

Στιγμή 3: Οι ολυμπιακοί αγώνες του Βερολίνου έχουν τελειώσει και οι εκθέσεις των αρμόδιων υπηρεσιών αξιολογούν τα αποτελέσματα σχετικά με την ασφάλεια:

Επίσημος Απολογισμός της γερμανικής κυβέρνησης για τα αστυνομικά μέτρα (Βερολίνο 1937)⁷⁷

"Το Βερολίνο και το Κίελο έπρεπε να αποδείξουν ότι στη γερμανία επικρατεί τάξη και ασφάλεια, ακόμα και κάτω από τις πιο δύσκολες συνθήκες. Πρώτα απ' όλα χρειάστηκε κατά τη διάρκεια των Αγώνων να ενταθεί ακόμα περισσότερο η ούτως ή άλλως συστηματική καταπολέμηση των παραβατών του νόμου. Το αρχείο με τις φωτογραφίες των κακοποιών που συγκροτήσαμε θα προσφέρει υπηρεσίες προσεχώς σ' ολόκληρο τον κόσμο. Επιτυχής υπήρξε και η καταπολέμηση της επαιτείας. Εδώ επιδρούν τα μέσα που έχουν παρθεί από χρόνια στη γερμανία για την καταστολή του φαινομένου της επαιτείας. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάστηκε να αφιερώσει η αστυνομία στην πορνεία. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν όλοι οι κίνδυνοι μετάδοσης, απαιτήθηκε να ενταθούν οι κρυφοί έλεγχοι υγιεινής. Ενώ παλιότερα οι Ολυμπιακοί Αγώνες προκαλούσαν κατά κανόνα αυξημένη μετάδοση γενετήσιων νοσημάτων, στο Βερολίνο δε διαπιστώθηκε αύξηση των κρουσμάτων μετάδοσης".

Στιγμή 4: Αθήνα Φθινόπωρο 2004

Οι ολυμπιακοί αγώνες έχουν τελειώσει και οι αρμόδιες επιτροπές αλληλοσυγχαίρονται για την "ασφαλή" διεξαγωγή τους. Το project πέτυχε. Το αίμα των εργατών που σκοτώθηκαν στα εργοτάξια έχει στεγνώσει. Οι διαδηλωτές που παρέμειναν φυλακισμένοι για παρακώλυση συγκοινωνιών αποφυλακίστηκαν. Οι νέες φυλακές αξιοποιούνται για τον εγκλεισμό της ποινικοποιημένης και κακόγουστης φτώχειας. Ένα δίκτυο 500 καμερών παρακολούθησης ελέγχει την κίνηση στους δρόμους (traffic surveillance) και καταγράφει την "ασφαλή" διακίνηση εμπορευμάτων άψυχων και έμψυχων.

...Νεκρική ψυχία στους δρόμους...

Το εκτυφλωτικό φως από τις βιτρίνες αντανακλάται στις ασπίδες και τα γυαλιστερά αυτόματα ειδικών και μη φρουρών. Η πόλη είναι πλουσιότερη κατά 4000 ένοσλους. Το ποσοστό της ανεργίας έχει υπερδιπλασιαστεί οι αυξήσεις στους μισθούς είναι μηδενικές. Η αύξηση των αιτήσεων για δάνεια είναι εκρηκτική. Τα αόρατα κελιά του χρήματος περιμένουν πολλούς. Η ανοχή απέναντι στους μετανάστες είναι πια μηδενική. Διώχνονται μαζικά ή αποτελούν το επικείμενο σε κάποιο τηλεοπτικό πάνελ για το χτίσιμο νέων ακόμα περισσότερων φυλακών-στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Οι πόρνες που τόσο "ασφαλώς" διασκέδασαν τους νταβραντισμένους τουρίστες που κατέκλυσαν την πόλη μας άφησαν κι αυτές.

Η ολυμπιάδα "μας" έφυγε, το κράτος ασφάλειας μένει.

Ο αθηναϊκός ουρανός σκοτεινιάζει...

[π5].[Φορντισμός]. Είναι ένα κεντρικά έτερο-οργανωμένο σύστημα. Αναγνώριζε την ταξικότητα, τον ανταγωνισμό των αντίστοιχων συμφερόντων εργατών και κεφαλαίου και προσπαθούσε να ρυθμίσει την σχέση αυτή προς όφελος του κεφαλαίου. Δεν αποπολιτικοποιούσε (σε αντίθεση με τον μετα-φορντισμό, βλέπε παρακάτω) την αντιπαράθεση εργατών και κεφαλαίου. Η σχέση ανάμεσα στην επιχείρηση και τους εργαζομένους ήταν στην ουσία της ανταγωνιστική και απαιτούσε ανάμεσα στις δυο πλευρές συμβιβασμούς μετά από διαπραγματεύσεις.. Οι εργαζόμενοι δεν άνηκαν στην επιχείρηση και της όφειλαν μόνο παροχές υπηρεσιών που ορίζονταν με ακρίβεια από την σύμβαση εργασίας, σε καθορισμένες ώρες και σύμφωνα με συγκεκριμένες προϋποθέσεις και συνθήκες. Όφειλαν στην επιχείρηση να δέχονται να εκπληρώνουν εργασίες, χωρίς αναγκαστικά να συμμερίζονται τους στόχους της: η επίτευξη των στόχων ήταν εγγυημένη από τις προκαθορισμένες λειτουργικές διαδικασίες, που καθιστούσαν το αποτέλεσμα των διαδικασιών αυτών ανεξάρτητο από τις προθέσεις, την προσωπικότητα και την καλή θέληση εκείνων που τις εκτελούσαν. Αυτό το αποτέλεσμα δεν καταλογίζεται επομένως στο πρόσωπο τους. Δεν απαιτεί - ή απαιτεί μόνο δευτερευόντως- την υποκειμενική ανάμειξή τους. Ως υποκείμενα ανήκουν πολλή περισσότερο στους εαυτούς, στο συνδικάτο τους, στην τάξη τους, στην κοινωνία, παρά στην επιχείρηση. Τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα που απορρέουν από τη θέση τους ως πολιτών υπεριοχύνουν των δικαιωμάτων των εργοδοτών τους να διαθέτουν όπως θέλουν την εργασία τους, τις ικανότητες τους, την προσωπικότητα τους. Κρατούν για τον εαυτό τους και αρνούνται να προσφέρουν ένα σημαντικό μέρος της ενεργητικότητας τους στην παραγωγική διαδικασία- στην εκμετάλλευση. Δέχονται την αλλοτρίωση τους υπό όρους, σε μια σφαίρα που προσδιορίζεται από τη συλλογική δράση και διαπραγμάτευση και από το εργατικό δίκαιο. Η συγκρουσιακή δυναμική της φορντιστικής παραγωγικής σχέσης τείνει προς ένα όλο και πιο σκοτεινό περιορισμό του χωροχρόνου που μπορεί να έχει στην διάθεση του το κεφάλαιο για την εκμετάλλευση και για τις μεθόδους αυτής της εκμετάλλευσης. Αυτή ακριβώς η δυναμική είναι εκείνη που παρεμποδίζεται, και στη συνέχεια αντιστρέφεται, από τον μεταφορντισμό. Το φορντικό σύστημα προέβλεπε για την εργασία: αλυσίδες συναρμολόγησης, τυποποιημένα προϊόντα σε μεγάλη σειρά, στενή εξειδίκευση του προσωπικού, όξι πρωτοβουλίες εκ μέρους των εργαζομένων, σχεδόν στρατιωτική ιεραρχία και πληθωρική πλαισίωση των εργατών από στελέχη και επόπτες (1/4 του προσωπικού), μεγάλα αποθέματα προϊόντων=μεγάλες δαπάνες για αποθήκευση.

[Τεϊλορισμός] Πρόκειται για ειδικό μοντέλο παραγωγής και εργασίας ενταγμένο στην φορντική περίοδο. Βασικά χαρακτηριστικά: επιστημονική οργάνωση της εργασίας με αυστηρό προγραμματισμό και εισαγωγή της ρομποτικής και της αυτοματοποίησης στην παραγωγή και ολοκληρωτική καταδυνάστευση του εργάτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εργοστάσιο της Fiat στο Τορίνο στις αρχές της δεκαετίας του 80.

[Κεϋνσιανισμός] Ο "κεϋνσιανισμός" υπήρξε η βασική οικονομική πολιτική των δυτικών κρατών μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Υπήρξε όμως -κατ' ουσία- μια ολόκληρη αντίληψη της κατάστασης πραγμάτων, από την σκοπιά όμως της κυριαρχίας, αντίληψη που σε μεγάλο βαθμό ξελάσπωσε τον καπιταλισμό από την κρίση της δεκαετίας του τριάντα. Τα κύρια χαρακτηριστικά της "κεϋνσιανικής ρύθμισης" είναι η εκτεταμένη κρατική παρέμβαση στην οικονομία, η ανάληψη από το κράτος εκτεταμένων οικονομικών και παραγωγικών πρωτοβουλιών, η δόμηση ενός συστήματος ευρέων κοινωνικών παροχών και ασφάλισης, καθώς και η ενίσχυση της πλήρους απασχόλησης για την μείωση των δεικτών ανεργίας

[π6]. Όλοι οι 'έγκυροι' αστοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι η ανάπτυξη της οικονομίας συνεπάγεται ένα μικρό ποσοστό ανεργίας. Προκύπτει από τη λεγόμενη "θέρμανση" της οικονομίας. Η θέση αυτή που παρουσιάζεται ανερυθρίαστα αποδεικνύει την απάνθρωπη ουσία του καπιταλισμού. Κλασικό παράδειγμα της εποχής μας είναι η κίνα. Η ορθολογικοποίηση της οικονομίας εκεί οδήγησε σε εκτίναξη της ανεργίας και το γεγονός αυτό σχολιάζεται με παγερή αδιαφορία στον οικονομικό τύπο.

[π11].Βλέποντας τους πολέμους της τελευταίας 15ετίας (2ος και 3ος του Κόλπου, πρώην Γιουγκοσλαβία 1995-1999, αφγανιστάν, τσετσενία) συνειδητοποιούμε την κεντρικότητα τους για τα σύγχρονα κράτη στο διεθνοποιούμενο πλαίσιο. Ο πόλεμος είναι η μέγιστη μορφή τρόμου και η υλική βάση του σύγχρονου κράτους παραμένει ο θάνατος. Πόλεμος και καπιταλισμός, πόλεμος και διεθνοποιούμενη κυριαρχία διατηρούν μια αναγκαία σχέση. Το έθνος κράτος τα τελευταία εκατό χρόνια πάντα μιλούσε και έκανε πόλεμο: Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Ψυχρός Πόλεμος, Απειλή Πυρηνικού Πολέμου, Πόλεμος των Άστρων, Πόλεμος κατά των Ναρκωτικών και τελευταία Πόλεμος κατά της Τρομοκρατίας, αλλά πάντα πόλεμος. Η υλική βάση του σύγχρονου κράτους δεν κρύβεται: Τρόμος, Πόλεμος, Θάνατος. Έτσι φλερτάραμε με την ιδέα να μιλήσουμε για "κράτος πολέμου" αντί για "κράτος ασφάλειας". Επιλέξαμε το δεύτερο μη μπορώντας να εξισώσουμε το τι γίνεται στη δύση με το τι γίνεται σε περιοχές του πλανήτη που οι βόμβες και οι σφαίρες πέφτουν ματωμένη βροχή. Άλλωστε το δόγμα της ασφάλειας είναι ο επιμερισμός της πολεμικής προπαγάνδας στις κοινωνίες της δύσης. Την έννοια "αστυνομικό κράτος" τελικά την απορρίψαμε γιατί δημιουργεί μια μανικαϊστική και απλοϊκή αντίληψη της όλης κατάστασης, γιατί συγχέεται εύκολα με ολοκληρωτισμό δικτατορικού (όχι φασιστικού) τύπου και γιατί δεν τονίζει όσο θέλαμε την διαδικασία εσωτερίκευσης της προσταγής. Περί σύγχρονου κράτους και Πολέμου θα επανέλθουμε σε επόμενο κάρτη της "νέας τοπολογίας".

[π18].Θα αποτελούσε παράληψη εάν δε θίγαμε, έστω και σε υποσημείωση, μια άλλη σημαντική μορφή εγκλεισμού, της οποίας η άμεση υλικότητα, έχει κοινά και αλληλοκαλυπτόμενα αποτελέσματα με τον εγκλεισμό των φυλακών. Μιλάμε για την ποινικοποίηση της φτώχειας, για τον έλεγχο του "πλεονάζοντος πληθυσμού" μέσω των ψυχοτρόπων ουσιών, νομίμων ή παράνομων. Ο ένας εγκλεισμός, αυτός των ψυχοτρόπων, εύκολα οδηγεί στον άλλο, αυτό της φυλακής. Σε σχέση με τις ψυχοτρόπες ουσίες ασκείται συγκεκριμένος πολιτικός σχεδιασμός που ισορροπεί ανάμεσα στα οικονομικά οφέλη από την απαγόρευση κάποιων ουσιών από τη μια, και στον έλεγχο του πληθυσμού από την αποποινικοποίηση τους από την άλλη. Ένα παράδειγμα: όταν κατέρρεε το μπλοκ του "υπαρκτού σοσιαλισμού" οι χώρες που το απάρτιζαν θα δεχόντουσαν τη βίαιη και σαρωτική επέλαση του δυτικού καπιταλισμού και της φιλελευθεροποίησης της αγοράς. Επειδή στη πρώην εσσοδ το αλκοόλ μάλλον δεν επαρκούσε για αν κρατήσει τα θύματα αυτής της επέλασης "σε πάγο", ο Γέλτσιν το 1991 αποποινικοποιεί την κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, χωρίς ως τότε η χώρα να αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα εξαρτημένων. Το αποτέλεσμα ήταν μέσα σε ελάχιστα χρόνια η χρήση των λεγόμενων σκληρών ναρκωτικών διαδόθηκε μαζικά στα κατώτερα εξαθλιωμένα κοινωνικά στρώματα, π.χ. η αύξηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με παράνομες ψυχοτρόπες ουσίες μόνο τα έτη 1993- 1994 αυξήθηκε κατά 60% (V. Clark, "Observer", 30.7.95). Φτηνά αλλά δυνατά ναρκωτικά βρίσκει κανείς εύκολα και στα γκέτο των ηπα. Το 1998 αποκαλύπτεται από έναν αμερικάνο δημοσιογράφο, και σχεδόν επιβεβαιώνεται από κυβερνητικές εκθέσεις, η δημιουργία επιδημίας κοκαΐνης στα γκέτο των μαύρων στο Λος Άντζελες από τη CIA, τόσο για παράνομα κονδύλια που θα πήγαιναν στους Κόντρας στη νικαράγουα όσο και για τον έλεγχο του ανεπιθύμητου αυτού κομματιού του πληθυσμού. Θυμηθείτε απλά τί είχε γίνει σ' αυτά τα γκέτο λίγα χρονάκια πριν...

Άρα η εξάπλωση ή όχι των ψυχοτρόπων ουσιών δεν έχει σχέση με την ποινικοποίηση ή την αποποινικοποίηση ή τη νομιμότητα τους, αλλά με γενικότερους σχεδιασμούς ελέγχου και εγκλεισμού (οποιασδήποτε μορφής) του πλεονάζοντος πληθυσμού...

[π35].Η απόφαση αυτή είχε ως στόχο την εξασφάλιση ευχερέστερης πρόσβασης στους παρισινούς δρόμους από τις δυνάμεις καταστολής και ελέγχου αυτών. Επιπλέον, γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα ο Βαρόνος Χαουσμάν προσπαθεί να επέμβει στην αρχιτεκτονική της πόλης για να προλάβει τη μάχη των δρόμων με τη μορφή των οδοφραγμάτων. Διευρύνει τους δρόμους έτσι ώστε να καταστήσει αδύνατη την έγερση οδοφραγμάτων και δημιουργεί νέους δρόμους που συνδέουν σε ευθεία γραμμή τα στρατόπεδα με τις εργατικές κατοικίες. Οι συγκαιρινοί έδωσαν σε αυτή την επιχείρηση το όνομα "στρατηγικός εξωραϊσμός". Παρόλα αυτά το οδόφραγμα θα αναγεννηθεί, όχι πολύ αργότερα, κατά τη διάρκεια της Παρισινής Κομμουνάς, αποδεικνύοντας τη μη πειθαρχηση της ανθρώπινης δημιουργίας. Για περισσότερες πληροφορίες

βλέπε το κείμενο του Walter Benjamin: Παρίσι, πρωτεύουσα του 19ου αιώνα, μεταφρασμένο στα ελληνικά στο ένθετο "5 κείμενα για τη μητρόπολη" του δεύτερου τεύχους του περιοδικού Χουλιγκανιζατέρ, ή στην τέταρτη έκδοση του Ξενοδοχείου των Ξένων, το Μάιο του 2003.

[π59]. Εδώ, όπως και παραπάνω σ' αυτή την έκδοση, ο δημόσιος χώρος χρησιμοποιείται με την πιο απλή έννοια, αυτή του κοινόχρηστου, αν μπορούμε να τον περιγράψουμε έτσι, τοπογραφικά κοινωνικού χώρου. Το ξεκαθαρίζουμε αυτό, γιατί βρεθήκαμε μπροστά σε μια προβληματική όταν προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσουμε τις έννοιες δημόσιο-ιδιωτικό για να περιγράψουμε την εσωτερίκευση του φόβου και της ιδεολογίας της ασφάλειας. Συγκεκριμένα, γράφαμε σε προκήρυξη που μοιράστηκε στην πορεία της πρωτομαγιάς ότι: όποιος ελέγχει και επιτηρεί το δημόσιο χώρο, ελέγχει και επιτηρεί και τον ιδιωτικό. Το πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ήταν αυτό του ορισμού των εννοιών, καταλήγοντας στο ότι δεν διαπνέεται από κάποια αντικειμενικότητα, αλλά μπορεί να είναι μόνο πολιτικός. Και εξηγούμαστε: Οι μορφές που δημιουργεί κάθε κοινωνία στήνουν έναν κόσμο, μέσα στον οποίο η δεδομένη κοινωνία δίνει στον εαυτό της μια θέση. Μέσω αυτών συγκροτεί ένα σύστημα κανόνων, θεσμών, αξιών, προσανατολισμών και σκοπών τόσο της δημόσιας, όσο και της ιδιωτικής ζωής, θέτοντας ταυτόχρονα τα μεταξύ τους όρια. Έτσι, το πρόταγμα μας αλλά και η θεωρητική παράδοση, βλέπει στο δημόσιο χώρο τον κατεξοχήν χώρο συζητήσεων, πολιτικής ζύμωσης, με λίγα λόγια το χώρο των κοινών υποθέσεων. Σήμερα αντίθετα ο δημόσιος χώρος βιώνεται ως χώρος κατανάλωσης, ως ο χώρος ανάδυσσης του μοναχικού πλήθους στο οποίο αναφερόμασταν παραπάνω. Από την άλλη, η αυτοματική ερμηνεία του ιδιωτικού είναι αυτή ενός χώρου σχετιζόμενου με την ατομική ιδιοκτησία, αντί για έναν πιθανό ορισμό που θα τον έβλεπε σαν το χώρο όπου το άτομο είναι το κέντρο για τον εαυτό του. Η συζήτηση περιπλέκεται ακόμα περισσότερο αν διακρίνουμε από τις έννοιες ιδιωτικός-δημόσιος χώρος, τις έννοιες ιδιωτική-δημόσια σφαίρα. Έτσι η χρήση της ορολογίας αυτής προκάλεσε προβλήματα στην ανάλυσή μας και σίγουρα θα δημιουργούσε σύγχυση και στον αναγνώστη. Γι' αυτό προτιμήσαμε να χρησιμοποιήσουμε την έννοια της εσωτερίκευσης.

[π60]. Το Panopticon ήταν ένα μοντέλο του Jeremy Bentham για τη χαμηλού κόστους και αποδοτική διαχείριση ειδικά σχεδιασμένων φυλακών. "...Το "Πανοπτικόν" του Bentham έχει αυτό το πρότυπο: στην περιφέρεια, ένα δακτυλιοειδές οικοδόμημα, στο κέντρο, ένας πύργος. Ο πύργος αυτός έχει μεγάλα παράθυρα που βλέπουν προς το εσωτερικό του δακτυλίου. Το περιφερειακό οικοδόμημα διαιρείται σε κελιά, που το καθένα τους διαπερνά ολόκληρο το πάχος του οικοδομήματος. Τα κελιά έχουν δυο παράθυρα-το ένα τους βλέπει προς τα μέσα και αντιστοιχεί σε ένα από τα παράθυρα του πύργου. Το άλλο βλέπει προς τα έξω και αφήνει το φως να διαπερνά το κελί πέρα για πέρα. Φτάνει έτσι να τοποθετηθεί ένας επιτηρητής στον κεντρικό πύργο, και σε κάθε κελί να κλειστεί ένας τρελός, άρρωστος, κατάδικος, εργάτης ή μαθητής: με την αντιφεγγιά της μέρας μπορείς να διακρίνεις από τον πύργο τους έγκλειστους - μικρές σιλουέτες δέσμιες στα κελιά της περιφέρειας. Το κάθε κλουβί είναι ένα μικρό θέατρο όπου ο ηθοποιός είναι μόνος, τέλεια εξοικειωμένος και μόνιμα ορατός. Το πανοπτικό αυτό σύστημα δημιουργεί μονάδες χώρων που επιτρέπουν την αδιάκοπη παρακολούθηση και την άμεση αναγνώριση [...] Το μείζον αποτέλεσμα του "Πανοπτικού" είναι το ακόλουθο: να υποβάλλει στον κρατούμενο μια συνειδητή και μόνιμη, σε βάρος του, κατάσταση ορατότητας, που εξασφαλίζει την αυτόματη λειτουργία της εξουσίας, να μονιμοποιεί τα αποτελέσματα της επιτήρησης, ακόμα κι αν αυτή είναι ασυνεχής στην άσκησή της, η τελειότητα της εξουσίας να τείνει να καθιστά περιττή τη συγκεκριμένη άσκησή της, το αρχιτεκτονικό τούτο συγκρότημα να είναι μια μηχανή για την εγκαθίδρυση και τη στήριξη ενός είδους εξουσίας ανεξάρτητης από εκείνον που την ασκεί. Κοντολογίς, οι κρατούμενοι να παγιδεύονται και να υφίστανται μια εξουσία της οποίας αυτοί οι ίδιοι είναι φορείς... Το Πανοπτικόν είναι μια μηχανή διαχωρισμού του ζεύγματος "βλέπω - με βλέπουν": στο περιφερειακό κυκλικό οικοδόμημα είναι κανείς απόλυτα ορατός, χωρίς ποτέ ο ίδιος να βλέπει. Από τον κεντρικό πύργο βλέπει κανείς τα πάντα χωρίς ποτέ να τον βλέπουν" - M. Foucault, Επιτήρηση και τιμωρία, Η γέννηση της φυλακής. Το Panopticon δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ σαν φυλακή. Όμως, ο Bentham αποφάσισε να το εφαρμόσει στο δικό του εργοστάσιο με κατάδικους εργάτες. Τη θέση των ποινικών θα καταλάμβαναν οι άποροι.